

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

«Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην άσκηση εξωτερικής και οικονομικής
πολιτικής: το παράδειγμα της Ρωσίας»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Βάσιος

Τριμελής Επιτροπή
Κώστας Υφαντής Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Κωνσταντίνος Κολιόπουλος Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Μαρία Ελένη Κοππά, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Γεώργιος Βάσιος 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

A/A:	Αντιαεροπορικό
ΔΝΤ:	Διεθνές νομισματικό ταμείο
ΕΔ:	Ένοπλες Δυνάμεις
ΜΕΑ:	Μη επανδρωμένα αεροχήματα
ΜΚΟ:	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΤΑΜΣ:	Τακτική άσκηση μετά στρατεύματος
ΧΒΠΠ:	Χημικός, βιολογικός, ραδιολογικός πόλεμος
ALCM:	Air-launched cruise missile
BRICS:	Brazil, Russia, India, China and South Africa
CIA:	Central Intelligence Agency
CIS:	Commonwealth of Independent States
CSTO:	Collective Security Treaty Organization
FBI:	Federal Bureau of Investigation
FSB:	Federal Security Service
FSO:	Federal Protection Service
FPC:	Foreign Policy Concept
GOZ:	State Defense Order
GRU:	Main Intelligence Directorate
GPV:	State Armament Programme
ICBM:	Intercontinental ballistic missile
IMF:	International Monetary Fund
JSC:	Joint Strategic Command
MD:	Military district
MFA:	Ministry of Foreign Affairs
MoD:	Ministry of Defense
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
NDMC:	National Defense Management Centre
NGO:	Non-governmental organization
NSA:	National Security Agency
RAP:	Readiness Action Plan
RF:	Reflexive Control
SAP:	State armament programme

SCO: Shanghai Cooperation Organization
SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute
SLBM: Submarine-launched ballistic missile
SOC: Special Operations Command
SSBN: nuclear-powered ballistic missile submarine
START: Strategic arms reduction treaty
SVR: Foreign Intelligence Service
VDV: Ρωσικές Αερομεταφερόμενες Δυνάμεις

Περιεχόμενα

Περίληψη	11
Εισαγωγή	15
Σκοπός	17
Προϋποθέσεις	18
Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στο σύγχρονο περιβάλλον	19
Γενικά	19
Οι Ένοπλες Δυνάμεις μετά τον ψυχρό πόλεμο	19
Άμυνα εθνικού εδάφους	21
Διεξαγωγή επιχειρήσεων εκτός συνόρων	21
Συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές	22
Εσωτερική ασφάλεια	23
Εθνική ανοικοδόμηση	24
Οι ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις	25
Γενικά - ιστορικό	25
Επιχειρησιακή οργάνωση των ρωσικών ΕΔ	26
Αντικειμενικοί σκοποί της στρατιωτικής μεταρρύθμισης	27
Πρόοδος υλοποίησης της στρατιωτικής μεταρρύθμισης	28
Αναβάθμιση του θεσμού της μαζικής κινητοποίησης	28
Βελτιστοποίηση της δομής διοίκησης και της δομής δυνάμεων	29
Στροφή προς τον επαγγελματισμό	30
Ενίσχυση των επίλεκτων δυνάμεων	32
Αναβάθμιση της εκπαίδευσης	33
Εκσυγχρονισμός μέσων και υλικών	34
Πυρηνικές δυνάμεις	35
Χερσαίες δυνάμεις	37
Ναυτικές δυνάμεις	37
Αεροδιαστημικές δυνάμεις	38
Αναβάθμιση των δυνατοτήτων διεξαγωγής κυβερνοπολέμου	40
Η Προοπτική της μεταρρύθμισης	41
Η ρωσική στρατιωτική στρατηγική	45

Αντίληψη απειλής και στρατιωτικό δόγμα	45
Η ανανεωμένη ρωσική θεώρηση του πολέμου	49
Αξιολόγηση του ρωσικού τρόπου πολέμου	51
Ρωσική εξωτερική πολιτική και Ένοπλες Δυνάμεις	55
Σχεδίαση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής	55
Γενικά	55
Δόγμα ρωσικής εξωτερικής πολιτικής	57
Ο Ρόλος των ΕΔ στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής	62
Σιδηρά διπλωματία	63
Πολιτική χρήση της ρωσικής στρατιωτικής ισχύος	63
Επιδιώξεις από την πολιτική χρήση της στρατιωτικής ισχύος	64
Εργαλεία της ρωσικής στρατιωτικής διπλωματίας	66
Οργανισμός συμφώνου συλλογικής Ασφάλειας (CSTO)	70
Στρατιωτικές βάσεις εκτός της ρωσικής επικράτειας	72
Ειρηνευτικές αποστολές	74
Η εμπλοκή στη Συρία	75
Πωλήσεις όπλων	76
Ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις και οικονομία	79
Αξιολόγηση της κατάστασης της ρωσικής οικονομίας	79
Στρατιωτικές δαπάνες	80
Γενικά	80
Δαπάνες εξοπλιστικών προγραμμάτων	82
Δαπάνες προσωπικού	82
Δαπάνες πολεμικών επιχειρήσεων	83
Η ρωσική αμυντική βιομηχανία	83
Προγράμματα προμηθειών	84
Τρέχουσα κατάσταση και προοπτικές	85
Εξαγωγές οπλικών συστημάτων	87
Ανακεφαλαίωση - συμπεράσματα	91
Το ρωσικό αφήγημα	91
Στρατιωτική ισχύς, διπλωματία και γεωπολιτικές επιδιώξεις	93

Η Ρωσία ως στρατιωτική απειλή	95
Η προοπτική ομαλοποίησης των σχέσεων	96
Επίμετρο (Οι επιπτώσεις για την Ελλάδα)	101
Πηγές - βιβλιογραφία	103
Πηγές	103
Βιβλιογραφία	114
Παράρτημα	115
Υποστηρικτικό υλικό (χάρτες - γραφήματα - σχεδιαγράμματα)	115
Χάρτες	116
Γραφήματα	119
Πίνακες	122

Χάρτες

Χάρτης Α1. Στρατιωτικές περιφέρειες της Ρωσικής Ομοσπονδίας	116
Χάρτης Α2. Εκτιμώμενη μαχητική ισχύς ρωσικών ΕΔ το 2016	116
Χάρτης Α3. Διάταξη ρωσικών ΕΔ στην Αρκτική	117
Χάρτης Α4. Collective Security Alliance	117
Χάρτης Α5. Ανάπτυξη ρωσικών ΕΔ και βάσεων πέραν των συνόρων	118

Γραφήματα

Γράφημα Α6. Επιχειρησιακή οργάνωση των ρωσικών ΕΔ	119
Γράφημα Α7. Παγκόσμιες εξαγωγές όπλων 2012 - 2016	119
Γράφημα Α8. Σύγκριση ρωσικών στρατιωτικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ με άλλες χώρες	120
Γράφημα Α9. Ρωσικές στρατιωτικές δαπάνες 2006 - 2016	120
Γράφημα Α10. Συσχετισμός ρωσικού ΑΕΠ και αμυντικού προϋπολογισμού	121
Γράφημα Α11. Αντικειμενικοί σκοποί στρατιωτικής μεταρρύθμισης	121

Πίνακες

Πίνακας Α12. Στρατιωτικό προσωπικό ρωσικών ΕΔ πλην Υπουργείου Άμυνας	122
Πίνακας Α13. Αριθμός υπηρετούντων κληρωτών στις ρωσικές ΕΔ 2000 - 2016	122
Πίνακας Α14. Πρόοδος επάνδρωσης ρωσικών ΕΔ 2013 - 2020	122
Πίνακας Α15. Μακροοικονομικά στοιχεία ρωσικής οικονομίας	123
Πίνακας Α16. Σύγκριση συμβατικών δυνάμεων Ρωσίας - όμορων κρατών	123
Πίνακας Α17. Καταμερισμός κονδυλίων ρωσικού αμυντικού προϋπολογισμού	124
Πίνακας Α18. Ετήσιες δαπάνες κρατικού προγράμματος επανεξοπλισμού	124

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω
τους καθηγητές μου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο για όλα όσα χρήσιμα και
ενδιαφέροντα μου δίδαξαν και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κωνσταντίνο
Υφαντή και τον καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, υπεύθυνο του
μεταπτυχιακού προγράμματος, για την υποστήριξη που μου παρείχαν στη συγγραφή
της παρούσης και σε οποιοδήποτε άλλο ζήτημα ανέκυψε κατά την παρακολούθηση
του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Περίληψη

Την ίδρυση της Ρωσικής Ομοσπονδίας το 1991 ακολούθησε μια δεκαετία σοβαρής παρακμής, η οποία είχε σοβαρή επίπτωση στο αμυντικό οικοδόμημα της χώρας. Με την άνοδό του στην εξουσία, ο χαρισματικός πρόεδρος Βλάντιμιρ Πούτιν, εκμεταλλεύτηκε την ευνοϊκή οικονομική συγκυρία και ανέλαβε πρωτοβουλίες για την αποκατάσταση της στρατιωτικής ισχύος της χώρας. Οι αρχικές, αποσπασματικές προσπάθειες εντατικοποιήθηκαν μετά τα πενιχρά αποτελέσματα του πολέμου της Γεωργίας το 2008, με την ανάληψη μιας ριζοσπαστικής στρατιωτικής μεταρρύθμισης που σκοπό είχε την αναδιοργάνωση και τον επανεξοπλισμό του στρατεύματος και τον εκσυγχρονισμό της αμυντικής βιομηχανίας. Παρότι η διαδικασία βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και αντιμετωπίζει σοβαρές τεχνολογικές και οικονομικές προκλήσεις, τα θετικά αποτελέσματα είναι ήδη ορατά.

Η αναβάθμιση της ισχύος των Ενόπλων Δυνάμεων έχει συνοδευτεί με στοχευμένες αλλαγές στη δομή διοικήσεως, ώστε να είναι ευχερέστερη η χρησιμοποίησή τους και με μια ανανεωμένη στρατιωτική στρατηγική, που ενσωματώνει συμβατικά, πυρηνικά και ασύμμετρα στοιχεία ισχύος με σκοπό την κατασκευή μιας περίπλοκης στρατιωτικής «εργαλειοθήκης» για την αντιμετώπιση κάθε πρόκλησης.

Η Ρωσία ασκεί εξωτερική πολιτική με όρους ισχύος, στη βάση των αρχών του ρεαλισμού, επιζητώντας πρωτίστως τη διαφύλαξη του κύρους της και την αναγνώρισή της ως παγκόσμιας υπερδύναμης. Η προώθηση των ρωσικών επιδιώξεων τα τελευταία χρόνια, έχει στηριχθεί σε μια επιθετική εκδοχή της στρατιωτικής διπλωματίας, γεγονός που δεν θα πρέπει να προκαλεί έκπληξη δεδομένου ότι οι λοιποί δείκτες σκληρής ισχύος της χώρας βρίσκονται σε ύφεση.

Η στρατιωτική διπλωματία εκδιπλώνεται σε όλες τις εκφάνσεις της: παραβάσεις, παραβιάσεις, επιδείξεις δύναμης, ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, συνεκπαιδεύσεις με άλλους στρατούς, πολεμικά παίγνια, εγκαθίδρυση βάσεων εκτός συνόρων, εξαγωγές όπλων, στρατιωτικές επεμβάσεις υβριδικού (Κριμαία, Ουκρανία) και «αμερικανικού» τύπου (Συρία) κατευθύνονται κατά περίπτωση, έναντι φίλων και εχθρών, με μοναδικό γνώμονα την προάσπιση του ρωσικού συμφέροντος, όπως το αντιλαμβάνεται το Κρεμλίνο. Οι υπόψη δραστηριότητες πλαισιώνονται με τα κατάλληλα προπαγανδιστικά μηνύματα και προβάλλονται έντεχνα σε παγκόσμια κλίμακα, δια των ρωσικής επιρροής, μέσων ενημέρωσης και του διαδικτύου. Σκοπό έχουν στο εξωτερικό να απειλήσουν, να αποθαρρύνουν και να πειθαναγκάσουν τους

αντιπάλους, να εξασφαλίσουν την αφοσίωση των φίλων και να προωθήσουν τις πωλήσεις όπλων, ενώ στο εσωτερικό να διατηρήσουν ένα πολεμικό κλίμα και μια αίσθηση επαπειλούμενου κινδύνου, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την υποστήριξη του λαού στο καθεστώς και να «νομιμοποιήσουν» τις δαπάνες της στρατιωτικής μεταρρύθμισης.

Οι ρωσικές γεωπολιτικές επιδιώξεις είναι ποικίλες στη μορφή και παγκόσμιες στην έκταση. Σε διαφορετικές περιοχές, επιδιώκονται διαφορετικοί στόχοι ενώ δεν συγκροτούνται σταθερές συμμαχίες αλλά ακολουθείται μια ευέλικτη εξωτερική πολιτική που προσβλέπει στη δημιουργία συνασπισμών με τον κατάλληλο κάθε φορά εταίρο. Στην Κ. Ασία, με όργανο τον CSTO επιδιώκεται η διατήρηση των κρατών υπό ρωσική επιρροή και η αποτροπή ισλαμιστικών εξεγέρσεων. Στη Μ. Ανατολή και στη Β. Αφρική, με άξονα την εκστρατεία στη Συρία, καταβάλλεται προσπάθεια εδραίωσης της ρωσικής παρουσίας και αύξησης των πωλήσεων όπλων. Στην Ασία προωθείται η συνεργασία με την Κίνα, την Ινδία και άλλες σύμμαχες χώρες, για την εξισορρόπηση της αμερικανικής ηγεμονίας. Στην Ευρώπη, στρατηγικό στόχο συνιστά η πολιτική ή/και στρατιωτική κυριαρχία επί των χώρων του «εγγύς εξωτερικού».

Η προσπάθεια δυτικοποίησης της Ουκρανίας, οδήγησε στη διάρρηξη των σχέσεων Ρωσίας - Δύσης. Η διατήρηση της εστίας της έντασης ενεργής, εξυπηρετεί συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων, όμως στο γενικότερο πλαίσιο κρίνεται αντιπαραγωγική. Η ομαλοποίηση των σχέσεων είναι σκόπιμη και αναγκαία, επί του παρόντος όμως οι προσδοκίες είναι χαμηλές.

Στο άμεσο μέλλον, εκτιμάται ότι η Ρωσία θα προσπαθήσει να αποφύγει μια άμεση στρατιωτική εμπλοκή, πλην περιπτώσεων αναλόγων της Συρίας, όπου με μικρό ρίσκο, δύναται να επιτύχει πολλαπλά οφέλη.

Σε ότι αφορά στην Ελλάδα, οι σχέσεις με τη Ρωσία είναι φιλικές, όχι στρατηγικά εναρμονισμένες, ενώ προσδιορίζονται από την ιδιότητα της χώρας μας ως μέλος του NATO και της ΕΕ. Η εντεινόμενη ρωσοτουρκική συνεργασία, είναι αναγκαίο να παρακολουθείται στενά, για την αποφυγή πολιτικού και στρατιωτικού αιφνιδιασμού. Τέλος, η ρωσική στρατιωτική μεταρρύθμιση δύναται να αποτελέσει χρήσιμο οδηγό για την αναδιοργάνωση και εκσυγχρονισμό των ελληνικών ΕΔ.

Λέξεις Κλειδιά: Μεταρρύθμιση, ανανεωμένη στρατιωτική στρατηγική, υπερδύναμη, οικονομική ύφεση, ρωσική απειλή

Abstract

“The role of the Armed Forces in conducting foreign and financial policy: The Russian paradigm”

Georgios Vasios

The establishment of the Russian Federation in 1991, was followed by a decade of severe decline, that had a tremendous impact on the national defence establishment. When President Putin rose to power, took advantage of the favourable economic environment and tried to re-establish the Russian military might. Initial efforts were intensified after the poor results of the war in Georgia, in 2008. A radical military reform, aiming to reorganize and rearm the armed forces and modernize the defence industry, was initiated. While still in progress and facing serious technological and economical challenges, its positive results are evident. With its hard power indicators elevated, Russia demanded to recapture the status of a global superpower, which, in its opinion, rightfully deserved.

The enhancement of the power of the Armed Forces was accompanied by appropriate changes in the command structure and a renewed military strategy, which integrated lessons learned from the “American style” wars and elements of the Gerasimov doctrine, which employs conventional, nuclear and hybrid tactics. The utmost goal is the construction of a military “toolkit”, containing an answer to any challenge.

Russia conducts its foreign policy on hard power terms, based on the realistic theory of foreign relations. Having in hand an army strong enough to defend its national interests and a defense industry considered among the best globally, Russia tends to pursue its geopolitical objectives by the use of an assertive military diplomacy. This is a development perfectly understandable, given the country’s economic stagnation and the “mild power” deficit.

Military diplomacy is being used in all of its forms: violations, provocations, power demonstrations, large scale exercises, war gaming, establishment of bases abroad, weapons’ exports, “American” and hybrid military interventions, are directed against friends and foes, with the sole purpose to defend Russian interests, as perceived by Kremlin itself. The above-mentioned activities are accompanied by the appropriate propaganda messages and are elaborately spread on a global scale, through the employment of Russian influenced means of mass media and the Internet. Abroad, they aim to threaten, dismay, deter and coerce its opponents, ensure Russia’s

friends loyalty and promote arms sales. Inside the country, their purpose is to maintain a war atmosphere and a sense of an imminent threat, in order to maximize people's support to the regime and "legitimize" the money being spent on the military reform.

Russian geopolitical aspirations vary in form and are global in context. Different goals are pursued in different regions. Russia exercises a flexible foreign policy, where longstanding alliances are of minor importance. Instead, in each case a proper coalition is being formed, with the best suitable partner. In Central Asia and Caucasus, through the CSTO as its main instrument, Russia seeks to retain the states of the region under Russian influence and to prevent Islamist revolts. In the Middle East and North Africa, using the Syrian military expedition as a leverage, the utmost purpose is to consolidate Russian presence and to increase its share of arms sales. In Asia itself, cooperation with China, India and other allied countries is being promoted, as a counterweight to the American domination. In Europe, political and/or military domination over the countries of the "near abroad" constitutes an important strategic goal.

The attempt made by NATO and the EU, to "westernize" Ukraine, crossed Russia's "red lines" and inevitably led to an armed confrontation, rupturing relations with the West. Keeping the tension alive, serves particular groups of interests in both sides, but generally is deemed to be counterproductive. Improvement of the existing relations is both deliberate and necessary; however, expectations for such a development remain at the moment, modest.

In the general context, it is estimated that Russia in the near future, will seek to avoid any direct military engagement, where possible, except in cases similar to the Syrian expedition, where with limited risks, multiple gains are obtained.

As far as Greece is concerned, relations with Russia are friendly, although in no case strategically aligned and for the most part, they are determined by the status of Greece as a member of NATO and the EU. The intensifying Russian-Turkish cooperation should be closely monitored to avoid any form of political and military surprise attack against our country. Last but not least, the Russian military reform suitably adapted, may set a useful example for the Hellenic Armed Forces, if initiatives for reorganization and modernization, are meant to be taken in the future.

Keywords: reform, renewed military strategy, superpower, economic stagnation, Russian threat

Εισαγωγή

Στην αυγή του 21ου αιώνα, το παγκόσμιο σύστημα έχει εξελιχθεί σε διακρατικό, με περισσότερα από 200 κράτη να υπάρχουν στην επιφάνεια της γης, τα οποία βρίσκονται σε συνεχή σύνδεση και αλληλεπίδραση κάθε μορφής. Η ανάπτυξη και διατήρηση διακρατικών σχέσεων σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, αποτελεί στη σύγχρονη εποχή την προτιμητέα επιλογή ενός κράτους, διαφορετικά οδηγείται στον απομονωτισμό και στην αδυναμία αποτελεσματικής προάσπισης των συμφερόντων των πολιτών του.

Η κλασσική ρεαλιστική σχολή ερμηνείας των διεθνών σχέσεων, πρεσβεύει την ιδέα ότι η πολιτική δεν ασκείται αποτελεσματικά παρά μόνο με όρους ισχύος. Η ισχύς βέβαια ως έννοια είναι σχετική, καθόσον προϋποθέτει τη σύγκριση με την ισχύ ενός άλλου (συνήθως ανταγωνιστικού μέρους) για να περιγραφεί και να εκτιμηθεί επαρκώς. Η διεθνής πολιτική εξελίσσεται σε περιβάλλον διεθνούς αναρχίας, σ' ένα σύστημα που δεν υπάρχει κάποια υπέρτατη αρχή, κάποια παγκόσμια κυβέρνηση. Το κράτος αποτελεί τον κύριο παίκτη στη διεθνή σκηνή, ενώ οι λοιποί συμμετέχοντες (άτομα, διεθνείς οργανισμοί, ΜΚΟ κλπ) έχουν περιορισμένη έως ελάχιστη επιρροή. Δεν είναι όμως όλα τα κράτη ίσα μεταξύ τους, αντιθέτως υφίσταται ιεραρχία ισχύος.¹ Ο ανταγωνισμός μεταξύ των πιο σημαντικών από αυτά, των αποκαλούμενων και Μεγάλων Δυνάμεων, δίνει τον τόνο στην διαμόρφωση του εκάστοτε διεθνούς περιβάλλοντος.

Κάθε κράτος στο εσωτερικό του είναι υποχρεωμένο να παρέχει στους πολίτες του ασφάλεια, ελευθερία, τάξη, ευημερία και δικαιοσύνη. Ταυτόχρονα, στην υλοποίηση της εξωτερικής πολιτικής που έχει χαράξει, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και της επιβίωσής του ως οντότητα. Η δυνατότητα επίτευξης των παραπάνω πολύπλευρων θεμελιωδών στόχων, συναρτάται άμεσα με την ισχύ που διαθέτει.

Η κρατική ισχύς χωρίζεται σε δύο γενικές κατηγορίες: Στη **σκληρή** και στην **ήπια**. Η **σκληρή** ισχύς απορρέει από τις οικονομικές, στρατιωτικές και διπλωματικές του δυνατότητες.² Ουσιαστικά αφορά στην ικανότητα ενός κράτους να χρησιμοποιήσει οικονομικά κίνητρα ή στρατιωτική δύναμη προκειμένου να αναγκάσει ένα άλλο δρώντα να ενεργήσει σύμφωνα με τις επιθυμίες του. Είναι

¹Robert Jackson, Georg Sorensen, Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, Gutenberg, 2006, Σελ111

² Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 48.

μετρήσιμη και σχετίζεται με την κατοχή συγκεκριμένων απτών πόρων, όπως μεταξύ άλλων, ο πληθυσμός, η έκταση, οι πρώτες ύλες, η οικονομική και η στρατιωτική δύναμη. Αντιθέτως, η **ήπια** ισχύς απευθύνεται στις αξίες, στον πολιτισμό, στους θεσμούς και στις πολιτικές διεργασίες. Επιδρά και αποκτάται μετά από μακροχρόνιες ενέργειες, μη απαραίτητα κεντρικά καθοδηγούμενες και επιφέρει θετικά αποτελέσματα με την πάροδο του χρόνου. Η δύναμη και διάχυση της πληροφορίας είναι το γεγονός που αναβάθμισε τα τελευταία χρόνια την αξία της «μαλακής» ισχύος. Η «ήπια» ισχύς θεωρείται ως ένα από τα βασικότερα συστατικά στοιχεία που εμπεριέχονται στις «υβριδικές» συγκρούσεις. Συχνά δε, θεωρείται ως ο αποφασιστικός εκείνος παράγοντας που θα εδραιώσει τα αποτελέσματα που επέφερε η σκληρή ισχύς.³

Πέραν της ισχύος, σημαντικό παράγοντα για την επίτευξη των στόχων του κράτους στο διεθνή στίβο, αποτελεί η ακολουθητέα στρατηγική. Γενικά η στρατηγική στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, συνίσταται στη σύζευξη μέσων και σκοπών ενός κράτους, υπό την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο.⁴ Η στρατηγική χωρίζεται σε 4 ευρέα επίπεδα: Υψηλή Στρατηγική, Στρατιωτική Στρατηγική, Επιχειρησιακή Τέχνη και Τακτική.⁵ Η υψηλή στρατηγική αποτελεί το ανώτερο όλων και ουσιαστικά αφορά στη θεωρία ενός κράτους, για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να προκαλέσει ασφάλεια για τον εαυτό του.⁶ Μια λεπτομερής ανάλυση της έννοιας της υψηλής στρατηγικής, δίδεται από τον Sir Basil Liddell Hart:

Ο ρόλος της υψηλής στρατηγικής είναι να συντονίζει και να διευθύνει όλες τις πηγές ενός έθνους ή ομάδας εθνών προς την κατεύθυνση επιτεύξεως του πολιτικού σκοπού του πολέμου: του σκοπού που καθορίζεται από τη θεμελιώδη πολιτική. Η υψηλή στρατηγική μπορεί να υπολογίζει και να αναπτύσσει τους οικονομικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό των εθνών για να υποστηρίξει τα μαχόμενα στρατεύματα. Επίσης και τις ηθικές δυνάμεις, γιατί, για να αναπτυχθεί η θέληση του λαού, συχνά οι ηθικές δυνάμεις είναι το ίδιο σπουδαίος παράγοντας όσο και η κατοχή πιο συγκεκριμένων μορφών ισχύος. Η υψηλή στρατηγική πρέπει ακόμη να κανονίζει την κατανομή ισχύος μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών και μεταξύ των υπηρεσιών και της βιομηχανίας. Ακόμη περισσότερο: η μάχιμη ισχύς δεν αποτελεί παρά ένα μόνο από τα όργανα της υψηλής στρατηγικής, η οποία πρέπει να λαμβάνει υπόψη και να χρησιμοποιεί την ισχύ της οικονομικής πίεσεως, της διπλωματικής πίεσεως, της εμπορικής πίεσεως και -δεν είναι μικρότερης σημασίας αυτό- της ηθικής πίεσεως ,

³ Ιπποκράτης Δασκαλάκης, Περίγραμμα Διάλεξης «Σκληρή - Μαλακή - Έξυπνη Ισχύς», Αθήνα, ΣΕΘΑ, 8 Νοεμβρίου 2016

⁴ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως Σήμερα, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ. 44

⁵ Στο ίδιο, σελ. 44 - 45

⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, όπ.παρ, σελ. 82.

για να εξασθενήσει τη θέληση του αντιπάλου.⁷

Αναλύοντας τον παραπάνω ορισμό, εύκολα κανείς αντιλαμβάνεται ότι η υψηλή στρατηγική χρησιμοποιεί όλες τις διαθέσιμες πηγές ισχύος ενός κράτους. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι η υψηλή στρατηγική αυτή που θα καθορίσει τον ρόλο και την αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων γενικότερα, αλλά και σε σχέση με τη διπλωματία και την οικονομία ειδικότερα.

Στο πλαίσιο των παραπάνω αναλλοίωτων εννοιών, το παράδειγμα της Ρωσίας φαντάζει ως μια πρόκληση. Πρόκληση διότι μια χώρα η οποία αποτελούσε το κέντρο βαρύτητας του αντίπαλου δέοντος για 50 ολόκληρα χρόνια, απαξιώθηκε με την πτώση του τείχους. Στις μέρες μας όμως, διαπιστώνουμε τη, με μεθοδικό τρόπο, προβολή ισχύος της Ρωσίας υπό τη σκέπη μιας χαρισματικής ηγεσίας και εντός ενός πλαισίου ευέλικτης ρωσικής υψηλής στρατηγικής. Η εφαρμογή στρατιωτικής ισχύος (παράδειγμα Συρίας) ή η απειλή χρήσης αυτής (παράδειγμα Κριμαίας) λειτουργούν ευεργετικά για τα ρωσικά συμφέροντα, ενώ η πατριωτική περηφάνια του μέσου Ρώσου φαντάζει ως ο συνδετικός κρίκος της ρωσικής συνολικής ισχύος. Αποτελεί λοιπόν μια πρόκληση στο υπό διαμόρφωση σύνθετο γεωπολιτικό περιβάλλον να διαγνώσουμε το ρόλο των ρωσικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) στην άσκηση της οικονομικής και εξωτερικής πολιτικής.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι η ανάλυση του ρόλου και της βαρύτητας των Ενόπλων Δυνάμεων, με τον παράγοντα της οικονομίας και της εφαρμοσμένης εξωτερικής πολιτικής του ρωσικού μοντέλου πολιτικής των ημερών μας. Αρχικά εξετάζεται η αναγκαιότητα - σκοπιμότητα διατήρησης ενεργών στρατιωτικών δυνάμεων στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον. Ακολούθως επιχειρείται μία συνοπτική παρουσίαση του αξιόμαχου των ρωσικών ΕΔ, υπό το πρίσμα της εξελισσόμενης στρατιωτικής μεταρρύθμισης και των αποστολών που καλούνται να αναλάβουν, ως φορέας υλοποίησης της κρατούσας εξωτερικής πολιτικής. Στη συνέχεια, εξετάζεται εν συντομία η κατάσταση της ρωσικής οικονομίας και η επίδραση που ασκούν οι στρατιωτικές δαπάνες σ' αυτήν και τέλος εξάγονται συμπεράσματα και προτάσεις, ορισμένες ελληνικού ενδιαφέροντος.

⁷Στο ίδιο, σελ. 83 - 84

Προϋποθέσεις

Δε μπορεί να εκτιμηθεί η ισχύς των συλλογισμών της παρούσας με δεδομένο το ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον και την εκτεταμένη προβολή ισχύος της ρωσικής στρατιωτικής παραμέτρου. Ποιο συγκεκριμένα, οι ιδιαίτερης σημασίας εξελίξεις στο εσωτερικό και στο διεθνές περιβάλλον, θα οδηγήσουν πιθανόν σε αναθεώρηση της υφιστάμενης ρωσικής εξωτερικής και οικονομικής πολιτικής και ενδεχομένως του ισχύοντος στρατιωτικού δόγματος, επηρεάζοντας ανάλογα την ακρίβεια των στοιχείων που παρατίθενται στην εργασία. Επιπροσθέτως το ενδεχόμενο προσέγγισης Ρωσίας και ΗΠΑ, το οποίο φαίνεται να διατηρούν ζωντανό τουλάχιστον σε επίπεδο ρητορικής οι πρόεδροι των δύο χωρών, δίχως επί του παρόντος οι υφιστάμενοι εσωτερικοί και διεθνείς συσχετισμοί να ευνοούν την προώθησή του, δύναται να επηρεάσει τη διάρκεια ισχύος των εξαχθέντων συμπερασμάτων.

Η παρούσα μελέτη εστιάζεται στην τρέχουσα δεκαετία, όταν η αναληφθείσα, ριζοσπαστική για τα ρωσικά δεδομένα, στρατιωτική μεταρρύθμιση, μεταμόρφωσε το στράτευμα από μια παρωχημένη δύναμη της σοβιετικής εποχής, σ' ένα αξιόμαχο σύνολο και ένα υπολογίσιμο εργαλείο ισχύος στα χέρια της ρωσικής ηγεσίας. Μια μεταρρύθμιση σε πλήρη εξέλιξη, που αντιμετωπίζει πολλαπλές τεχνολογικές και οικονομικές προκλήσεις, δίχως σαφώς προδιαγεγραμμένο ορίζοντα ολοκλήρωσης. Κατά συνέπεια, τα αναγραφόμενα στα σχετικά κεφάλαια απαιτούν περιοδική αναθεώρηση ως προς την πρόοδο υλοποίησης και τα επιτευχθέντα αποτελέσματα (τα στοιχεία που παρατίθενται στην παρούσα, έχουν στην πλειοψηφία τους επικαιροποιηθεί το Δεκέμβριο του 2017).

Τα κείμενα προς ανάλυση αντλήθηκαν κατά κύριο λόγο από ανοιχτές πηγές του διαδικτύου και αφορούν σε εργασίες και μελέτες του NATO, κρατικών φορέων, οίκων και ιδρυμάτων του εξωτερικού και σε άρθρα του διεθνούς τύπου. Ως εκ τούτου η αξιοπιστία τους, δεν είναι πάντοτε δυνατόν να διακριβωθεί. Επιπρόσθετα, όλες οι μεταφράσεις από την Αγγλική είναι του γράφοντος. Η διαθέσιμη Ελληνική βιβλιογραφία επί του αντικειμένου είναι πρακτικώς ανύπαρκτη. Κατ' αντιστοιχία, η προσπάθεια πρόσκτησης ξένων συγγραμμάτων δεν αποδείχθηκε ιδιαίτερος καρποφόρος, καθώς μεγάλος αριθμός εξ' αυτών έχουν συγγραφεί στη ρωσική, πολλά δεν είναι διαθέσιμα στην ελληνική αγορά και αρκετών οι παρεχόμενες πληροφορίες δεν ήταν επικαιροποιημένες, αφού όπως προαναφέρθηκε, η εξέλιξη των ζητημάτων που αφορούν στις ΕΔ και στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας είναι ρευστή και μεταβάλλεται διαρκώς.

Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στο Σύγχρονο περιβάλλον

Γενικά

Ως Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) χαρακτηρίζεται το οργανωμένο σύνολο των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων ενός κράτους.⁸ Διαθέτουν την απαιτούμενη κρατική νομιμοποίηση για την, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, χρήση βίας προκειμένου να εκπληρώσουν τις αποστολές που τους ανατίθενται.

Όλα σχεδόν τα κράτη του πλανήτη διατηρούν Ένοπλες Δυνάμεις,⁹ συγκροτημένες ανάλογα, ώστε να είναι ικανές να αντιμετωπίσουν υπαρκτούς και επαπειλούμενους κινδύνους αλλά και ως μέσο πειθαναγκασμού και αποτροπής άλλων δρώντων, πάντοτε με γνώμονα την προώθηση των εθνικών συμφερόντων. Οι ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις, σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων, είναι αυτές που θα εξασφαλίσουν τη συνέχεια της ύπαρξης του κράτους στη διεθνή αρένα. Κατά συνέπεια, η στρατιωτική ισχύς αποτελεί την «ultima ratio» της κρατικής ισχύος.¹⁰

Στο παρελθόν, η κύρια (σε πολλές περιπτώσεις και η μοναδική) αποστολή των ΕΔ μιας χώρας, ήταν η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας από κάθε εχθρική επιβουλή. Τυχόν άλλες αποστολές στο εξωτερικό ή στο εσωτερικό ήταν δευτερευούσης σημασίας και συμπληρωματικές της κυρίας. Στην εποχή μας, ο ρόλος των ΕΔ στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες έχει διευρυνθεί και πλέον καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, πολεμικής και ειρηνικής φύσεως.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις μετά τον ψυχρό πόλεμο

Κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου, οι ΕΔ των κρατών οργανώνονταν, εκπαιδεύονταν, εξοπλίζονταν και επιχειρούσαν ακολουθώντας συγκεκριμένο στρατιωτικό πρότυπο, αναλόγως της πλευράς του σιδηρούν παραπετάσματος στην οποία ανήκαν. Η παγκόσμια πόλωση και η απειλή του «αντίπαλου δέοντος»,

⁸ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, «Ένοπλες Δυνάμεις», 1996, σελ. 217

⁹ Συνολικά 23 χώρες παγκοσμίως, του Βατικανού συμπεριλαμβανομένου δε διαθέτουν Ένοπλες Δυνάμεις,

Kathy Gilsinan, «Countries Without Militaries», The Atlantic, 11 November 2014, διαθέσιμο στο <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/11/countries-without-militaries/382606/>, πρόσβαση 9 Ιανουαρίου 2017

¹⁰ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations: The struggle for power and peace*, New York, Alfred Knoff, 1973, σελ 126 -130

αποτελούσαν επαρκείς αιτιάσεις για τη νομιμοποίηση της ύπαρξής τους και των υπέρογκων ποσών που δαπανούνταν για τη συντήρησή τους. Όλα αυτά εντάσσονταν σε ένα ιδεολογικό πλαίσιο, το οποίο συντηρούσε το ύφος της αντιπαράθεσης σε ένα πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο συγκρουσιακό περιβάλλον, παρέχοντας ευρύ πεδίο αναφοράς στη δημόσια διπλωματία.

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, αποτέλεσε την αφορμή να τεθεί έντονα το ζήτημα της δομής, της οργάνωσης και των αποστολών των ΕΔ στο υπό διαμόρφωση νέο περιβάλλον ασφαλείας, όπου πρωτεύοντα ρόλο καλούνταν να διαδραματίσουν οι οικονομικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών, υπό τον καθοριστικό ρυθμιστικό ρόλο των υπερεθνικών Οργανισμών. Τέσσερις παραδοχές¹¹ ελήφθησαν υπόψη: **Πρώτον** η επανεξέταση της άμυνας του εθνικού εδάφους, ως της πρωτεύουσας αποστολής των ΕΔ. **Δεύτερον**, η επικρατούσα τάση δημιουργίας μικρών, ευέλικτων, υψηλής μαχητικής ικανότητας στρατιωτικών Μονάδων, αποτελούμενων εξ' ολοκλήρου από επαγγελματίες στρατιωτικούς, με δυνατότητες προβολής ισχύος εκτός των συνόρων, για τη διεξαγωγή κατά περίπτωση, πολεμικών επιχειρήσεων ή ειρηνευτικών αποστολών. **Τρίτον**, η εμφάνιση νέων κινδύνων ασφαλείας, όπως η τρομοκρατία, η λαθρεμπορία ναρκωτικών, η παράνομη διακίνηση ανθρώπων και απαγορευμένων ουσιών κλπ. **Τέταρτον**, η διαρκώς διευρυνόμενη αναγκαιότητα ανάληψης αποστολών πολιτικής και κοινωνικής φύσεως.

Ουσιαστικά διαφαινόταν ότι ο νέος Μονοκράτορας, οι ΗΠΑ, έθεταν με την πτώση του τείχους, ως βάσεις της ισχύος τους το τρίπολο της προβολής των αρχών της δημοκρατίας (οι δημοκρατίες δεν πολεμούν), της οικονομικής συνεργασίας και της προόδου στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της επιλεκτικής επεμβατικότητας (responsibility to protect). Υπό τις παραπάνω παραδοχές, ο ρόλος και η χρηστικότητα των ΕΔ αναπροσαρμόστηκαν σ' ένα πιο ευέλικτο και ελαστικό πλαίσιο.

Μελετώντας τις προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ΕΔ στο κατώφλι του 21ου αιώνα, διαπιστώνουμε ότι διαφέρουν σημαντικά ως προς τη φύση και τη βαρύτητά τους και εμπεριέχουν δράσεις τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και στο διεθνές περιβάλλον. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να τις κατηγοριοποιήσουμε όπως παρακάτω:

¹¹Οι παραδοχές και τμήματα του παρόντος εδαφίου προέρχονται από το Timothy Edmunds, «What are Armed Forces for? The changing nature of the military roles in Europe», *International Affairs*, Vol 82, No 6, στο <http://www.jstor.org/stable/4122085>, πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2016

Άμυνα εθνικού εδάφους.

Στις περιοχές όπου επικρατεί γεωπολιτική αστάθεια και αναθεωρητικές δυνάμεις εγείρουν αξιώσεις έναντι άλλων κρατικών οντοτήτων, η άμυνα του εθνικού εδάφους παραμένει η ύψιστη προτεραιότητα. Η απειλή κατάληψης εδάφους αντιπάλου χώρας έχει σημαντικά υποχωρήσει κατά τον αιώνα που διανύουμε, τουλάχιστον εντός των ορίων της ευρωπαϊκής ηπείρου. Εξαιρέση αποτελούν οι ενεργές εστίες έντασης Ελλάδος - Τουρκίας καθώς και της Ρωσίας με τους δυτικούς γείτονές της. Η τελευταία περίπτωση, θα αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας.

Στην πραγματικότητα, για το σύνολο σχεδόν των κρατών του αναπτυσσόμενου κόσμου, η σημαντικότητα προάσπισης του εθνικού εδάφους ως στρατιωτική αποστολή έχει υποχωρήσει και η προτεραιότητα έχει περιέλθει στην αντιμετώπιση των πάσης φύσεως ασύμμετρων, υβριδικών και τρομοκρατικών απειλών, οι οποίες έχουν πολλαπλασιαστεί με γεωμετρική πρόοδο κατά τη δεκαετία που διανύουμε.

Η επιχειρησιακή απαίτηση εκτέλεσης συμβατικών στρατιωτικών επιχειρήσεων για την υπεράσπιση του εθνικού εδάφους, έχει ευθεία επίδραση στη δομή του στρατεύματος που συντηρεί ένα κράτος. Η διεξαγωγή αμυντικού αγώνα επί εκτεταμένου μετώπου, απαιτεί τη διαθεσιμότητα μαζικού αριθμού προσωπικού, δίχως ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα εξειδίκευσης και απόδοσης. Κατά συνέπεια, η επάνδρωση των ΕΔ (όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της Ελλάδας), βασίζεται στους κληρωτούς οπλίτες, οι οποίοι αποτελούν τη βέλτιστη λύση από πλευράς κόστους - απόδοσης, για την εκτέλεση των συγκεκριμένων αποστολών.

Διεξαγωγή επιχειρήσεων εκτός συνόρων.

Οι μεγάλες δυνάμεις συγκροτούν στρατούς με δυνατότητα προβολής ισχύος πέραν των συνόρων τους, ώστε να μπορούν να υπερασπίζονται αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους και να διατηρούν την υπόστασή τους στο διεθνές περιβάλλον. Για πολλά άλλα κράτη όμως, αυτή η επιλογή αποτελεί εν πολλοίς, υποχρέωση που απορρέει από τη συμμετοχή τους σε κάποια συμμαχία. Χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα αποτελεί το NATO, το οποίο αποδέχεται ως «σύγχρονες», κυρίως εκείνες τις ΕΔ που διαθέτουν εκστρατευτικές δυνατότητες.¹²

Η οργάνωση και ο εξοπλισμός ενός στρατεύματος για την εκτέλεση ανάλογων

¹² «Defense capabilities initiative», NATO, 25 April 1999, Upd 6 November 2008, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27443.htm, πρόσβαση 3 Ιανουαρίου 2017

αποστολών, αποτελεί ιδιαιτέρως κοστοβόρα υπόθεση. Προϋποθέτει την ύπαρξη άρτια εκπαιδευμένου επαγγελματικού προσωπικού, εξοπλισμού υπερσύγχρονης τεχνολογίας και ενός άκρως αποτελεσματικού συστήματος υποστήριξης Διοικητικής Μέριμνας. Για τους παραπάνω λόγους, για πολλές μικρές και μεσαίου μεγέθους χώρες, η ανάπτυξη εκστρατευτικών στρατευμάτων είναι απαγορευτική, λόγω μη διαθεσιμότητας των απαιτούμενων πόρων.

Στη σύγχρονη συγκυρία, μόνον οι ΗΠΑ δύνανται αυτόνομα να αναπτύξουν και να διατηρήσουν επί μακρόν, στρατιωτικές δυνάμεις μακριά από το έδαφός τους.¹³ Οι λοιπές χώρες σύμμαχοι, μπορούν να μετέχουν μόνον επικουρικά, ενισχύοντας τις ΗΠΑ με περιορισμένο αριθμό (αναλόγως διαθεσιμότητας) επίλεκτων τμημάτων και οπλικών συστημάτων. Δεδομένου ότι οι κληρωτοί οπλίτες δεν θεωρούνται επαρκώς καταρτισμένοι και εξειδικευμένοι, τόσο οι ΗΠΑ όσο και μεγάλος αριθμός Ευρωπαϊκών χωρών που συγκροτούν στρατούς με βασική αποστολή τη διεξαγωγή επιχειρήσεων στο εξωτερικό ή τη συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές, έχουν εδώ και αρκετές δεκαετίες, εγκαταλείψει το θεσμό της θητείας.

Τέλος, δεν θα πρέπει να λανθάνει της προσοχής το γεγονός ότι, πλέον της διαθεσιμότητας των απαιτούμενων πόρων, κρίσιμη προϋπόθεση που επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τη λήψη απόφασης από μια εθνική κυβέρνηση, σχετικά με την αποστολή στρατευμάτων εκτός των συνόρων της, είναι η ύπαρξη εσωτερικής και διεθνούς νομιμοποίησης.¹⁴

Συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές.

Υπό μία έννοια, οι ειρηνευτικές αποστολές συνδέονται με την εθνική ασφάλεια, καθόσον επιδιώκουν την επιβολή της ειρήνης και της σταθερότητας σε ευαίσθητες περιοχές της υφελίου. Οι ειρηνευτικές δυνάμεις, εμποδίζοντας την κλιμάκωση τοπικών ή περιφερειακών κρίσεων και συγκρούσεων, προλαμβάνουν αρνητικές επιπτώσεις διαφόρων μορφών σε βάρος άλλων χωρών (αντιμετώπιση προσφυγικών ροών, φαινομένων τρομοκρατίας κλπ). Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις, δεδομένου ότι εκτελούνται στη βάση αντιμετώπισης ανθρωπιστικών καταστροφών και αποκατάστασης της διεθνούς ασφάλειας, είθισται να τυγχάνουν ευρείας

¹³ Barbara Salazar Torreon, «Instances of Use of United States Armed Forces Abroad 1798-2016», Congressional Research Service, 7 October 16, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R42738.pdf>, πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2017

¹⁴ Χάρης Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική (6ος -11ος αιώνας)*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ 20-21

αποδοχής. Αποτέλεσαν μάλιστα, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, έναν από τους βασικούς πυλώνες επί των οποίων οι στρατιωτικές ελίτ στήριξαν τη νομιμοποίηση της διατήρησης των ΕΔ και τις απαιτήσεις ικανοποίησης των χρηματοδοτικών τους αναγκών.

Στις περιπτώσεις όπου η επίτευξη των σκοπών των ειρηνευτικών αποστολών προϋποθέτει τη χρήση ένοπλης βίας, η σύνθεση και η συγκρότηση των ειρηνευτικών τμημάτων είναι αντίστοιχη μιας εκστρατευτικής δύναμης. Συναφώς, υπόκεινται στους ίδιους καταναγκασμούς σε ότι αφορά στον επαγγελματισμό του προσωπικού, στην ποιότητα του υλικού και στις απαιτήσεις λογιστικής υποστήριξης.

Εσωτερική ασφάλεια.

Η εμπλοκή στρατευμάτων στην αντιμετώπιση ζητημάτων εσωτερικής ασφάλειας αποτελεί ιδιαίτερη πρόκληση, λαμβανομένου υπόψη ότι πρόκειται για μια αποστολή που πρωτίστως αναλαμβάνουν οι αστυνομικές δυνάμεις ή άλλες ειδικά οργανωμένες και εκπαιδευμένες προς τούτο, υπηρεσίες. Ως γενική διαπίστωση δύναται να καταγραφεί ότι, όσο λιγότερο αναπτυγμένο δημοκρατικά και οικονομικά είναι ένα κράτος, τόσο μεγαλύτερες ευθύνες εσωτερικής ασφάλειας αναλαμβάνουν οι ΕΔ και τόσο αυξημένος είναι ο ρόλος τους στην πολιτική ζωή.¹⁵

Η εμφάνιση κατά τις τελευταίες δεκαετίες, νέων, διαρκώς κλιμακούμενων απειλών όπως η τρομοκρατία, η παράνομη μετανάστευση, η παράνομη διακίνηση ανθρώπων και ναρκωτικών, κατέστησε σκόπιμη και αναγκαία τη χρησιμοποίηση των ΕΔ στη διατήρηση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι περιπολίες στρατιωτικών τμημάτων σε πολλές πόλεις της Δυτικής Ευρώπης για την πρόληψη εκδήλωσης πιθανών τρομοκρατικών ενεργειών, η ανάληψη της ευθύνης φύλαξης ευπαθών εγκαταστάσεων κατά τη διοργάνωση μείζονος σημασίας αθλητικών διοργανώσεων, η κατασκευή καταυλισμών για τη διαμονή προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα κοκ.

Κατά τη χρησιμοποίηση στρατιωτικών τμημάτων για την αντιμετώπιση προβλημάτων εσωτερικής ασφάλειας, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίδεται σε δύο παράγοντες: **Πρώτον**, στις χώρες όπου η δημοκρατία δεν είναι επαρκώς εδραιωμένη, υπάρχει αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης κρουσμάτων παραβίασης των ανθρωπίνων

¹⁵ SB Tyagi, «The Role of Armed Forces in Internal Security», LinkedIn, 17 February 2015, διαθέσιμο στο <https://www.linkedin.com/pulse/role-armed-forces-internal-security-capt-sb-tyagi-coac-cc-fism-csc->, πρόσβαση 24 Ιανουαρίου 2017.

δικαιωμάτων. **Δεύτερον**, οι ΕΔ εκτρέπονται της κύριας αποστολής τους ενώ είναι αμφίβολο κατά πόσον η δομή, η οργάνωση και η εκπαίδευση που διαθέτουν, θα τους επιτρέψει να ανταποκριθούν με επιτυχία στα συγκεκριμένα καθήκοντα.

Εθνική ανοικοδόμηση.

Οι ΕΔ μετέχουν στην ανοικοδόμηση ενός Έθνους με δύο κυρίως τρόπους: **Πρώτον**, αποτελούν σύμβολο της εθνικής υπερηφάνειας και φορέα προώθησης των εθνικών αξιών μέσω του θεσμού της θητείας, γεγονός με ιδιαίτερη αξία για τα κράτη που κατοικούνται από πληθυσμό διαφόρων εθνοτήτων. **Δεύτερον**, αποτελούν «δεξαμενή» από την οποία η Κυβέρνηση δύναται να αντλήσει, όταν οι περιστάσεις το απαιτήσουν, προσωπικό προκειμένου να ενισχύσει τις κρατικές δομές, να παράσχει κρατικά αγαθά (πχ υγεία) και να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις φυσικών καταστροφών όπως σεισμοί, πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές κλπ. Παρότι οι συγκεκριμένες δραστηριότητες εκτρέπουν τις ΕΔ από το επιχειρησιακό τους έργο, εν τούτοις συνεισφέρουν καθοριστικά στην εξασφάλιση της γενικότερης αποδοχής και υποστήριξης τους από την κοινή γνώμη.

Τέλος, παράλληλα με όλες τις παραπάνω αποστολές, οι ισχυρές ΕΔ αποτελούν σημαντικό παράγοντα της οικονομικής ζωής ενός κράτους, απορροφώντας τεράστιους πόρους και συμβάλλοντας κατ' άμεσο ή έμμεσο τρόπο στη διαμόρφωση και αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος.

Οι ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις

Γενικά - ιστορικό

Στην κορύφωση της ισχύος τους τα έτη 1985 -1986, οι Σοβιετικές ΕΔ διατηρούσαν σε ενεργό υπηρεσία 4,9 εκατομμύρια άνδρες και γυναίκες, ενώ 1 ακόμη εκατομμύριο συνεισέφεραν τα λοιπά μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας.¹⁶ Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, η Ρωσική Ομοσπονδία εξήλθε ως ο φυσικός διάδοχός της, κληρονομώντας το μείζον των στρατιωτικών δυνατοτήτων αλλά και των ανεπαρειών της προκατόχου της. Ο συνδυασμός μιας ανεπαρκούς ηγεσίας σε αναζήτηση ταυτότητας και μιας οικονομίας υπό παράλυση, οδήγησε στη διάλυση του πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού και παραγωγικού ιστού της χώρας, από την οποία ήταν αδύνατον να παραμείνει ανεπηρέαστο το στράτευμα.

Από ιδρύσεώς του το 1992 και για περισσότερο από μία δεκαετία, το ρωσικό στρατιωτικό οικοδόμημα διήλθε ένα διάστημα σοβαρής παρακμής λόγω κακής οργάνωσης, ελλειπών επάνδρωσης και εκπαίδευσης, ανεπάρκειας πόρων και εκτεταμένης διαφθοράς. Το στρατιωτικό προσωπικό εγκαταλείφθηκε να παλεύει για την επιβίωσή του και τα οπλικά συστήματα να σκουριάζουν από την αχρησία. Η ευρεία κάλυψη από τον εγχώριο και διεθνή τύπο, της δυσμενούς θέσης στην οποία είχαν περιέλθει οι ρωσικές ΕΔ, αμαύρωσε την εικόνα τους και συνέβαλε καθοριστικά ώστε να οδηγηθούν στην ανυποληψία. Από τη γενική απαξία διασώθηκαν μόνον οι πυρηνικές δυνάμεις, οι οποίες αποτέλεσαν τον ακρογωνιαίο λίθο της αποτρεπτικής ισχύος της χώρας και μοναδικό απομεινάρι του μεγαλείου της πάλαι ποτέ σοβιετικής υπερδύναμης.

Με την άνοδό του στην εξουσία το 2000, ο πρόεδρος Πούτιν ανέλαβε συστηματικές πρωτοβουλίες ανασύστασης της πολιτικής ζωής, επανεκκίνησης της οικονομίας και ανάταξης της εθνικής υπερηφάνειας. Ανάμεσα στις προτεραιότητές του υπήρξαν η αναστροφή της παγιωμένης, από την προηγούμενη δεκαετία, παρακμιακής εικόνας του στρατεύματος και ο εκσυγχρονισμός της ρωσικής αμυντικής βιομηχανίας. Παρά τη σημαντική ενίσχυση των κονδυλίων του αμυντικού προϋπολογισμού, οι εκσυγχρονιστικές προσπάθειες που αναλήφθηκαν από διαδοχικούς Υπουργούς Άμυνας εκείνης της περιόδου, δεν απέδωσαν καρπούς αφού υπήρξαν αποσπασματικές, δεν υποστηρίχθηκαν επαρκώς οικονομικά και πολιτικά και

¹⁶Jim Nichol, «Russian Military Reform and Defense Policy», Congressional Research Service , 24 August 2011, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf>, πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017.

συνάντησαν τη σφοδρή αντίσταση του ρωσικού στρατιωτικού κατεστημένου.¹⁷

Ο πόλεμος κατά της Γεωργίας τον Αύγουστο του 2008, παρότι νικηφόρος για τους Ρώσους, έφερε εκ νέου στο προσκήνιο ανεπάρκειες και αστοχίες σε θέματα οργάνωσης, εκπαίδευσης και εξοπλισμού. Η νίκη είχε επιτευχθεί σε διάστημα μόλις πέντε ημερών, όχι όμως ως αποτέλεσμα της ποιοτικής ανωτερότητας των ρωσικών στρατευμάτων αλλά λόγω της συντριπτικής αριθμητικής τους υπεροχής. Οι ρωσικές ΕΔ κρίθηκαν από την ηγεσία τους ως μη ικανές για σύγχρονες επιχειρήσεις¹⁸ αφού όπως διαπιστώθηκε στερούνταν σύγχρονου εξοπλισμού και ιδιαίτερα συστημάτων επικοινωνιών, συλλογής πληροφοριών, έγκαιρης προειδοποίησης και ηλεκτρονικού πολέμου.¹⁹

Η αρνητική αξιολόγηση της πολεμικής επίδοσης, αποτέλεσε τον καταλύτη για την ανάληψη της πλέον δραστηκής και εμπεριστατωμένης, από την περίοδο της δεκαετίας του 1930, προσπάθειας μεταρρύθμισης των ΕΔ της χώρας.

Επιχειρησιακή οργάνωση των ρωσικών ΕΔ

Επικεφαλής των Ρωσικών ΕΔ είναι ο πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, επικουρούμενος από τον Υπουργό Άμυνας, τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου και το Κέντρο Διαχείρισης Εθνικής Άμυνας (National Defence Management Centre) ([Γράφημα Α6](#)). Οι ρωσικές ΕΔ αποτελούνται από τις Χερσαίες, τις Αεροδιαστημικές και τις Αερομεταφερόμενες δυνάμεις, τις δυνάμεις Στρατηγικών Πυραύλων και το Ναυτικό²⁰.

Πλέον των παραπάνω, τηρούνται ενεργές από την περίοδο της ειρήνης, παραστρατιωτικές και μη στρατιωτικές δυνάμεις, οι οποίες σε περίπτωση πολέμου προορίζονται να αναλάβουν ποικιλία βοηθητικών αποστολών, ώστε οι ΕΔ να παραμένουν απερίσπαστες στη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Για το σκοπό αυτό, το Υπουργείο Εσωτερικών διαθέτει οργανωμένα τμήματα, συνολικής δύναμης 170.000 περίπου ανδρών, με αποστολή την αντιμετώπιση ζητημάτων

¹⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες επί των προσπαθειών μεταρρύθμισης των Ρωσικών ΕΔ το διάστημα 1990 - 2007 βλέπε Aleksey Gaday, «Reform of the Russian Armed Forces» στο «Russia's' New Army», ed Mikhail Barabanov, 2011, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, σελ. 9-32, διαθέσιμο στο http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017.

¹⁸ Dmitry Solovyov, «Russian army not fit for modern war: top general», *Reuters*, 16 December 2008, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-russia-army-idUSTRE4BF5JM20081216>, πρόσβαση 17 Μαρτίου 17

¹⁹ Claire Mills, Russia's rearmament programme, briefing paper Number 7877, *οπ.παρ*, σελ. 19

²⁰ Ministry of Defense of The Russian Federation, διαθέσιμο στο <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/type.htm> πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 17

εσωτερικών αναταραχών, τρομοκρατίας και συνοριακής φύλαξης.²¹ Ομοίως, έτερα τμήματα του Υπουργείου Εκτάκτων Αναγκών, εμπλέκονται στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών και στην διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας, όποτε απαιτηθεί. Οι σιδηροδρομικοί υπάλληλοι και οι τεχνίτες αγωγών φυσικού αερίου του πρώην Ερυθρού Στρατού έχουν και αυτοί υπαχθεί στο Υπουργείο Εκτάκτων Αναγκών με αποστολή την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, δολιοφθορών, καταστροφών στις υποδομές κοκ. Γενικά, το σύνολο του προσωπικού που ανήκει σε άλλα υπουργεία και υπηρεσίες αλλά δραστηριοποιείται επ' ωφελεία του Υπουργείου Άμυνας, εκτιμάται ότι κυμαίνεται από 345.000 έως 415.000 άτομα ([Πίνακας Α12](#)).

Αντικειμενικοί σκοποί της στρατιωτικής μεταρρύθμισης

Στις 14 Οκτωβρίου 2008 η ρωσική κυβέρνηση ανακοίνωσε την ανάληψη ενός προγράμματος ευρέων στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων με σκοπό, σύμφωνα με τη δήλωση του τότε Προέδρου Μεντβέντεφ, να δώσει στο στράτευμα μία «νέα όψη».²² Η μορφή και η έκταση που έλαβε, επηρεάστηκαν από τις γεωπολιτικές φιλοδοξίες της χώρας, το είδος των απειλών που αντιμετωπίζει και την αντίληψη που είχε διαμορφώσει η πολιτική και στρατιωτική ιεραρχία, επί της μεθοδολογίας διεξαγωγής των πολέμων του μέλλοντος.

Ως τελική επιθυμητή κατάσταση καθορίστηκε η δημιουργία ενός ευέλικτου, άριστα εξοπλισμένου και επαρκώς επανδρωμένου επαγγελματικού στρατού, με υψηλό επίπεδο επιχειρησιακής ετοιμότητας, ικανού να αντεπεξέλθει με επιτυχία στις προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Οι επιμέρους προτεραιότητες αφορούσαν κατά σειρά στους ακόλουθους τομείς: **Πρώτον**, στην αναδιοργάνωση των Σχηματισμών και Μονάδων, ώστε να αποκτήσουν πλήρη επάνδρωση και δυνατότητα διατήρησης διαρκούς πολεμικής ετοιμότητας. **Δεύτερον**, στον επανεξοπλισμό όλων των κλάδων με σύγχρονα όπλα, υλικά και μέσα. **Τρίτον**, στην αναθεώρηση των θεσμικών κειμένων που αφορούσαν στην εκπαίδευση, στη σχεδίαση και στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων, ώστε να τυποποιηθούν οι βασικές αρχές λειτουργίας των ΕΔ. **Τέταρτον**, στην εκπαίδευση των νέων αξιωματικών και υπαξιωματικών, στην εκπόνηση σύγχρονων προγραμμάτων

²¹ Gustav Gressel, «Russia's Quiet Military Revolution and What it Means for Europe», *European Council on Foreign Affairs*, 12 October 2015, σελ. 6, διαθέσιμο στο http://ecfr.eu/page/-/Russias_Quiet_Military_Revolution.pdf, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

²² Ο ακριβής όρος που χρησιμοποιήθηκε ήταν “new look”, Dmitry Medvedev «Speech to an Extended Session of the Defense Ministry Board», *President of Russia*, 17 March 17, διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/3460>, πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017.

εκπαίδευσης για τα χαμηλόβαθμα στελέχη και στη δημιουργία νέων στρατιωτικών σχολών. **Πέμπτον**, στην εξασφάλιση ικανοποιητικών αμοιβών και στην αντιμετώπιση των αναγκών στέγασης και κοινωνικής ασφάλισης του συνόλου του στρατιωτικού προσωπικού.²³ ([Γράφημα A11](#)) .

Πρόοδος υλοποίησης της στρατιωτικής μεταρρύθμισης

Αναβάθμιση του θεσμού της μαζικής κινητοποίησης.

Η ανάγκη διατήρησης ενός στρατεύματος σε επίπεδα υψηλής επιχειρησιακής ετοιμότητας και διαθεσιμότητας, έρχεται σε αντίθεση με την πρακτική της επάνδρωσης του με εφέδρους αξιωματικούς και οπλίτες. Οι ρωσικές ΕΔ δεν εγκατέλειψαν οριστικά το θεσμό της επιστράτευσης, προέβησαν όμως σε σημαντική μείωση του αριθμού των καλούμενων εφέδρων και εκσυγχρόνισαν δραστικά τις διαδικασίες κινητοποίησης. Στο πλαίσιο της εφαρμογής των προβλέψεων της μεταρρύθμισης, ο αριθμός των επιστράτων μειώθηκε από 20 εκατομμύρια το 2008, σε μόλις 2 εκατομμύρια το 2014²⁴ ενώ σύμφωνα με τον πρώην Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, Στρατηγό Μακάροφ, από αυτούς μόνο 700.000 προβλέπεται να κληθούν στην περίπτωση πολέμου.²⁵ Παράλληλα, διαλύθηκαν όλες οι επιστρατεύομενες Μονάδες, οι οποίες ήταν επανδρωμένες μόνο στις διοικητικές θέσεις με μόνιμο προσωπικό και συμπληρωνόταν στην εμπόλεμη σύνθεση με προσωπικό από την εφεδρεία.²⁶

Προκειμένου να βελτιωθεί η ταχύτητα και η αποτελεσματικότητα των κρατικών δομών στην αντιμετώπιση μιας πολεμικής αναμέτρησης, συντάχθηκε το 2010 ένα άκρως απόρρητο σχέδιο μαζικής κινητοποίησης, με το οποίο ρυθμίζονται τα ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας της κυβέρνησης, της βιομηχανίας και της οικονομίας σε περίπτωση πολέμου. Το σχέδιο αποτελεί από το 2013 τμήμα του Γενικού Σχεδίου Άμυνας που εκπονήθηκε την ίδια χρονιά και με το οποίο

²³ Mikhail Brabanov, Konstantin Makienko and Ruslan Pukhov, «Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army», *Valdai Discussion Club Analytical Report*, 2012, σελ. 16, διαθέσιμο στο http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017

²⁴ Margarete Klein, «Russia's Military: On The Rise?», *Transatlantic Academy*, 1 March 2016, σελ. 15, διαθέσιμο στο <http://www.transatlanticacademy.org/publications/russia's-military-rise-0> πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017

²⁵ Alexander Golts, «The Inherent Limits of Russian Military Reform: Another Lost Opportunity» στο «Russia's Military Assessment, Strategy and Threat», *Center on Global Interests*, June 2016, σελ. 14, διαθέσιμο στο <http://globalinterests.org/2016/06/24/russias-military-assessment-strategy-and-threat-2/> πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2017

²⁶ Με αυτό τον τρόπο, από τις 1.187 Μονάδες που συνθέταν τις ένοπλες δυνάμεις το 2008, μόνο 189 παραμένουν. Στο ίδιο, σελ. 14.

ανατίθενται σε 52 ομοσπονδιακές υπηρεσίες, αποστολές σχετικές με την άμυνα της χώρας, τόσο σε περίοδο πολέμου όσο και ειρήνης.²⁷ Η πλέον πρόσφατη αναθεώρηση του σχεδίου κινητοποίησης πραγματοποιήθηκε το 2014.

Ως αντιστάθμισμα της μείωσης του αριθμού των Μονάδων, επιδιώχθηκε η αύξηση της ετοιμότητας και της αποτελεσματικότητας όσων παρέμειναν ενεργές. Προτεραιότητα δόθηκε στην επάνδρωσή τους, από τον καιρό της ειρήνης, σε πλήρη πολεμική σύνθεση. Η δημιουργία τελικώς, 30 - 40 Σχηματισμών υψηλής ετοιμότητας, με αυξημένη μαχητική ισχύ και αναβαθμισμένες δυνατότητες προβολής ισχύος, ενδεχομένως να αποτελεί το σημαντικότερο επίτευγμα της τρέχουσας μεταρρύθμισης.²⁸

Βελτιστοποίηση της δομής διοίκησης και της δομής δυνάμεων.

Η βελτιστοποίηση των δομών διοίκησης και ελέγχου αποτέλεσε μία ακόμη αδήριτη ανάγκη. Για λόγους πρακτικούς, αλλά συνάμα και συμβολικούς, δημιουργήθηκε στη Μόσχα το Δεκέμβριο του 2014 το Κέντρο Διαχείρισης Εθνικής Άμυνας και ακολούθησε η ίδρυση ενός ανάλογου κέντρου σε κάθε στρατιωτική περιφέρεια. Ως αποστολή έχουν το συντονισμό σε πραγματικό χρόνο, όλων των εμπλεκόμενων υπουργείων και υπηρεσιών στη διαχείριση μιας κρίσης ή μιας πολεμικής σύρραξης και τη βελτιστοποίηση της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων μέσω της χρήσης υπερυπολογιστών και προηγμένων συστημάτων επικοινωνιών.²⁹ Η δημιουργία των παραπάνω κέντρων αναβαθμίζει σημαντικά τις δυνατότητες διεξαγωγής επιχειρήσεων υβριδικού πολέμου και διαχείρισης κρίσεων³⁰ και μειώνει δραστικά το χρόνο λήψης απόφασης από την πολιτική και τη στρατιωτική ηγεσία.

Σε επίπεδο στρατιωτικής δομής, καταργήθηκε η προϋπάρχουσα οργάνωση της σοβιετικής εποχής σε Στρατιωτικές Περιφέρειες - Στρατιές - Μεραρχίες - Συντάγματα και από το Δεκέμβριο του 2009 υιοθετήθηκαν τρία μόνο επίπεδα Διοικήσεως: Στρατιωτικές Περιφέρειες, Διοικήσεις Διακλαδικών Επιχειρήσεων (Joint Operational Commands) και Ταξιαρχίες. Οι Στρατιωτικές περιφέρειες μειώθηκαν από 6 σε 5 (Δυτική - Ανατολική - Κεντρική - Νότια - Αρκτική) ([Χάρτης Α1](#)) ενώ ο ρόλος τους

²⁷ Julian Cooper, «The Military Face of “Militant Russia”», *Russia in Global Affairs*, 13 February 2016, <http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Military-Face-of-Militant-Russia--17979> , πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2017.

²⁸ Alexander Golts, «The Inherent Limits of Russian Military Reform: Another Lost Opportunity» , όπ. παρ., σελ 14

²⁹ Julian Cooper, «The Military Face of “Militant Russia”», όπ.παρ.

³⁰ Margarete Klein, όπ. παρ. σελ 16 -17

περιορίστηκε στην παροχή υποστήριξης διοικητικής και λογιστικής φύσεως. Σε κάθε περιφέρεια ιδρύθηκε μία Διοίκηση Διακλαδικών Επιχειρήσεων η οποία ασκεί διοίκηση επί όλων των στρατιωτικών δυνάμεων, με εξαίρεση τις Μονάδες των Στρατηγικών Πυρηνικών Πυραύλων.³¹

Τέλος από 1 Αυγούστου 2015, οι Δυνάμεις Διαστημικής Άμυνας και η Πολεμική Αεροπορία συγχωνεύθηκαν σε ένα ενιαίο Κλάδο, τις Αεροδιαστημικές Δυνάμεις, με σκοπό τη βελτίωση της ικανότητας διεξαγωγής αεροπορικών επιχειρήσεων, την αποτελεσματικότερη διαχείριση του διαστήματος, το οποίο στρατικοποιείται με εντατικούς ρυθμούς και την ευχερέστερη αντιμετώπιση της απειλής που αντιπροσωπεύουν για τη ρωσική ασφάλεια, τα αμερικανικά προγράμματα Prompt Global Strike και αντιπυραυλικής άμυνας.

Στροφή προς τον επαγγελματισμό.

Η επιλογή συγκρότησης Μονάδων υψηλής ετοιμότητας, εξοπλισμένων με οπλικά συστήματα και μέσα σύγχρονης τεχνολογίας, οδήγησε νομοτελειακά τους Ρώσους ιθύνοντες σε μια στροφή προς ένα περισσότερο επαγγελματικό στράτευμα.

Η οροφή των ΕΔ βάσει της κείμενης νομοθεσίας (προεδρικό διάταγμα 329/2016), ανέρχεται σε 1 εκατομμύριο άνδρες και γυναίκες.³² Για την επίτευξη της επιθυμητής επάνδρωσης, υιοθετήθηκε ένα σχέδιο διατήρησης υπό τα όπλα, μιας βέλτιστης αναλογίας επαγγελματιών και κληρωτών οπλιτών.

Η υφιστάμενη οικονομική δυσπραγία (περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την οικονομική κατάσταση της Ρωσίας παρατίθενται στη συνέχεια της μελέτης) καθιστά απαγορευτική την αθρόα πρόσληψη προσωπικού για τη συγκρότηση αμιγώς επαγγελματικού στρατού. Παράλληλα, ένας συνδυασμός παραγόντων όπως τα δημογραφικά προβλήματα,³³ η επικρατούσα τάση μεταξύ των νεαρών Ρώσων για αποφυγή της στράτευσης³⁴ και η μείωση από το 2008, με διάταγμα του προέδρου

³¹ Margarete Klein, όπ. παρ. σελ 16

³² Johan Norberg and Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective» Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.48, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

³³ Ο αριθμός των κληρωτών μέχρι τουλάχιστον το 2020 δεν αναμένεται να ξεπεράσει τα 250.000 - 300.000 άτομα

³⁴ Elizabeth Braw, «Russians Dodge a Bullet, Young Russian Men Avoid the Draft», Foreign Affairs, 9 November 2015, διαθέσιμο στο <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2015-11-09/russians-dodge-bullet>, πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2017.

Πούτιν, της διάρκειας της θητείας από δύο έτη σε ένα,³⁵ έχει ως συνέπειες τη μείωση του αριθμού των κατατασσομένων οπλιτών ([Πίνακας A13](#)) και τον ανεπαρκή χρόνο παραμονής τους υπό τα όπλα, προκειμένου να αποκτήσουν τις αναγκαίες δεξιότητες. Το 2016, η δύναμη των ρωσικών ΕΔ ανήλθε σε 930.000 άτομα,³⁶ καταλαμβάνοντας την πέμπτη θέση παγκοσμίως πίσω από Κίνα, ΗΠΑ, Ινδία και Βόρειο Κορέα ([Πίνακας A14](#)).

Οι αρχικές προσπάθειες επαγγελματοποίησης του στρατεύματος εστιάστηκαν στην αναβάθμιση του θεσμού των Αξιωματικών. Με την κατάργηση των επιστρατευομένων Μονάδων, ο προβλεπόμενος αριθμός τους μειώθηκε από 355.000 σε 220.000.³⁷ Με τη σταδιακή αποστρατεία, κυρίως μεγάλης ηλικίας υψηλόβαθμων αξιωματικών, σήμερα βρίσκονται εν ενεργεία περί τους 200.000. Η έλλειψη 20.000 κατωτέρων Αξιωματικών είναι πρόσκαιρη και εκτιμάται ότι θα καλυφθεί εντός του 2017.³⁸ Στο ίδιο πνεύμα, ο Ρώσος Υπουργός Άμυνας έθεσε ως στόχο την πρόσληψη 500.000 επαγγελματιών οπλιτών, με ορίζοντα ολοκλήρωσης το 2020.³⁹ Το 2016 η δύναμή τους ανήλθε σε 356.000 άνδρες και γυναίκες, υπερβαίνοντας για πρώτη φορά αυτή των κληρωτών (307.000).⁴⁰ Οι προσφερόμενες, εν μέσω ύφεσης, ικανοποιητικές αμοιβές και κοινωνικές παροχές στους στρατιωτικούς, σε συνδυασμό με την πατριωτική έξαρση που χαρακτηρίζει την κοινωνία, καθιστούν το θεσμό του επαγγελματία οπλίτη θελκτική επιλογή. Υπό αυτές τις συνθήκες, εκτιμάται ότι η απαίτηση στρατολόγησης 500.000 οπλιτών, τελικά θα ικανοποιηθεί.

Παρά το γεγονός ότι έχει επιτευχθεί ο στόχος της πρόσληψης ενός σημαντικού αριθμού αξιωματικών και επαγγελματιών οπλιτών (αποτελούν περίπου τα 2/3 του στρατεύματος), παρατηρούνται δύο σημαντικές αστοχίες σε θέματα επάνδρωσης που υπονομεύουν το αξιόμαχο των Μονάδων. **Πρώτον**, η αποτυχία λειτουργίας του θεσμού των υπαξιωματικών, του οποίου η οργάνωση στηρίχθηκε στα πρότυπα των ΕΔ της Αυστρίας και της Ελβετίας,⁴¹ με αποτέλεσμα τις κενές θέσεις να καλύπτουν κατά περίπτωση αξιωματικοί ή στρατιώτες. **Δεύτερον**, η στελέχωση με

³⁵ Russia: Information on military conscription and exemption from service, [UHNCR](#), upd 10 March 2017, διαθέσιμο στο <http://www.refworld.org/docid/5072b6562.html> πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

³⁶ Johan Norberg and Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016», όπ. παρ., σελ.48

³⁷ Alexander Golts, όπ. παρ., σελ. 14

³⁸ Johan Norberg and Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016», όπ. παρ., σελ. 48

³⁹ Alexander Golts, όπ. παρ., σελ. 14

⁴⁰ Johan Norberg, Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016», όπ. παρ., σελ.48

⁴¹ Gustav Gressel, όπ. παρ., σελ. 3

επαγγελματίες οπλίτες υλοποιείται κατά προτεραιότητα από τις επίλεκτες Μονάδες (αερομεταφερόμενες, ειδικών δυνάμεων, υποβρυχίων, πυρηνικών πυραύλων), ενώ στις λοιπές, το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού εξακολουθεί να αποτελείται από κληρωτούς στρατιώτες.

Ενίσχυση των επίλεκτων δυνάμεων.⁴²

Ως επίλεκτες, χαρακτηρίζονται οι δυνάμεις εκείνες οι οποίες έχουν οργανωθεί, επανδρωθεί και εξοπλιστεί με κύρια αποστολή την εξασφάλιση της ικανότητας ταχείας προβολής ισχύος εκτός των συνόρων της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Αποτελούνται από τις Αερομεταφερόμενες και τις Ειδικές δυνάμεις και μαζί συγκροτούν τον πυρήνα των δυνάμεων ταχείας αντίδρασης του ρωσικού στρατού. Διαθέτουν υψηλή ταχυκινησία και κατάλληλη εκπαίδευση για τη διεξαγωγή ειδικών συμβατικών και υβριδικών αποστολών, τόσο πριν όσο και μετά την έναρξη του πολέμου, όπως εκτέλεση αναγνωρίσεων στα μετόπισθεν του εχθρού, υποστήριξη αποσχιστικών κινημάτων και καταστροφή εχθρικών υποδομών και κέντρων διοικήσεως.

Στην κορυφή από απόψεως μαχητικής ισχύος βρίσκονται οι Αερομεταφερόμενες Δυνάμεις (VDV) οι οποίες είναι πλήρως επανδρωμένες, διαθέτουν σύγχρονο εξοπλισμό, δεν έχουν υποστεί περικοπές στον προϋπολογισμό τους και προβλέπεται να αυξήσουν το προσωπικό τους από 32.000 σε 70.000 άνδρες έως το 2019. Στη θεωρία, οι αερομεταφερόμενες δυνάμεις οφείλουν εντός 24 ωρών από τη λήψη σχετικής διαταγής, να έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή των επιχειρήσεων με ετοιμότητα ανάληψης πολεμικής αποστολής.⁴³ Στην παρούσα περίοδο βρίσκεται σε εξέλιξη η αναδιοργάνωσή τους με την προσθήκη Ταγμάτων Αναγνωρίσεως, Τμημάτων Ειρηνευτικών Αποστολών και Ιλών Αρμάτων, ώστε να διευρυνθεί το φάσμα των αποστολών που δύνανται να αναλάβουν.

Στο ίδιο πλαίσιο οι Ειδικές Δυνάμεις (κατ' εκτίμηση 7 Ταξιαρχίες Spetnaz GRU συνολικής δυνάμεως 12.000 περίπου ανδρών)⁴⁴ ενισχύθηκαν και αυξήθηκε η ετοιμότητά τους.

⁴² Τα στοιχεία της παραγράφου προέρχονται από Margarete Klein, όπ. παρ., σελ. 20, εκτός αναφέρεται διαφορετικά

⁴³ Gustav Gressel, όπ. παρ. σελ 4.

⁴⁴ Tor Bukkvoll, "Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbass, Russian Military Power", Strategic Studies Institute, Army War College, 2016, σελ. 14, διαθέσιμο στο http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/issues/Summer_2016/5_Bukkvoll.pdf, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Τα παραστρατιωτικά και μη στρατιωτικά τμήματα ειδικών αποστολών, που τηρούνται υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Εσωτερικών και της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Πληροφοριών (FSB), τηρούν ετοιμότητα εκτέλεσης βοηθητικών αποστολών προς όφελος των ειδικών δυνάμεων, εφόσον απαιτηθεί.

Το 2013 ιδρύθηκε η Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων [Special Operations Command (SOC)], με σκοπό την αμεσότερη επικοινωνία και ταχύτερη μεταφορά των διαταγών της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στα επίλεκτα τμήματα, γεγονός με ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία στην περίπτωση διεξαγωγής επιχειρήσεων υβριδικού πολέμου.⁴⁵

Αναβάθμιση της εκπαίδευσης.

Η βελτίωση των οργανωτικών δομών και των μεθόδων διοικήσεως και ελέγχου, αποτελεί το ένα μόνο σκέλος αναβάθμισης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των Ρωσικών δυνάμεων. Το δεύτερο, εξίσου σημαντικό, είναι η επαύξηση των ατομικών και συλλογικών δεξιοτήτων του προσωπικού, η οποία καθίσταται εφικτή μόνο μέσω της εντατικοποίησης της εκπαίδευσης. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μέχρι λίγο μετά το 2000, η έλλειψη οικονομικών πόρων είχε σημαντικό αντίκτυπο στην οργάνωση και διεξαγωγή της εκπαίδευσης. Οι ασκήσεις υπήρξαν ελάχιστες, περιορισμένης κλίμακας και στις περισσότερες περιπτώσεις διεξάγονταν επί χάρτου, δίχως τη συμμετοχή στρατευμάτων.

Μετά το 2008 η κατάσταση έχει βελτιωθεί δραματικά. Από τους 8.000 συμμετέχοντες στην μεγαλύτερη περιοδική Τακτική Άσκηση Μετά Στρατεύματος (TAMΣ) «Zapad - 2008», ο αριθμός ανήλθε στις 160.000 το 2013 και τις 95.000 το 2015.⁴⁶ Ταυτόχρονα έχει αυξηθεί ο αριθμός των ασκήσεων μικρότερης κλίμακας, επιπέδου Τάγματος και Ταξιαρχίας, με την εκτέλεση πραγματικών πυρών. Αρχής γενομένης από το 2013, εκτελούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα, απροειδοποίητες ασκήσεις Ετοιμότητας και Συναγερμού με σκοπό τον εθισμό των τμημάτων στις διαδικασίες μετάπτωσης από την ειρηνική κατάσταση, σε ετοιμότητα κρίσης ή πολέμου. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι στις ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, συμμετέχουν ταυτόχρονα τμήματα από πολλά υπουργεία και εκτελούνται πολύπλοκα σενάρια, με τα οποία εξετάζεται κάθε φορά ένα ευρύ φάσμα αποστολών, σε όλη την έκταση της ρωσικής επικράτειας. Οι εμπειρίες και τα διδάγματα που αντλούνται από

⁴⁵Στο ίδιο, σελ. 14

⁴⁶Margarete Klein, όπ. παρ. σελ.17

τις εκστρατείες στην Ουκρανία και στη Συρία, συμβάλουν επίσης καθοριστικά στη βελτίωση της επιχειρησιακής εκπαίδευσης.

Η παρακολούθηση των στρατιωτικών ασκήσεων αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τους δυτικούς αναλυτές, καθόσον στη διάρκειά τους οι ρωσικές δυνάμεις δοκιμάζουν σε πολλές περιπτώσεις, τα σενάρια που ενδέχεται να εφαρμόσουν σε πραγματικές συνθήκες.^{47,48}

Εκσυγχρονισμός μέσων και υλικών^{49,50}

Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, το μείζον του εξοπλισμού του Ερυθρού Στρατού περιήλθε ως «κληρονομιά» στις ρωσικές ΕΔ. Η οικονομική δυσπραγία, που διήρκεσε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 2000, σε συνδυασμό με την έλλειψη πολιτικής βούλησης, δεν επέτρεψε την αναβάθμιση του πεπαλαιωμένου εξοπλισμού ούτε, πολύ περισσότερο, την αντικατάστασή του με νεώτερης τεχνολογίας.

Σημαντικό μέρος της αυξημένης αμυντικής δαπάνης, που ακολούθησε την άνοδο του προέδρου Πούτιν στην εξουσία, διατέθηκε για τον εκσυγχρονισμό των μέσων και υλικών. Τα πρώτα χρόνια η προτεραιότητα δόθηκε στην ανάπτυξη προγραμμάτων έρευνας και τεχνολογίας, ενώ η αγορά νέων οπλικών συστημάτων μετατέθηκε για το τέλος της δεκαετίας του 2000.

Το Φεβρουάριο του 2007, ο τότε υπουργός άμυνας Σεργκεί Λαβρόφ, σε ομιλία του στη ρωσική Δούμα, ανακοίνωσε την υιοθέτηση ενός φιλόδοξου κρατικού προγράμματος εξοπλισμών (state armament plan) που θα κάλυπτε την περίοδο 2007 έως 2015, συνολικού προϋπολογισμού άνω των 5 τρις ρουβλίων. Το πρόγραμμα προοριζόταν να αντιμετωπίσει τις ανάγκες εκσυγχρονισμού των σοβιετικής προέλευσης οπλικών συστημάτων, με απώτερο στόχο, με την ολοκλήρωσή του, να έχει αντικατασταθεί το 45% του συνολικού ρωσικού οπλοστασίου. Το 70% των

⁴⁷ Για μια εμπεριστατωμένη ενημέρωση επί των Ρωσικών ασκήσεων της περιόδου 2011 - 2014 στο Johan Norberg «Training to Fight – Russia's Major Military Exercises 2011–2014», December 2015, FOI, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/report-search/pdf?fileName...pdf>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

⁴⁸ Jonathan Marcus, «Zapad: What can we learn from Russia's latest military exercise?», BBC News, 20 September 2017, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-41309290>, πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017.

⁴⁹ Για μία εμπεριστατωμένη ανάλυση του ρωσικού προγράμματος εκσυγχρονισμού βλέπε Maria Martens, «Russian Military Modernization», General Report, Rev 1, NATO Science and Technology Committee, 11 October 2015, διαθέσιμο στο <https://www.nato-pa.int/document/2015-176-stc-15-e-rev-1-fin-russian-military-modernisation-martens-report>, πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2017 και

⁵⁰ Claire Mills, Russia's rearmament programme, briefing paper Number 7877, House of Commons Library, 24 January 2017, σελ. 17, διαθέσιμο στο <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7877#fullreport>, πρόσβαση 13 Δεκεμβρίου 2017

πόρων θα αναλωνόταν στην προμήθεια νέων συστημάτων και το υπόλοιπο 30% σε προγράμματα έρευνας και τεχνολογίας.⁵¹

Το Μάρτιο του 2009, ο υπουργός άμυνας Anatoliy Serdyukon αναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι μόλις το 10% του ρωσικού οπλισμού ήταν σύγχρονο, θέτοντας ταυτόχρονα ως στόχο τον εκσυγχρονισμό του σε ποσοστό 30% έως το 2015 και 70% έως το 2020⁵². Στο πλαίσιο αυτό, το 2011 ανακοινώθηκε ένα νέο δεκαετές κρατικό πρόγραμμα εξοπλισμών 2011 - 2020. Αποτελώντας συνέχεια του προηγούμενου, προέβλεπε σχεδόν τετραπλάσια αύξηση της δαπάνης, η οποία προϋπολογίστηκε στα 19 τρις ρούβλια. Η προτεραιότητα δόθηκε στην αντικατάσταση του οπλισμού που πλησίαζε στη λήξη του ορίου ζωής του.

Σε ομιλία του το 2012, ο ίδιος ο Βλάντιμιρ Πούτιν ως υποψήφιος πρόεδρος, οριοθέτησε το εύρος της προμήθειας: 400 διηπειρωτικοί βαλλιστικοί πύραυλοι (συμπεριλαμβανομένων και των υποβρυχίως εκτοξευομένων), 8 πυρηνικά υποβρύχια, 20 υποβρύχια πολλαπλών ρόλων, 50 πλοία επιφανείας, 100 στρατιωτικοί δορυφόροι, 600 αεροσκάφη, 1.000 ελικόπτερα, 2.300 άρματα μάχης, 2.000 αυτοκινούμενα πυροβόλα, 7.000 οχήματα, 56 Μοίρες αντιαεροπορικών πυραύλων S-400 και 10 Ταξιαρχίες τακτικών βαλλιστικών πυραύλων Iskander-M. Μετά την παρέλευση πέντε περίπου ετών, η πρόοδος υλοποίησης του προγράμματος κατά κλάδο, έχει όπως παρακάτω:

Πυρηνικές δυνάμεις.

Η Ρωσία, ως Σοβιετική Ένωση, υπήρξε μία από τις πρωτοπόρες πυρηνικές δυνάμεις παγκοσμίως, με την πρώτη πυροδότηση πυρηνικής συσκευής να πραγματοποιείται το 1949.⁵³ Παρά τις συνεχείς μειώσεις, ως αποτέλεσμα των συνθηκών που ετίθεντο κατά περιόδους σε ισχύ, η Ρωσία εξακολουθεί να διατηρεί ένα σημαντικό πυρηνικό οπλοστάσιο και την απαιτούμενη υποδομή για την παραγωγή μεγάλου αριθμού πυρηνικών όπλων σύγχρονης τεχνολογίας.

Σύμφωνα με τη νέα συνθήκη περαιτέρω περιορισμού του αριθμού των στρατηγικών επιθετικών πυρηνικών όπλων (γνωστή και ως New START Treaty)⁵⁴

⁵¹ Claire Mills, «Russia's rearmament programme», οπ. παρ., σελ. 17

⁵² Margarete Klein, οπ. παρ., σελ 10.

⁵³ «29 August 1949 Soviets explode atomic bomb», this day in history, History.com, διαθέσιμο στο <http://www.history.com/this-day-in-history/soviets-explode-atomic-bomb> , πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2017

⁵⁴ «New START», US Department of State, διαθέσιμο στο <https://www.state.gov/t/avc/newstart/> , πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2017

που τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2011, ΗΠΑ και Ρωσία οφείλουν μέχρι το 2018, να έχουν περιορίσει το πυρηνικό τους οπλοστάσιο στους 800 επιχειρησιακά και μη επιχειρησιακά ανεπτυγμένους βαλλιστικούς πυραύλους και στρατηγικά βομβαρδιστικά αεροσκάφη. Από αυτά μόνο 700 δύνανται να βρίσκονται σε κατάσταση επιχειρησιακής ετοιμότητας. Επίσης, προβλέπεται η διατήρηση σε ενέργεια έως 1.550 πυρηνικών κεφαλών επί των διηπειρωτικών πυραύλων, των υποβρύχια εκτοξευόμενων πυραύλων και των βαρέων βομβαρδιστικών (κάθε βαρύ βομβαρδιστικό λογίζεται ως μία πυρηνική κεφαλή).

Με βάση τα στοιχεία που δηλώθηκαν από τη ρωσική πλευρά, στο πλαίσιο του περιοδικού ελέγχου εφαρμογής των προβλέψεων της συνθήκης, με την 1η Απριλίου 2017 το ρωσικό πυρηνικό οπλοστάσιο διέθετε 1.765 πυρηνικές κεφαλές επί 523 επιχειρησιακά ανεπτυγμένων ICBM , SLBM και βαρέων βομβαρδιστικών.⁵⁵

Λαμβανομένου υπόψη ότι η πυρηνική τριάδα αποτελεί την κορωνίδα της ρωσικής αποτρεπτικής ισχύος, δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι, μαζί με το Ναυτικό, είναι η πιο ωφελημένη από την υλοποίηση του προγράμματος εκσυγχρονισμού. Οι ευρύτεροι στόχοι είναι τέσσερις: Να αντικατασταθούν, με ορίζοντα ολοκλήρωσης το 2022, τα σοβιετικής εποχής συστήματα με αντίστοιχα νέου τύπου, να διατηρηθεί μια ισορροπία ισχύος με τις αμερικανικές πυρηνικές δυνάμεις, να βελτιωθεί η ευκαμψία και η επιβιωσιμότητα των μέσων και να διασφαλιστεί το κύρος και η αποτρεπτική ισχύς της χώρας.

Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας, λόγω της απόσυρσης των παλαιότερων συστημάτων και των περιορισμών που επιβάλουν οι διεθνείς συνθήκες, το ρωσικό πυρηνικό οπλοστάσιο αναμένεται να συρρικνωθεί. Το αριθμητικό μειονέκτημα σχεδιάζεται να αντιμετωπιστεί με τη σταδιακή αντικατάσταση των σοβιετικής κατασκευής βαλλιστικών πυραύλων από τους νεώτερους Topol-M και RS-24 καθώς και με την ανάπτυξη νέων χερσαίων (SS-30 Sarmat, RS-26 Rubezh) και υποβρύχια εκτοξευόμενων (SS-N-32 Bulava) πυραυλικών συστημάτων, εφοδιασμένων με φορείς εκτόξευσης πολλαπλών πυρηνικών κεφαλών. Παράλληλα έχουν ήδη ξεκινήσει οι παραλαβές των νεότευκτων πυρηνοκίνητων υποβρυχίων τύπου «Borey». Δίχως προβλήματα υλοποιείται και ο εκσυγχρονισμός του στόλου των στρατηγικών πυρηνικών βομβαρδιστικών (Tu-95, Tu-160) ώστε να επεκταθεί η επιχειρησιακή ζωή

⁵⁵ «New START Treaty Aggregate Numbers of Strategic Offensive Arms», Fact Sheet, Bureau Of Arms Control, Verification And Compliance, [US Department of State](https://www.state.gov/documents/organization/269651.pdf), 1 April 2017, διαθέσιμο στο <https://www.state.gov/documents/organization/269651.pdf> , πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2017.

τους μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 2030 και να αποκτήσουν δυνατότητα μεταφοράς των νέων πυραύλων τύπου κρουζ Kh-101 (συμβατικοί) και Kh-102 (πυρηνικοί). Ο υπόψη εκσυγχρονισμός αποτελεί μια ενδιάμεση λύση μέχρι την είσοδο σε υπηρεσία, του μελλοντικού στρατηγικού βομβαρδιστικού αεροσκάφους «PAK-DA», το πρόγραμμα εξέλιξης του οποίου παρουσιάζει σημαντικές καθυστερήσεις. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί και στην ανάπτυξη μη στρατηγικών πυραύλων, όπως οι μικρού βεληνεκούς Iskander και οι υποβρύχια εκτοξευμένοι Kalibr, οι οποίοι μπορούν να φέρουν κατ' επιλογή, συμβατικές ή πυρηνικές κεφαλές.

Για την τον αριθμό και την επιχειρησιακή κατάσταση των ρωσικών τακτικών πυρηνικών κεφαλών, δεν υφίστανται αξιόπιστες πληροφορίες.

Χερσαίες δυνάμεις.

Το πρόγραμμα προβλέπει τον εκσυγχρονισμό των οπλικών συστημάτων σοβιετικής προέλευσης και την προμήθεια αριθμού καινούργιων. Η επικείμενη, όπως προαναφέρθηκε, προμήθεια 2.300 αρμάτων, 2.000 αυτοκινούμενων πυροβόλων και περίπου 30.000 οχημάτων πάσης φύσεως, αφορά στην πρώτη, μετά από 40 χρόνια, εισαγωγή σε υπηρεσία μιας πλήρους σειράς τεθωρακισμένων οχημάτων εξ' ολοκλήρου νέας σχεδίασης, με αυξημένη ταχυκινησία, ισχύ πυρός και θωράκιση. Την αιχμή του δόρατος αποτελούν τα συστήματα Armata (άρμα μάχης T-14, βαρύ τεθωρακισμένο όχημα μάχης T-15 και αυτοκινούμενο πυροβόλο SV 2S35). Έμφαση έχει επίσης δοθεί στην προμήθεια συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου, επικοινωνιών θεάτρου επιχειρήσεων, αυτοματοποιημένων συστημάτων τακτικών επικοινωνιών "Sosvezdie", πυραυλικών συστημάτων τύπου Iskander και πολλαπλών εκτοξευτών ρουκετών τύπου Tornado. Στο επίπεδο του ατομικού εξοπλισμού του μαχητή, αξιοσημείωτη εξέλιξη αποτελεί η ανάπτυξη της νέας εξάρτησης τύπου Ratnik, με ενσωματωμένα συστήματα επικοινωνιών και πλοήγησης.

Ναυτικές δυνάμεις.

Μέχρι τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, οι επιχειρησιακές δυνατότητες του ρωσικού ναυτικού περιοριζόταν σ' ένα μικρό αριθμό λειτουργικών πυρηνικών υποβρυχίων. Ακόμη και σήμερα, τον κορμό του ναυτικού αποτελούν πεπαλαιωμένα σκάφη σοβιετικής προέλευσης, εκ των οποίων, μικρό μόνο ποσοστό βρίσκεται σε κατάσταση επιχειρησιακής χρήσης. Έτσι, οι κατά καιρούς εξαγγελίες της ρωσικής κυβέρνησης, περί της δημιουργίας ναυτικού παγκόσμιας εμβέλειας το οποίο μέχρι το

2027 προορίζεται να καταλάβει τη δεύτερη θέση παγκοσμίως, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ευσεβείς πόθοι.

Το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού έχει διττή στόχευση, προσβλέποντας ταυτόχρονα στον εκσυγχρονισμό αριθμού παλαιότερων συστημάτων και στη ναυπήγηση ενός στόλου 50 νέων σκαφών επιφάνειας (συμπεριλαμβανομένων 6 αεροπλανοφόρων) και 20 συμβατικών υποβρυχίων πολλαπλών ρόλων.⁵⁶

Ο συνδυασμός της έλλειψης τεχνογνωσίας, της διακοπής των συμπαραγωγών με τα Ουκρανικά ναυπηγεία και των Δυτικών οικονομικών και τεχνολογικών κυρώσεων ως επακόλουθο του πολέμου στην Ουκρανία, θέτουν σημαντικές προκλήσεις στην υλοποίηση του προγράμματος. Συναφώς, μεσοπρόθεσμα έχει απωλεσθεί η δυνατότητα ναυπήγησης ή προμήθειας μεγάλου αριθμού θωρηκτών, καταδρομικών και αεροπλανοφόρων πλοίων (η είσοδος του πρώτου νέου ρωσικού αεροπλανοφόρου σε υπηρεσία δεν προβλέπεται να πραγματοποιηθεί προ του 2030), η ύπαρξη των οποίων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για ανάληψη εκστρατευτικών αποστολών. Δέσμια των οικονομικών και τεχνολογικών περιορισμών, η τρέχουσα ναυπηγική δραστηριότητα περιορίζεται στην ανακατασκευή - εκσυγχρονισμό πλοίων παλαιότερων τύπων και στην κατασκευή μικρού εκτοπίσματος φρεγατών και κορβेटών, με μεγάλη ισχύ πυρός και αυξημένες ικανότητες προσβολής στόχων επιφανείας.⁵⁷

Παρά τα προβλήματα, εκτιμάται ότι μέχρι το 2020 οι δυνατότητες του ρωσικού ναυτικού στην εκτέλεση αποστολών άμυνας ακτών, υποστήριξης μάχης και απαγόρευσης περιοχής στη Βαλτική, στη Μαύρη και στη Μεσόγειο θάλασσα, θα έχουν αναβαθμιστεί σημαντικά.⁵⁸

Αεροδιαστημικές δυνάμεις.

Ο εκσυγχρονισμός των αεροδιαστημικών δυνάμεων, εξελίσσεται δίχως ιδιαίτερα προβλήματα. Από πλευράς αεροπορικού δυναμικού, συνεχίζονται οι παραλαβές σύγχρονων μαχητικών (MiG-29 K/KUB, Su-27SM3, Su-34, Su-35) προς αντικατάσταση παλαιότερων τύπων. Η δοκιμές παραγωγής του νέου αεροσκάφους 5ης γενεάς Su-57, το οποίο αναπτύσσεται σε συμπαραγωγή με την Ινδία και

⁵⁶ Claire Mills, «Russia's rearmament programme», οπ. παρ., σελ. 6

⁵⁷ Kofman Michael, «The Russian Military: A Force in Transition» στο Russia's Military, Strategy and Threat», Center on Global Interests, June 2016, σελ. 6, διαθέσιμο στο <http://globalinterests.org/2016/06/24/russias-military-assessment-strategy-and-threat-2/>, πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017

⁵⁸ Margarete Klein., οπ. παρ., σελ. 13

προορίζεται να αποτελέσει άμεσο ανταγωνιστή των αμερικανικών F-22 και F-35, βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη, συναντούν όμως σοβαρές τεχνικές δυσχέρειες που μεταθέτουν το χρονοδιάγραμμα έναρξης παραγωγής, διαρκώς προς το μέλλον. Σε κάθε περίπτωση, ο συνολικός αριθμός των SU-57 που θα προμηθευτεί η ρωσική αεροπορία, θα καθοριστεί στο νέο δεκαετές πρόγραμμα επανεξοπλισμού, η σύνταξη του οποίου δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.⁵⁹

Στις προβλέψεις του προγράμματος περιλαμβάνεται επίσης η προμήθεια αριθμού αεροσκαφών στρατηγικών μεταφορών και εναερίου ανεφοδιασμού, με στόχο την αναβάθμιση των δυνατοτήτων μεταφοράς εκστρατευτικών δυνάμεων. Ομαλά προχωρούν οι παραδόσεις μαχητικών και μεταφορικών ελικοπτέρων, ενώ σημαντική πρόοδος παρατηρείται στην κατασκευή αναγνωριστικών Μη Επανδρωμένων Αεροχημάτων (MEA). Δυνατότητα παραγωγής MEA με ικανότητα μεταφοράς οπλικών συστημάτων για εκτέλεση αποστολών αεροπορικής προσβολής, δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί.

Η αναβάθμιση της αεράμυνας αποτελεί μία ακόμη σημαντική προτεραιότητα, καθόσον άπτεται της επιβιωσιμότητας των στρατηγικών πυρηνικών δυνάμεων και του ελέγχου του εθνικού εναερίου χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, αυξάνεται ο αριθμός των επίγειων ραντάρ εγκαίρου προειδοποίησης και γίνεται προμήθεια συστημάτων A/A άμυνας μεγάλου βεληνεκούς S-400 και μικρού - μέσου βεληνεκούς Pantsir - S1. Τέλος, βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο εξέλιξης το νέο σύστημα S-500, το οποίο σύμφωνα με δηλώσεις του Ρώσου υπουργού Άμυνας, θα είναι διαθέσιμο για παραγωγή το 2020.⁶⁰

Η ρωσική στρατιωτική ηγεσία θεωρεί ότι ο σύγχρονος πόλεμος, ολοένα και περισσότερο βασίζεται στον έλεγχο του διαστήματος, λαμβανομένου υπόψη ότι ένας διαρκώς αυξανόμενος αριθμός συμβατικών και πυρηνικών οπλικών συστημάτων υψηλής ακριβείας και μεγάλου βεληνεκούς, λαμβάνουν πληροφορίες από δορυφόρους ή η τροχιά τους διέρχεται από το διάστημα. Η Ρωσία διατηρεί σε τροχιά περισσότερους από 130 δορυφόρους, στρατιωτικούς και πολιτικούς, με ποικιλία αποστολών (επικοινωνιακοί, προσδιορισμού θέσης, κατασκοπευτικοί,

⁵⁹ Stephen Trimble, «Russia flies first Su-57 fitted with new Product 30 engine», *Flight Global*, 5 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.flightglobal.com/news/articles/russia-flies-first-su-57-fitted-with-new-product-30-443899/>, πρόσβαση 9 Δεκεμβρίου 2017

⁶⁰ «Russia's Next Gen S-500 Prototype Launch Date Announced», *Sputnik News*, 19 February 2017, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/russia/201702191050842903-russia-missile-prototype/>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

χαρτογράφησης κοκ).⁶¹ Στόχος του διαστημικού προγράμματος είναι ο σταδιακός εκσυγχρονισμός του δορυφορικού δυναμικού, ώστε οι δυνατότητες του να καταστούν εφάμιλλες των αντίστοιχων Δυτικών συστημάτων.

Αναβάθμιση των δυνατοτήτων διεξαγωγής κυβερνοπολέμου.

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στις πληροφοριακές επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν, σύμφωνα με τη σύγχρονη ρωσική θεώρηση περί πολέμου, κρίσιμη ικανότητα των ΕΔ, ιδιαίτερα την περίοδο αμέσως πριν και κατά την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων.

Η «πληροφοριακή αντιπαράθεση»⁶² αναπτύσσεται στο οικονομικό, διπλωματικό, στρατιωτικό, πολιτικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και θρησκευτικό πεδίο. Πρόκειται για μια ολιστική προσέγγιση, όπου μέσω της ταυτόχρονης προσβολής των μέσων (δικτυοκεντρικές επιχειρήσεις) και των ανθρώπων (ψυχολογικές επιχειρήσεις) επιδιώκεται η απόκτηση και διατήρηση πληροφοριακής υπεροχής, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο. Ο απώτερος στόχος συνίσταται στη χειραγώγηση της συμπεριφοράς και των πεποιθήσεων του ακροατηρίου - στόχου, κατά τρόπο ευνοϊκό προς τα ρωσικά συμφέροντα .

Αξίζει να επισημανθεί ότι το Ρωσικό στρατιωτικό δόγμα για τη χρήση του Κυβερνοχώρου, εκδόσεως 2011,⁶³ έχει καθαρά αμυντικό χαρακτήρα και εστιάζει στη λήψη μέτρων προστασίας των ηλεκτρονικών μέσων και των πληροφοριών των ρωσικών ΕΔ. Ομοίως αμυντικού χαρακτήρα είναι και το νέο δόγμα Ασφάλειας Πληροφοριών της Ρωσικής Ομοσπονδίας, που συντάχθηκε το Δεκέμβριο του 2016.⁶⁴

Αντίθετα με τις προβλέψεις των σχετικών θεσμικών κειμένων, για αριθμό

⁶¹ ⁶¹ «RUSSIA MILITARY POWER: Building a Military to Support Great Power Aspirations, Defense Intelligence Agency, 2017, σελ. 35, διαθέσιμο στο <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

⁶¹ Conceptual Views Regarding the Activities of the Armed Forces of the Russian Federation in the Information Space (unofficial translation), NATO Cooperative Defense Center For Cyber Excellence, διαθέσιμο στο https://ccdcoc.org/strategies/Russian_Federation_unofficial_translation.pdf, πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2017.

⁶² «RUSSIA MILITARY POWER: Building a Military to Support Great Power Aspirations, οπ.π., σελ. 38.

⁶³ «Conceptual Views Regarding the Activities of the Armed Forces of the Russian Federation in the Information Space (unofficial translation)», NATO Cooperative Defense Center For Cyber Excellence, διαθέσιμο στο https://ccdcoc.org/strategies/Russian_Federation_unofficial_translation.pdf, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017.

⁶⁴ Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Ρωσικού Υπουργείου Εξωτερικών http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2563163, πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

κυβερνοεπιθέσεων που παρατηρήθηκαν στο παρελθόν (Ουκρανία, Βαλτικές Δημοκρατίες, JP Morgan), οι υποψίες στράφηκαν κατά της ρωσικής κυβέρνησης. Ίσως όμως, η πλέον εντυπωσιακή σχετική περίπτωση, αφορά στην υποτιθέμενη εμπλοκή των ρωσικών μυστικών υπηρεσιών στην πρόσφατη αμερικανική εκλογική αναμέτρηση του 2016. Τον Ιανουάριο του 2017, CIA, FBI και NSA, ανακοίνωσαν από κοινού την ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων, ότι η Ρωσία είχε διεξάγει μία σύνθετη εκστρατεία πληροφοριακών επιχειρήσεων με σκοπό τον επηρεασμό του εκλογικού αποτελέσματος. Ενορχηστρωτής αυτής της εκστρατείας, η οποία περιελάμβανε μεταξύ άλλων την ηλεκτρονική προσβολή των υπολογιστών του Δημοκρατικού κόμματος και απόπειρα διείσδυσης στα εκλογικά ηλεκτρονικά συστήματα είκοσι και πλέον Πολιτειών, φέρεται να ήταν ο ίδιος ο πρόεδρος Πούτιν.⁶⁵ Ως επακόλουθο των ερευνών, οι οποίες συνεχίζονται με αμείωτους ρυθμούς, έχουν ήδη οδηγηθεί στον ανακριτή πρώην αξιωματούχοι της κυβέρνησης Τράμπ και μέλη του προεκλογικού του επιτελείου.⁶⁶

Παρά τις υποψίες, σε καμία από τις παραπάνω περιπτώσεις δεν κατέστη μέχρι σήμερα δυνατή η ευθεία απόδοση ευθυνών, λόγω των δυσχερειών εντοπισμού της ακριβούς πηγής μιας ηλεκτρονικής προσβολής. Έτσι, ως ένα σημείο, οι πραγματικές ρωσικές δυνατότητες στον κυβερνοπόλεμο παραμένουν αδιευκρίνιστες.

Η προοπτική της μεταρρύθμισης

Σε ότι αφορά στο σκέλος της αναδιοργάνωσης, η επίδοση των Ρωσικών ΕΔ στις επιχειρήσεις στην Κριμαία ήταν εντυπωσιακή. Η ταχεία και αιφνιδιαστική ανάπτυξη Αερομεταφερόμενων Μονάδων και Μονάδων Ειδικών Δυνάμεων στο έδαφος του αντιπάλου, σε συνδυασμό με τη διατήρηση σε ετοιμότητα μάχης επί πολλούς μήνες, στρατιωτικών σχηματισμών κατά μήκος των δυτικών ρωσικών συνόρων, σε αριθμούς που κυμαίνονταν από 40.000 έως 150.000 άνδρες,⁶⁷ καταδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας τα βήματα προόδου που έχουν συντελεστεί από τον καιρό του πολέμου της Γεωργίας. Σύμφωνα με τις εκπεφρασμένες εκτιμήσεις των Ρώσων στρατιωτικών

⁶⁵ «Background to “Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution», *Intelligence Community Assessment*, 6 January 2017, διαθέσιμο στο https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

⁶⁶ Jonathan Masters, «Russia, Trump, and the 2016 U.S. Election», *Council on Foreign Relations*, upd 1 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.cfr.org/backgrounder/russia-trump-and-2016-us-election>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

⁶⁷ Gustav Gressel, όπ. παρ. σελ.4

διοικητών, οι ρωσικές ΕΔ είναι σήμερα ικανές να διεξάγουν ένα μεγάλης κλίμακας περιφερειακό πόλεμο στα όρια των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αποτρέποντας με επιτυχία κάθε απόπειρα εμπλοκής των ΗΠΑ.⁶⁸ Στον αντίποδα, οι σοβαρότερες δυσχέρειες της αναδιοργάνωσης εντοπίζονται στα ζητήματα της εκπαίδευσης των κληρωτών οπλιτών και στα χαμηλά ποσοστά στελέχωσης με επαγγελματίες οπλίτες (στρατιώτες και υπαξιωματικούς) των συμβατικών Μονάδων του στρατού (κυρίως Πεζικού και Πυροβολικού).

Στον τομέα του εκσυγχρονισμού, η ρωσική αμυντική βιομηχανία, που μέχρι πριν μερικά χρόνια ήταν ικανή να εκτελέσει, μόνον περιορισμένης έκτασης εργασίες αναβάθμισης των μέσων της Σοβιετικής εποχής, έχει πλέον εισέλθει σε φάση παραγωγής σύγχρονων οπλικών συστημάτων, αυτοματοποιημένων συστημάτων διοικήσεως και ελέγχου και μέσων ηλεκτρονικού πολέμου. Ο αρχικός στόχος εκμοντερνισμού μέχρι το 2015, ποσοστού 30% του συνόλου των οπλικών συστημάτων έχει επιτευχθεί⁶⁹ ενώ ανήλθε στο 50% στο τέλος του 2016.⁷⁰ Παρά τις σημαντικές καθυστερήσεις που παρατηρήθηκαν κατά τα αρχικά στάδια του προγράμματος, η πρόοδος των παραδόσεων ομαλοποιείται και για τα έτη 2014 και 2015 ανήλθε σε ποσοστό 95% περίπου.⁷¹ Ωστόσο, το μείζον των συγκεκριμένων παραδόσεων αφορούσε σε συστήματα που στηρίζονταν σε παλιές δοκιμασμένες τεχνολογίες. Αντιθέτως η παραγωγή των εξ' ολοκλήρου νέας γενιάς προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, παρουσιάζει διαρκείς αναβολές.

Συμπερασματικά, η ρωσική στρατιωτική μεταρρύθμιση, αποτελεί ένα τιτάνιο από κάθε άποψη έργο. Καλύπτει όλους τους τομείς της οργάνωσης και λειτουργίας

⁶⁸ Gustav C. Gressel , «The future of the military» στο Haukkala Hiski and Popescu Nicu (ed) «Russian futures: Horizon 2025», European Union Institute for Security Studies, Issue No 26, March 2016, 2016, σελ. 34, διαθέσιμο στο https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report_26.pdf , πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2017.

⁶⁹ Σύμφωνα με δηλώσεις του Ρώσου Υπουργού Άμυνας Sergey Shoygu στις 21 Οκτωβρίου 2016, το ήμισυ του υλικού των Ρωσικών ΕΔ, αποτελούνταν από νέα συστήματα, Nikolai Litovkin, «Why Russia's army can't complete its modernization program», Russia Beyond , 28 October 2016, διαθέσιμο στο https://www.rbth.com/defence/2016/10/28/why-russias-army-cant-complete-its-modernization-program_642987 , πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

⁷⁰ «Share of Advanced Weapons in Russian Army to Exceed 50% by 2017», Sputnik News, 25 November 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201611251047826736-russia-army-advanced-weapons/>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017.

⁷¹ Για μια εμπειριστατωμένη μελέτη επί της προόδου υλοποίησης του προγράμματος επανεξοπλισμών βλέπε Julian Cooper , «Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015», FOI, March 2016, σελ. 22-23, διαθέσιμο https://www.researchgate.net/profile/Julian_Cooper2/publication/299338379_Russia%27s_state_armament_programme_to_2020_a_quantitative_assessment_of_implementation_2011-2015_FOI_Report/links/56f11db508aecd0f31f235d/Russias-state-armament-programme-to-2020-a-quantitative-assessment-of-implementation-2011-2015-FOI-Report.pdf , πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

των Ενόπλων Δυνάμεων και υπεισέρχεται σε βάθος στα χρονίζοντα προβλήματα της αμυντικής βιομηχανίας, επιδιώκοντας με ριζοσπαστικές και κοστοβόρες λύσεις, να μεταμορφώσει ένα στράτευμα της εποχής του ψυχρού πολέμου, σε μία μικρότερη, περισσότερο ευκίνητη και ισορροπημένη δύναμη του 21ου αιώνα με δυνατότητες εκτέλεσης αποστολών σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων (από πυρηνικό πόλεμο στο ένα άκρο μέχρι επιχειρήσεις επιρροής στο άλλο).

Βεβαίως απαιτείται να διανυθεί ακόμη πολύς δρόμος και οι οικονομικές και τεχνολογικές προκλήσεις είναι πολλές και σημαντικές. Ο κορμός του ρωσικού στρατού εξακολουθεί να στηρίζεται στους οπλίτες θητείας, ενώ τα νεοαποκτηθέντα οπλικά συστήματα είναι άνισα κατανεμημένα στο σύνολο των Μονάδων, με βάση τις προτεραιότητες που έχει θέσει η ηγεσία. Σε κάθε περίπτωση, η ήδη αποκτηθείσα ισχύς σε όλη την έκταση της ρωσικής επικράτειας ([Χάρτης Α2](#)) είναι επαρκής, ώστε αφενός μεν να εξασφαλίζει τη δυνατότητα στρατιωτικής επικράτησης επί παντός πιθανού αντιπάλου στην εγγύς περιοχή, αφετέρου δε, να καθιστά τη Ρωσία, υπολογίσιμο αντίπαλο για τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, των ΗΠΑ συμπεριλαμβανομένων. Εμπόδιο στις ρωσικές παγκόσμιες γεωπολιτικές φιλοδοξίες, αποτελούν οι περιορισμένες δυνατότητες προβολής ισχύος, καθώς τα απαιτούμενα μέσα (πλοία ανοιχτής θάλασσας, στρατηγικά βομβαρδιστικά και μεταγωγικά αεροσκάφη) δεν θα είναι διαθέσιμα προ του τέλους της επόμενης δεκαετίας, υπό την προϋπόθεση πάντοτε, ότι το τρέχον δεκαετές πρόγραμμα επανεξοπλισμού αλλά και αυτό που προβλέπεται να ακολουθήσει, θα ολοκληρωθούν με επιτυχία.

Η ρωσική στρατιωτική στρατηγική

Αντίληψη απειλής και στρατιωτικό δόγμα

Το Δεκέμβριο του 2014 η Ρωσική Ομοσπονδία εξέδωσε το νέο Εθνικό Στρατιωτικό Δόγμα (National Military Doctrine)⁷² προς αντικατάσταση του παλαιότερου, έκδοσης 2010. Το νέο δόγμα παρέχει τις αναγκαίες κατευθύνσεις στις ΕΔ, στις παραστρατιωτικές και στις μη στρατιωτικές δυνάμεις των λοιπών υπουργείων και στις Υπηρεσίες Πληροφοριών.⁷³ Γενικά, το φάσμα των ζητημάτων που πραγματεύεται είναι ευρύτερο συγκρινόμενο με τα αντίστοιχα στρατιωτικά δόγματα άλλων, δυτικών κυρίως, χωρών. Πλέον του βασικού σκοπού για τον οποίο εκδόθηκε, χρησιμεύει, όπως άλλωστε και τα λοιπά θεσμικά κείμενα της χώρας (Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική, Δόγμα Εξωτερικής Πολιτικής) και ως μέσο για την προβολή σε φίλους και εχθρούς των ρωσικών απόψεων, πεποιθήσεων και επιδιώξεων σε θέματα άμυνας, ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής.

Το ισχύον δόγμα διατηρεί πολλά κοινά με το παλαιότερο, εμφανίζει όμως και αξιοσημείωτες διαφορές. Η Ρωσία διαπιστώνει ότι το παγκόσμιο επίπεδο ασφάλειας έχει επιδεινωθεί. Ο κόσμος έχει γίνει πιο επικίνδυνος και οι κίνδυνοι πιο άμεσοι, παρότι καταγράφεται η παραδοχή ότι η πιθανότητα εμπλοκής σε μια μεγάλης κλίμακας πολεμική σύγκρουση, έχει επί του παρόντος υποχωρήσει.

Οι πυρηνικές δυνάμεις παραμένουν ο στυλοβάτης της αποτρεπτικής ισχύος, τόσο έναντι πυρηνικών όσο και κρίσιμων συμβατικών απειλών που στρέφονται κατά της ίδιας της ύπαρξης της χώρας. Κατά συνέπεια, ο εκσυγχρονισμός των πυρηνικών δυνάμεων, εξακολουθεί να αποτελεί την ύψιστη προτεραιότητα του προγράμματος επανεξοπλισμού. Παράλληλα όμως το Κρεμλίνο, έχοντας αντιληφθεί ότι η πυρηνική αποτροπή λίγη πρακτική αξία έχει στην αντιμετώπιση ασύμμετρων επιθέσεων, αποσχιστικών τάσεων και περιφερειακών συγκρούσεων, επενδύει εξίσου συστηματικά στη βελτίωση των συμβατικών του δυνάμεων, όπως έχει ήδη εκτενώς αναφερθεί στο σχετικό κεφάλαιο.

Το δόγμα, σε συνέχεια των προηγούμενων, διατηρεί την κατηγοριοποίηση

⁷² «The Military Doctrine of the Russian Federation, translated from Russian», The Embassy of The Russian Federation in UK of GB and Northern Ireland, διαθέσιμο στο <http://rusemb.org.uk/press/2029>, πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2017.

⁷³ C.K Bartles, «Special Essay: The Significance of Changes in Russia's Military Doctrine», OE WATCH, Vol 5, 6 June 15, FMSO FT LEAVENWORTH, σελ 80, διαθέσιμο στο <http://fmso.leavenworth.army.mil/OEWatch/201506/SpecialEssay.html>, πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017.

των προκλήσεων ασφαλείας σε «κινδύνους» και «απειλές». Ο κίνδυνος αποτελεί πηγή ανησυχίας ενώ η απειλή εμπεριέχει την πιθανότητα εμπλοκής σε ένοπλη σύγκρουση. Η επέκταση της Δύσης (ΕΕ - ΝΑΤΟ) προς ανατολάς, ιδιαίτερα στην περιοχή των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών, αντιμετωπίζεται εδώ και πολλά χρόνια, ως η σημαντικότερη απειλή για τη ρωσική ασφάλεια.⁷⁴ Την εδραιωμένη δυσaréσκεια εντείνει η αυξανόμενη Νατοϊκή παρουσία στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, στο έδαφος χωρών πλησίον της Ρωσίας και των συμμάχων της. Η κατασκευή στρατιωτικών υποδομών αλλά και η ανάπτυξη πολυεθνικών στρατιωτικών αποσπασμάτων στα όμορα κράτη και στις παρακείμενες θάλασσες, αξιολογούνται ως απειλές που σκοπό έχουν την άσκηση πολιτικής και στρατιωτικής πίεσης σε βάρος των ρωσικών συμφερόντων. Στην παραπάνω συλλογιστική, το Νατοϊκό Σχέδιο Ταχείας Αντίδρασης [Readiness Action Plan (RAP)]⁷⁵ που συνομολογήθηκε το Σεπτέμβριο του 2014, ως πρωτοβουλία παροχής έμπρακτης υποστήριξης στα κράτη μέλη της συμμαχίας στην Ανατολική Ευρώπη, θεωρείται ταυτόχρονα κίνδυνος και απειλή.

Επίσης, ως σημαντικοί κίνδυνοι ασφαλείας καταγράφονται η τρομοκρατία και οι παραβιάσεις των διεθνών συνθηκών,⁷⁶ ενώ ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις σοβούσες διεθνικές και διαθρησκευτικές - ισλαμιστικής φύσεως εντάσεις (περιοχές Απχαζίας, Νότιας Οσετίας, Ναγκόρνο Καραμπάχ, Τρανσνίστριας, Νοτίου Καυκάσου, Κεντρικής Ασίας), στη διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής και στην πιθανότητα επανάκαμψης του καθεστώτος των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν.⁷⁷

Ορισμένα βαρύνουσας σημασίας οπλικά συστήματα της Δύσης αξιολογούνται και αυτά ως κίνδυνοι. Χωριστή αναφορά γίνεται στο Αμερικανικό πρόγραμμα Prompt Global Strike που αφορά στη δυνατότητα των αμερικανικών ΕΔ, να εκτοξεύσουν εντός 1 ώρας, συμβατικές πυραυλικές και βομβιστικές επιθέσεις σε

⁷⁴ Dmitry Gorenburg, «Russia's Strategic Calculus: Threat Perceptions and Military Doctrine», *Ponars Eurasia*, 15 November 2016, <https://russiamil.wordpress.com/2016/11/15/russias-strategic-calculus-threat-perceptions-and-military-doctrine/> πρόσβαση 1 Ιανουαρίου 2017

⁷⁵ «Readiness Action Plan, upd 17 September 2017», *NATO*, διαθέσιμο στο http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm, πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2017

⁷⁶ Olga Oliker, «Russia's New Military Doctrine: Same as the Old Doctrine, Mostly», 15 January 2015, *RAND Corporation* <http://www.rand.org/blog/2015/01/russias-new-military-doctrine-same-as-the-old-doctrine.html>, πρόσβαση 27 Ιανουαρίου 2017

⁷⁷ Jonathan Masters, «The Russian Military», *Council on Foreign Relations*, 28 September 2015, http://www.cfr.org/russian-federation/russian-military/p33758?cid=ppc-Google-grant-russia_military_BGR&gclid=CNiZmZuBnNECFW4A0wodHbkHpg, πρόσβαση 31 Δεκεμβρίου 2016

παγκόσμια κλίμακα.⁷⁸ Σύμφωνα με τις ρωσικές εκτιμήσεις, το 80% του διατιθέμενου πυρηνικού οπλοστασίου, θα μπορούσε να καταστραφεί από μια τέτοια επίθεση.⁷⁹ Σε συνδυασμό με το, επίσης αμερικανικό, πρόγραμμα αντιβαλλιστικής πυραυλικής προστασίας, το οποίο βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη, μπορούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα της πυρηνικής αποτρεπτικής ισχύος της χώρας και ειδικότερα τη δυνατότητα εκτόξευσης αποτελεσματικού δεύτερου πλήγματος (second strike capability). Η Ρωσία διατείνεται ότι θα αντισταχθεί στις παραπάνω προκλήσεις, με την ανάπτυξη εγχώριων, σύγχρονης τεχνολογίας συστημάτων αντιπυραυλικής άμυνας, διαστημικών όπλων και στρατηγικών συμβατικών όπλων.

Πολλές φορές στο έγγραφο γίνεται αναφορά στον Κυβερνοχώρο (Information Space). Ο πληροφοριακός πόλεμος αξιολογείται ως απειλή, ως εν δυνάμει φορέας της εχθρικής προπαγάνδας με την οποία επιχειρείται η διάβρωση των ρωσικών εθνικών αξιών, όπως η αγάπη προς την Πατρίδα και ο σεβασμός προς τη θρησκεία, την ιστορία και τις παραδόσεις. Κατά τη ρωσική θεώρηση, τα προπαγανδιστικά μηνύματα κατάλληλα διαχεόμενα, μπορούν να ασκήσουν σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Για τη διανομή των μηνυμάτων είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τόσο τα παραδοσιακά μέσα (τηλεόραση, ραδιόφωνο, τύπος) όσο και τα πλέον σύγχρονα (διαδίκτυο, πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης κλπ).

Επιδέξια χρήση του πληροφοριακού πολέμου, της πολιτικής υπονόμευσης και της βίας μπορεί να οδηγήσει στην ανατροπή νομίμων καθεστώτων. Στο πρόσφατο στρατιωτικό δόγμα γίνεται για πρώτη φορά επίσημη αναφορά σε ανατρεπτικά κινήματα που οργανώνονται και διευθύνονται από το εξωτερικό (κυρίως από τις ΗΠΑ και τους «δορυφόρους» τους), τα οποία αποτελούν μείζονα απειλή κατά της σταθερότητας του ρωσικού καθεστώτος. Τα κινήματα αυτά, στρέφονται ταυτόχρονα και κατά νομίμων κυβερνήσεων φιλικών προς τη Ρωσία, με σκοπό την απομείωση της επιρροής της σε περιοχές όπου διακυβεύονται ζωτικά ρωσικά συμφέροντα. Το χάος και η κοινωνική αναταραχή που προκαλείται από την ενορχήστρωση τέτοιων κινήματων, χρησιμοποιείται κατά περίπτωση, ως πρόσχημα επέμβασης και

⁷⁸ Amy F. Woolf , «Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues», Congressional Research Service, 7 July 2017, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf>, πρόσβαση 2 Δεκεμβρίου 2017.

⁷⁹ C.K Bartles, «Special Essay: The Significance of Changes in Russia's Military Doctrine», όπ.παρ. σελ. 83

εγκαθίδρυσης κυβερνήσεων δυτικού προσανατολισμού.⁸⁰

Αντικείμενο ιδιαίτερου προβληματισμού για τη Ρωσική καθεστηκυία τάξη αποτέλεσαν οι μαζικές διαμαρτυρίες, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου των προεδρικών εκλογών του 2012. Οι διαδηλώσεις εξελήφθησαν από το Κρεμλίνο ως εχθρικές ενέργειες καθοδηγούμενες από τη Δύση και οδήγησαν σε σημαντική επιδείνωση των σχέσεων Ρωσίας - ΗΠΑ, πολύ πριν εκτυλιχτούν τα γεγονότα στην Ουκρανία το 2014.

Μία ακόμη καινοτομία του δόγματος, αποτελεί η αναφορά σε ρωσικά συμφέροντα στην Αρκτική. Στο παρελθόν, το ενδιαφέρον για την περιοχή περιοριζόνταν σε θέματα ασφαλείας και πυρηνικής αποτροπής. Η προοδευτική τήξη των πάγων λόγω της κλιματικής αλλαγής, διανοίγει νέες θαλάσσιες οδούς και διευκολύνει την εκμετάλλευση των υπαρχόντων ενεργειακών κοιτασμάτων, τα οποία σύμφωνα με δηλώσεις του πρώην Προέδρου Medvedev, ενδέχεται να ανέρχονται στο 25% των παγκοσμίων αποθεμάτων.⁸¹ Κινούμενος στο ίδιο μήκος κύματος, ο Αρχηγός των ρωσικών ΕΔ, τόνισε ότι η ανάγκη εξασφάλισης των αναγκαιούντων ενεργειακών αποθεμάτων, αποτελεί αιτία η οποία μπορεί να οδηγήσει τη χώρα σε πόλεμο εντός των επόμενων δύο δεκαετιών.⁸² Στην προσπάθεια εδραίωσης της πρωταγωνιστικής της θέσης στην Αρκτική, η Ρωσία αυξάνει σταδιακά τη στρατιωτική της παρουσία στην περιοχή, μέσω της εκτέλεσης ναυτικών περιπολιών, κατασκευής νέων στρατιωτικών βάσεων, ανάπτυξης σημαντικών συμβατικών δυνάμεων και συχνής διεξαγωγής ασκήσεων (Χάρτης A3). Σημειολογική ως προς της σημαντικότητα της Αρκτικής, είναι η ίδρυση της ομώνυμης Στρατηγικής Διοίκησης (OSK), τον Ιανουάριο του 2015.⁸³

Η αναγγελία αναβάθμισης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των στρατευμάτων Χημικού, Βιολογικού, Ραδιολογικού και Πυρηνικού Πολέμου (XBPP), αποτελεί υπό μία έννοια παραδοξότητα, δεδομένου ότι η γενική τάση στους λοιπούς στρατούς παγκοσμίως, προσβλέπει στον περιορισμό τους. Η δημιουργία

⁸⁰ Dmitry Gorenburg, «Russia's Strategic Calculus: Threat Perceptions and Military Doctrine», όπ. παρ.

⁸¹ «Russia Must Cement Claim Over Arctic Resources, Medvedev Says», *Deutsche Welle*, 17 September 2008, διαθέσιμο στο <http://www.dw.com/en/russia-must-cement-claim-over-arctic-resources-medvedev-says/a-3650815>, πρόσβαση 1 Απριλίου 17

⁸² «Russia may be drawn into resource wars in future – army chief», *Russia Today*, 14 February 2013, διαθέσιμο στο <https://www.rt.com/politics/military-conflict-gerasimov-threat-196/>, πρόσβαση 14 Μαρτίου 17

⁸³ C.K Bartles, «Special Essay: The Significance of Changes in Russia's Military Doctrine» C.K, όπ.παρ, σελ. 83

τεσσάρων νέων Συνταγμάτων ΧΒΡΠ ⁸⁴ οφείλεται κατά περίπτωση είτε στη χρησιμότητα τους κατά την εκτέλεση επιχειρήσεων σε κατοικημένους τόπους, καθόσον το προσωπικό τους αποτελεί τους μοναδικούς χειριστές των θερμοβαρικών όπλων είτε ως απάντηση στην ανάπτυξη βιολογικών εργαστηρίων από όμορες χώρες.

Σε διαφορετικό σημείο του δόγματος τονίζεται η αναγκαιότητα βαθύτερης καλλιέργειας των σχέσεων με τις χώρες της περιοχής Ασίας - Ειρηνικού και τα μέλη των BRICS. Η ιδιαίτερη σχέση που έχει αναπτυχθεί με την Κίνα, η οποία αποτιμάται ως στρατηγικός εταίρος, εξηγεί ως ένα σημείο το γεγονός ότι δε μνημονεύεται ως στρατιωτική απειλή. Παρά ταύτα, οι ρωσικές ΕΔ εκτελούν σε τακτά χρονικά διαστήματα, μεγάλης κλίμακας ασκήσεις στην ανατολική περιφέρεια, με αντικείμενο την αντιμετώπιση εκτεταμένης χερσαίας εισβολής στη Σιβηρία και γενικότερα στην ανατολική περιφέρεια, από μια μεγάλη εχθρική δύναμη. Η δύναμη αυτή, αν και δεν κατονομάζεται, δε μπορεί να είναι άλλη από την Κίνα.

Τέλος, εκτεταμένες αναφορές γίνονται σχετικά με την κινητοποίηση των κυβερνητικών υποδομών, της βιομηχανίας, της οικονομίας και της εφεδρείας σε περίοδο πολέμου. Τα συγκεκριμένα εδάφια εκτιμάται ότι ενσωματώθηκαν στο δόγμα, προκειμένου να «νομιμοποιήσουν» μια μελλοντική καθολική επιβολή της εξουσίας του Κρεμλίνου επί της ρωσικής ολιγαρχικής τάξης και της κοινωνίας ως σύνολο, οποτεδήποτε αυτό κριθεί σκόπιμο, για την αντιμετώπιση μιας εσωτερικής ή εξωτερικής απειλής, υποθετικής ή πραγματικής.⁸⁵

Η ανανεωμένη ρωσική θεώρηση περί πολέμου

Μέχρι πρόσφατα οι Δυτικοί και κυρίως οι Αμερικάνοι αναλυτές, αντιμετώπιζαν τις ρωσικές ΕΔ ως μη ικανές για τη διεξαγωγή σύγχρονων πολεμικών επιχειρήσεων, λόγω παρωχημένων οργανωτικών δομών, ελλειπούς εκπαίδευσης και σοβαρών ελλείψεων σε σύγχρονο εξοπλισμό.

Στο διάστημα που παρήλθε από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, ο δυτικός τρόπος πολέμου στο στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο, αποτέλεσε αντικείμενο ενδελεχούς μελέτης από τους Ρώσους στρατηγικούς διανοητές. Ανάμεσα στα συμπεράσματα που εξήχθησαν, υπήρξε η παραδοχή ότι οι παραδοσιακοί, μεγάλης κλίμακας πόλεμοι μεταξύ συμμαχιών συγκριτικά ισοδύναμων κρατών, που εκτυλίσσονται κατά μήκος εκτεταμένων γραμμών του μετώπου μετά από μια μακρά

⁸⁴ Στο ίδιο, σελ 83

⁸⁵ Margarete Klein, όπ. παρ., σελ. 16

περίοδο κινητοποίησης και αφού έχει προηγηθεί επίσημη κήρυξη του πολέμου, ανήκουν πια στο παρελθόν.⁸⁶

Γενικότερα, για τους Ρώσους αξιωματούχους οι σύγχρονοι πόλεμοι ακολουθούν δύο κύριες μεθοδολογίες διεξαγωγής: Η πρώτη αφορά στην εκτέλεση επιχειρήσεων με τακτική ανάλογη αυτής που ακολούθησαν οι ΗΠΑ σε Ιράκ, Κόσοβο και Λιβύη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι συγκρούσεις ξεκινούν με επιθέσεις από τον αέρα και το διάστημα και περιλαμβάνουν τη χρήση μέσων δικτυοκεντρικού πολέμου, όπως κατευθυνόμενα όπλα υψηλής ακριβείας, προηγμένα συστήματα πληροφοριών και επικοινωνιών, ρομποτικά συστήματα και σύγχρονα ψηφιακά συστήματα διοίκησης και ελέγχου. Η διαπιστωθείσα πρόοδος στους τομείς των κατευθυνόμενων βλημάτων και πυρομαχικών, σηματοδοτεί την επιθυμία των ρωσικών ΕΔ, να αποκτήσουν ικανότητα βαθέος πλήγματος στα μετόπισθεν του εχθρού, ως μέσο αποτροπής ανάλογων επιθέσεων από τον αντίπαλο. Κατά μία έννοια, η εμπλοκή στη Συρία αποτελεί, την πρώτη έστω και περιορισμένης κλίμακας «αμερικανικού τύπου»⁸⁷, επιχείρηση των ρωσικών ΕΔ.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της δεύτερης μορφής πολέμου, εμπεριέχονται στο ισχύον στρατιωτικό δόγμα και είχαν προαναγγελθεί από τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου στρατηγό Γερασίμωφ, σε άρθρο του το Φεβρουάριο του 2013.⁸⁸ Σύμφωνα με τον Γερασίμωφ, η διάκριση μεταξύ πολέμου και ειρήνης δεν είναι πλέον σαφής. Οι πόλεμοι διεξάγονται με στρατιωτικά και μη στρατιωτικά μέσα, με τα τελευταία να υπερτερούν σε αναλογία 4:1. Οι επιθέσεις δε γίνονται μόνο με τα όπλα αλλά κυρίως μέσω της οργάνωσης ενός ισχυρού αντιπολιτευτικού ρεύματος κατά της κυβέρνησης της χώρας - στόχου, με τη χρήση μέσων κρατικής προπαγάνδας (τηλεοπτικών, ραδιοφωνικών, έντυπων), του Διαδικτύου, ηλεκτρονικών εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Κατά τη διάρκεια που η αντίπαλη κυβέρνηση πασχίζει να διατηρήσει το νόμο και την τάξη στο εσωτερικό του κράτους, επιβάλλεται από την επιτιθέμενη δύναμη μια σειρά οικονομικών και πολιτικών

⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 7-8

⁸⁷ Υπό την έννοια ότι βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε αεροπορικές επιδρομές και εκτοξεύσεις πυραύλων από τα πλοία. Για περισσότερα βλέπε Dmitri Trenin, «Putin's Syria Gambit Aims at Something Bigger Than Syria», *Carnegie Moscow Center*, 13 October 2015, διαθέσιμο στο <http://carnegie.ru/2015/10/13/putin-s-syria-gambit-aims-at-something-bigger-than-syria/ij2j>, πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

⁸⁸ General of the Army Gerasimov V, «The Value of Science Is in the Foresight : New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations», translated by Coalson R, *Military Review* January - February 2016, διαθέσιμο στο http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art008.pdf, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

κυρώσεων με στόχο την κλιμάκωση της αναταραχής και την αποσταθεροποίηση του καθεστώτος. Καθώς το επίπεδο εσωτερικής ασφάλειας επιδεινώνεται δραματικά, εμφανίζονται αποσχιστικά κινήματα τα οποία προοδευτικά ενισχύονται. Παράλληλα και δίχως επίσημη κήρυξη πολέμου, εξαπολύονται επιθέσεις ειδικών δυνάμεων, συμβατικού στρατού και ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών, με σκοπό την επιβολή μιας κατάστασης χάους. Αναπόφευκτα η εχθρική κυβέρνηση οδηγείται στην κατάρρευση και επικρατεί αναρχία. Τότε, εφόσον κριθεί σκόπιμο, στρατιωτικά τμήματα της επιτιθέμενης χώρας αναπτύσσονται υπό το μανδύα ειρηνευτικών δυνάμεων, με πρόσχημα την αποκατάσταση της ειρήνης και της σταθερότητας.⁸⁹

Αξιολόγηση του ρωσικού τρόπου πολέμου

Η Κριμαία και η Ανατολική Ουκρανία αποτέλεσαν το πεδίο δοκιμών της καινοφανούς ρωσικής θεώρησης περί πολέμου. Η σύντομη και εν πολλοίς αναίμακτη προσάρτηση της Κριμαίας αλλά και η συνεχιζόμενη στρατιωτική δραστηριότητα στην Ανατολική Ουκρανία, εξετάζονται συστηματικά από τους Δυτικούς στρατηγιστές. Πλήθος επιθέτων χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν αυτόν τον τύπο του πολέμου: υβριδικός, αμφίσημος, ασύμμετρος, μη γραμμικός κλπ,⁹⁰ με τον τελευταίο χαρακτηρισμό να είναι ο επικρατέστερος μεταξύ των Ρώσων διανοητών. Ανεξάρτητα με τα επίθετα που τους προσάπτονται, οι επιχειρήσεις στην Ουκρανία και στην Κριμαία αντικατοπτρίζουν μία ανανεωμένη ρωσική στρατιωτική σκέψη (όχι μια νέα εντελώς νέα στρατηγική) η οποία έχει τις ρίζες της στην σοβιετική εποχή και στις πρακτικές της Maskirovka και του Ανακλαστικού Ελέγχου (Reflexive Control).

Η παραδοσιακή Maskirovka περιελάμβανε ενέργειες όπως παραλλαγή, εξαπάτηση, απαγόρευση, υπονόμηση, κατασκοπεία, προπαγάνδα και ψυχολογικές επιχειρήσεις. Εφαρμοζόταν στα πεδία των συμβατικών μαχών με στόχο τη στρατιωτική νίκη. Στη σύγχρονη εκδοχή της, υιοθετεί τα νέα «κυβερνητικά» εργαλεία που περιλαμβάνονται στο δόγμα και χρησιμοποιήθηκαν στην εμπλοκή στην Ουκρανία, όπως μεταξύ άλλων: πειθαναγκασμός, χειραγώγηση του τύπου, χρησιμοποίηση των ορυκτών καυσίμων και των τιμών τους ως όπλο, κυβερνο-επιθέσεις, πολιτική αναταραχή, προβοκάτσια, ανάπτυξη επίλεκτων στρατιωτικών

⁸⁹ Για μια αναλυτική περιγραφή της μεθοδολογίας του νέου πολέμου, στο C.K. Bartles, «Special Essay: The Significance of Changes in Russia's Military Doctrine», οπ. παρ., σελ. 80

⁹⁰ Keir Giles, «Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power», Research Paper, Chatham House, 21 March 2016, σελ. 4 διαθέσιμο στο <https://www.chathamhouse.org/publication/russias-new-tools-confronting-west>, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

δυνάμεων χωρίς διακριτικά, οργάνωση και υποστήριξη αποσχιστικών κινήματων, χρησιμοποίηση εγκληματικών οργάνωσεων κλπ. Χρησιμοποιείται κυρίως κατά την ειρηνική περίοδο, με σκοπό την επίτευξη πολιτικών και εδαφικών κερδών, ενώ η αντιπαράθεση διατηρείται σε χαμηλή ένταση, κάτω από το επίπεδο που θα μπορούσε να οδηγήσει στην άμεση στρατιωτική αντίδραση της Δύσης. Στηρίζεται στη μυστική διπλωματία και στην εκτεταμένη κεκαλυμμένη προετοιμασία σε όλα τα επίπεδα (πολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό και πληροφοριακό).⁹¹

Οι μελέτες περί του Ανακλαστικού Ελέγχου, ως δομικού συστατικού στοιχείου της Maskirovka, ξεκίνησαν επί Σοβιετικής Ένωσης το 1960 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Ο Ανακλαστικός Έλεγχος αναφέρεται σε μια σειρά μεθοδικών ενεργειών διαμόρφωσης των αντιλήψεων του αντιπάλου και κατ' επέκταση επηρεασμού των αποφάσεών του, ώστε με λανθάνοντα τρόπο να οδηγηθεί να ενεργήσει αυτοβούλως κατά τρόπο ευνοϊκό προς τις ρωσικές επιδιώξεις. Αναπτύσσεται και στα τρία επίπεδα: τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό.⁹² Περισσότερο μια μορφή στρατιωτικής τέχνης παρά στρατιωτικής επιστήμης, ο Ανακλαστικός Έλεγχος προσδίδει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στη Ρωσία και αποτελεί βασικό συστατικό της μεθοδολογίας του πολέμου.

Υπό μία γενικότερη θεώρηση, η σύγχρονη ρωσική στρατιωτική στρατηγική, στηρίζεται σε τρία αξιώματα: Πρώτον, ενός μονομερούς δογματισμού, που πρεσβεύει ότι η επιτυχημένη χρήση βίας θα οδηγήσει νομοτελειακά και στη νομιμοποίηση της επιθετικής ενέργειας. Η ισχυρή αντίδραση των ΗΠΑ και της ΕΕ στις περιπτώσεις της Γεωργίας και της Ουκρανίας, μάλλον επιβεβαιώνουν αυτόν τον ισχυρισμό. Δεύτερον, μιας ισχυρής προσήλωσης στην αναγκαιότητα εξασφάλισης εσωτερικής και διεθνούς νομιμοποίησης. Οι ρωσικές στρατιωτικές επιχειρήσεις αναλαμβάνονται πάντοτε κατόπιν έγκρισης του Κοινοβουλίου και υπό την επίκληση της αναγκαιότητας της προστασίας της διεθνούς νομιμότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τρίτον, μιας συστηματικής άρνησης χρήσης φανεράς στρατιωτικής δύναμης. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελούν τα «μικρά πράσινα

⁹¹ Τα στοιχεία για τη Maskirovka προέρχονται από το James Roberts, «Maskirovka 2.0: Hybrid Threat, Hybrid Response», Occasional Paper, Δεκέμβριος 2015, Joint Special Operations University, σελ. 1-2, διαθέσιμο στο http://jsou.libguides.com/ld.php?content_id=17566484, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017.

⁹² Τα στοιχεία για τον Ανακλαστικό Έλεγχο (Reflexive Control) προέρχονται από το Can Kasapoglu, «Russia's Renewed Military Thinking: Non Linear Warfare and Reflexive Control», NATO Research Paper No 121, November 2015, NATO Defense College, σελ. 2-3 διαθέσιμο στο <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=467>, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

ανθρωπάκια» κατά την επιχείρηση προσάρτησης της Κριμαίας.⁹³

Από τη μελέτη της πρόσφατης θεωρητικής προσέγγισης και άσκησης της ρωσικής στρατιωτικής στρατηγικής, διαπιστώνεται ότι η συσσωρευμένη γνώση, κληρονομιά της Σοβιετικής εποχής, εξελίχθηκε κατάλληλα με την ενσωμάτωση των διδαγμάτων που εξήχθησαν από τη μελέτη σύγχρονων αμερικανικών στρατιωτικών επιχειρήσεων (Desert Storm, Noble Anvil, Iraqi Freedom) των κινημάτων της αραβικής άνοιξης και των έγχρωμων επαναστάσεων. Σε αντίθεση με την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης όπου επιδιωκόταν η συσσώρευση φαινομενικά απεριόριστης δύναμης, οι προσπάθειες έχουν εστιαστεί στην επινόηση νέων στρατηγικών, που ενσωματώνουν συμβατικά, πυρηνικά και ασύμμετρα στοιχεία ισχύος και σκοπό έχουν την κατασκευή μιας περίπλοκης στρατιωτικής «εργαλειοθήκης» για την αντιμετώπιση κάθε πρόκλησης.⁹⁴ Η επιχείρηση στην Κριμαία αποτέλεσε σημείο καμπής, όντας το πεδίο της παρθενικής εφαρμογής του δόγματος Gerasimov, όπου οι αντικειμενικοί σκοποί επετεύχθησαν κατ' αρχήν μέσω των επιχειρήσεων επιρροής και δευτερευόντως με τη χρήση των όπλων, προσφέροντας ουσιαστικά μία πρόγευση επί των ρωσικών πολέμων του μέλλοντος.

⁹³ Janis Berzins, «Russia's New Generation Warfare in Ukraine»: Implications for Latvian Defense Forces», April 2014, National Defense Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research, σελ. 3 διαθέσιμο στο <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx> , πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

⁹⁴ «Russia's national security strategy and military doctrine and their implications for the EU», Policy Department, Directorate-General for External Policies, European Parliament, January 2017, σελ. 15, διαθέσιμο στο [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA\(2017\)578016_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA(2017)578016_EN.pdf) πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017.

Ρωσική εξωτερική πολιτική και Ένοπλες Δυνάμεις

Σχεδίαση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής

Γενικά.

Ο πρόεδρος τη Ρωσικής Ομοσπονδίας, υπό τους περιορισμούς που θέτουν το Σύνταγμα και οι νόμοι, θέτει τις βασικές κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής, υπογράφει τις διεθνείς συμφωνίες και αντιπροσωπεύει τη χώρα στις διεθνείς της επαφές. Κατά την άσκηση της εξουσίας του, υποστηρίζεται από μια ομάδα υψηλόβαθμων συμβούλων που αποτελούν το Συμβούλιο Ασφαλείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, το οποίο συγκροτείται και διευθύνεται από τον ίδιο. Το συμβούλιο, έχει διευρυμένες αρμοδιότητες, σε σύγκριση με αντίστοιχα των δυτικών κρατών και επιλαμβάνεται των σημαντικών ζητημάτων που αφορούν στην εξωτερική πολιτική, στην οικονομία, στη δημογραφία και στον πολιτισμό. Οι αποφάσεις του προέδρου επί θεμάτων εξωτερικής πολιτικής βασίζονται κυρίως στις εισηγήσεις του συμβουλίου και στις πληροφορίες που λαμβάνει από τις μυστικές υπηρεσίες.⁹⁵ Το Υπουργείο Εξωτερικών, καθορίζει την ακολουθητέα στρατηγική για την εφαρμογή των εντολών του Προέδρου.

Παραδοσιακά, η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας ασκείται στη βάση της ρεαλιστικής θεώρησης των διεθνών σχέσεων, ως ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, ιδιαίτερα σε ότι αφορά στη σχέση της με τη Δύση. Στη σχεδίαση και στην εκτέλεση της, επιδρά ένας αριθμός ιδιαιτεροτήτων που δεν είναι πάντοτε ορατές με την πρώτη ματιά: Η γεωγραφία της χώρας με τα εκτεταμένα, ηπειρωτικά και ευάλωτα σύνορα, σε συνδυασμό με ένα ιστορικό εκτεταμένων εισβολών από πολυάριθμους εχθρούς ανά τους αιώνες, έχει εμπεδώσει στους Ρώσους ένα «παραδοσιακό και ενστικτώδες αίσθημα ανασφάλειας» όπως πολύ εύστοχα παρατηρούσε ο Αμερικανός διπλωμάτης George Kennan το 1946, στο περίφημο «μακρύ τηλεγράφημα».⁹⁶ Οι αγωνίες, οι προκαταλήψεις, οι συσχετισμοί δύναμης, οι αξίες και η ιστορική μνήμη που κουβαλά η ρωσική διπλωματία από την εποχή της Τσαρικής Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης, διάστημα κατά το οποίο η χώρα απολάμβανε το κύρος της Υπερδύναμης,

⁹⁵ Dmitri Trenin, «A Five-Year Outlook For Russian Foreign Policy: Demands, Drivers, And Influences», *Carnegie Endowment For International Peace*, 18 March 2016, σελ. 2 -3 διαθέσιμο στο <http://carnegie.ru/2016/03/18/five-year-outlook-for-russian-foreign-policy-demands-drivers-and-influences-pub-63075>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

⁹⁶ George Kennan, «The Charge in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State», διαθέσιμο στο <http://nsarchive.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

επιδρούν αποφασιστικά στον τρόπο με τον οποίο η Ρωσία προβάλλει τον εαυτό της στον κόσμο και αντιμετωπίζει φίλους και εχθρούς, στο εγγύς και ευρύτερο διεθνές περιβάλλον.

Σ' ένα Υπερπροεδρικό σύστημα όπως αυτό της Ρωσίας, η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής στηρίζεται πρωτίστως στην αντίληψη, στις ικανότητες, στο χαρακτήρα και στις προσωπικές επιδιώξεις του προέδρου και λιγότερο στις αποφάσεις των θεσμικών οργάνων. Ομοίως, τα προσωπικά και οικονομικά συμφέροντα, πολλές φορές αντικρουόμενα, μιας ολιγαρχίας αξιωματούχων περί τον Πούτιν καθώς και η ενδημική διαφθορά που επικρατεί στο δημόσιο τομέα⁹⁷ επηρεάζουν με τη σειρά τους σε σημαντικό βαθμό τις εξελίξεις. Εξίσου σημαντική είναι και η επίδραση των τεκταινομένων στο εσωτερικό της χώρας, γεγονός που κάθε άλλο, παρά συνιστά ρωσική πρωτοτυπία. Οι παραπάνω παράγοντες έχουν ως αποτέλεσμα, οι αποφάσεις που λαμβάνονται να μην είναι πάντοτε προς το συμφέρον της χώρας και σε συνδυασμό με την εκάστοτε κατάσταση της οικονομίας, να επηρεάζουν ευθέως τις δυνατότητες προώθησης των συμφερόντων της Ρωσίας στο διεθνή στίβο.

Λίγο μετά τον πόλεμο της Γεωργίας, ο τότε Ρώσος πρόεδρος Μεντβέντεφ, παρουσίασε τις πέντε θεμελιώδεις αρχές τις οποίες εφεξής θα ακολουθούσε η ρωσική εξωτερική πολιτική και οι οποίες, σε γενικές γραμμές, συνίστανται στα παρακάτω:⁹⁸

- Οι σχέσεις της Ρωσίας με τις άλλες χώρες, θα διαμορφώνονται στη βάση των θεμελιωδών κανόνων του διεθνούς δικαίου.
- Ο κόσμος πρέπει να είναι πολυπολικός. Η Ρωσία δε μπορεί να δεχτεί μια παγκόσμια τάξη όπου όλες οι αποφάσεις θα λαμβάνονται από μία μόνο χώρα.
- Η Ρωσία δεν θέλει να αντιπαρατεθεί με καμία χώρα και δεν επιθυμεί να απομονωθεί. Θα επιδιώξει να αναπτύξει φιλικές σχέσεις με την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και άλλα κράτη.
- Η προστασία των Ρώσων πολιτών και της ρωσικής επιχειρηματικής κοινότητας στο εξωτερικό, αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα. Αν οι ομάδες αυτές υποστούν οποιασδήποτε μορφής επιθετικότητα, η Ρωσία θα ανταπαντήσει.

⁹⁷ Η Ρωσία θεωρείται η πιο διεφθαρμένη από τις παγκόσμιες μεγάλες δυνάμεις. Για περισσότερα βλέπε Ben Smith, «Russian foreign and security policy», briefing paper Number 7646, *House of Commons Library*, 5 July 2016, σελ. 17, διαθέσιμο στο <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7646>, πρόσβαση 13 Δεκεμβρίου 2017

⁹⁸ Για περισσότερα βλέπε Paul Reynolds, «New Russian world order: the five principles», *BBC*, 1 September 2008, διαθέσιμο στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7591610.stm>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

- Η Ρωσία, όπως και άλλες χώρες, έχει περιοχές στις οποίες διαθέτει προνομιακά συμφέροντα. Αυτές είναι οι χώρες με τις οποίες διατηρεί παραδοσιακά φιλικές σχέσεις και στενούς ιστορικούς δεσμούς.

Δόγμα Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής (Russian Foreign Policy Concept).

Οι κατευθύνσεις του Προέδρου στα αρμόδια όργανα παρέχονται με το Δόγμα Εξωτερικής Πολιτικής, το οποίο εκδίδεται περιοδικά, όποτε οι διεθνείς εξελίξεις το επιβάλουν. Επί Προεδρίας Πούτιν, τέσσερα τέτοια κείμενα έχουν εκδοθεί: τα έτη 2000, 2008, 2013 και το πλέον πρόσφατο, το οποίο υπεγράφη στις 30 Νοεμβρίου 2016.⁹⁹

Η ανάγκη εκπόνησης ενός νέου δόγματος σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, προήλθε από την εμφάνιση μιας σειράς εξαιρετικά σημαντικών και συνάμα μη προβλεφθέντων γεγονότων διεθνούς σημασίας (προσάρτηση της Κριμαίας, αντισμαχίες στην Ουκρανία, επέμβαση στη Συρία, επιδείνωση των σχέσεων με τη Δύση) τα οποία κατέστησαν σε διάστημα μόλις τριών ετών, ανεπείκαιρη την προηγούμενη έκδοση του 2013, καταδεικνύοντας σαφώς τη ρευστότητα που επικρατεί στις σύγχρονες διεθνείς ισορροπίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι προϋπόθεση για τη σύνταξη του ισχύοντος δόγματος, αποτέλεσε η διατήρηση αμετάβλητης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, όπως διαμορφώθηκε από τον πρόεδρο Ομπάμα. Τυχόν υιοθέτηση σημαντικών αλλαγών πολιτικής από τον πρόεδρο Τράμπ, θα επηρεάσει αναλόγως και την αξία του δόγματος.

Το δόγμα προβαίνει σε μια λεπτομερή απαρίθμηση των ρωσικών συμφερόντων και προτεραιοτήτων ανά τον κόσμο και υπό αυτή την έννοια, αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο διερεύνησης των δυνατοτήτων ανάπτυξης εποικοδομητικών σχέσεων με τη Ρωσία και επίλυσης των υφιστάμενων διαφορών. Διαιρείται σε πέντε κύριες θεματικές ενότητες (I: Γενικές Διατάξεις, II: Σύγχρονος Κόσμος και Εξωτερική Πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας, III: Προτεραιότητες της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Υπερνίκηση των Παγκοσμίων Προκλήσεων και στη Δημιουργία μιας Δίκαιης και Βιώσιμης Παγκόσμιας Τάξης, IV: Προτεραιότητες της Περιφερειακής Εξωτερικής Πολιτικής και V: Διαμόρφωση Εξωτερικής Πολιτικής και Εφαρμογή). Κάθε ενότητα αναλύεται περαιτέρω, σε επιμέρους στόχους και επιδιώξεις.

⁹⁹ Russian Ministry of Foreign Affairs, “Foreign Policy Concept of the Russian Federation», 30 November 2016, διαθέσιμο στο http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248 , πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

Μολονότι οι ομοιότητες με τα παρελθόντα δόγματα είναι πολλές, υπάρχουν αρκετές και σημαντικές διαφορές. Έτσι, ενώ το 2013 η Ρωσία προσδιόριζε τον εαυτό της ως «αναπόσπαστο, οργανικό τμήμα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού», πλέον δεν παρατίθεται ανάλογη δήλωση.¹⁰⁰ Επίσης η Ουκρανία έχει παύσει να αναφέρεται ως προνομιούχος εταίρος, παρά μόνο ως μια χώρα, για το καλό της οποίας απευθύνεται έκκληση επίλυσης της «σύγκρουσης που επικρατεί στο εσωτερικό της». Σε εναρμόνιση με την γενικότερη προσπάθεια αναβάθμισης των σχέσεων με το Ισραήλ, απαλείφθηκε για πρώτη φορά, κάθε αναφορά στην αναγκαιότητα ίδρυσης ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους. Σε ότι αφορά στη Μέση Ανατολή, έμφαση δίδεται στην ανάγκη επίλυσης του Συριακού ζητήματος στη βάση των συμφωνιών της Γενεύης της 30 Ιουνίου 2012 και των ψηφισμάτων του ΟΗΕ.

Η πεποίθηση ότι η δύναμη της Δύσης καταρρέει και ότι το διεθνές σύστημα εξελίσσεται αργά αλλά σταθερά σε πολυπολικό, είναι διάχυτη στο έγγραφο και συνιστά κεντρικό πυλώνα της ρωσικής στρατηγικής. Στο υφιστάμενο ρευστό διεθνές περιβάλλον, πρωταρχική επιδίωξη αποτελεί η διασφάλιση της ηγετικής θέσης της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης, χωρίς τη συμμετοχή και την έγκριση της οποίας, καμία διεθνής πολιτική διαφορά δεν είναι δυνατόν να επιλυθεί. Στο πνεύμα της συστηματικής άσκησης της εξωτερικής πολιτικής υπό το πρίσμα των αρχών του ρεαλισμού, η ισχύς αναγνωρίζεται ως ο σημαντικότερος παράγοντας διαμόρφωσης των διεθνών ισορροπιών. Ομοίως στη λογική της προάσπισης των ρωσικών συμφερόντων, δεν συγκροτούνται σταθερές συμμαχίες αλλά ακολουθείται μια ευέλικτη εξωτερική πολιτική που προσβλέπει στη δημιουργία συνασπισμών με τον κατάλληλο κάθε φορά εταίρο.

Κατά τα άλλα, το έγγραφο κινούμενο στο ύφος των λοιπών κρατικών θεσμικών κειμένων (Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας, Στρατιωτικό Δόγμα), αναφέρεται στην ανάγκη ενίσχυσης των δυνατοτήτων ελέγχου του κυβερνοχώρου, στην αποφυγή ανάμιξης ξένων δυνάμεων στα εσωτερικά άλλων κρατών, στην ανάγκη ανάδειξης του ρόλου του ΟΗΕ, ως οικουμενικού παράγοντα ειρήνης και ασφάλειας, στην σκοπιμότητα συγκρότησης ενός διεθνούς συνασπισμού καταπολέμησης της τρομοκρατίας, στην κατοχύρωση των ρωσικών συμφερόντων στην Αρκτική και στη

¹⁰⁰ Artem Kureev, «Decoding the changes in Russia's new foreign policy concept», *Russia Direct*, 9 December 2016, διαθέσιμο στο <http://www.russia-direct.org/opinion/decoding-changes-russias-new-foreign-policy-concept>, πρόσβαση 2 Μαρτίου 2017

διαχείριση της έντασης στις σχέσεις με τη Δύση.

Η συνεργασία με NATO, ΗΠΑ και ΕΕ είναι εφικτή και σκόπιμη αλλά στη βάση της ισότητας και του αμοιβαίου σεβασμού των συμφερόντων όλων των μερών. Πολλαπλή μνεία γίνεται στην ανάγκη στενότερης συνεργασίας με την ΕΕ, όπου ως κύριοι εταίροι κατονομάζονται η Γερμανία, η Ισπανία, η Γαλλία και η Ιταλία. Η επιλεκτική αναφορά σε μεμονωμένες χώρες μέλη της ΕΕ, αντικατοπτρίζει την πάγια πρακτική των Ρώσων, να συνομιλούν με κάθε κράτος χωριστά ώστε να διατηρούν το πλεονέκτημα στο συσχετισμό ισχύος κατά τις διμερείς επαφές. Συνεπώς στην αρχή, ότι η διατήρηση του γοήτρου της χώρας αποτελεί επαρκή αιτιολόγηση για την απεμπόληση οικονομικών και εμπορικών ωφελημάτων, η Μόσχα καθιστά σαφές ότι η ανάληψη μονομερών οικονομικών κυρώσεων σε βάρος της, δεν πρόκειται να την εξαναγκάσει σε υποχωρήσεις σε ζητήματα εθνικού συμφέροντος, δεδομένου ότι «οι εμπορικές και οικονομικές συναλλαγές δεν είναι ορθό να χρησιμοποιούνται ως εργαλεία άσκησης εξωτερικής πολιτικής».¹⁰¹

Παρότι στο δόγμα η προοπτική της συνεργασίας παραμένει ανοιχτή, στην πραγματικότητα οι σχέσεις Ρωσίας - Δύσης διέρχονται τη δυσμενέστερη φάση τους, από την περίοδο της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης. Η αντιπαλότητα, η έλλειψη εμπιστοσύνης και η αρνητική προκατάληψη ανάμεσα στις δύο πλευρές, έχει κορυφωθεί κατά την τελευταία πενταετία. Στην εξέλιξη αυτή συνετέλεσαν μια σειρά γεγονότων, όπως η ρωσική εσωτερική αναταραχή των ετών 2011-12, η προσάρτηση της Κριμαίας και οι πολεμικές επιχειρήσεις στην Ανατολική Ουκρανία και στη Συρία, τα οποία αντιμετωπίστηκαν εκατέρωθεν ως εχθρικές ενέργειες. Η επιλογή του Κρεμλίνου να υιοθετήσει ένα συντηρητικό, εθνικιστικό και αντιδυτικό λόγο, πρωτίστως για λόγους εσωτερικής πολιτικής σκοπιμότητας, ενίσχυσε περαιτέρω την ένταση. Ως αποτέλεσμα, το φαινόμενο της αντιδυτικής στάσης δεν περιορίζεται πλέον μόνο στο επίπεδο της ηγεσίας αλλά έχει διαπεράσει και τη ρωσική κοινή γνώμη, η οποία από το 2014 και μετέπειτα, διάκειται σταθερά αρνητικά έναντι της Δύσης και ειδικότερα των ΗΠΑ.¹⁰² Αντίστοιχη είναι και η αντιμετώπιση της κατάστασης από την πλευρά της Δύσης, αφού Λονδίνο και Ουάσινγκτον έχουν

¹⁰¹ Areg Galstyan, Sergey Melkoyan, «Inside Russia's New Foreign Policy Master Plan», *The National Interest*, 4 January 2017, διαθέσιμο στο <http://nationalinterest.org/feature/inside-russias-new-foreign-policy-master-plan-18943?page=3>, πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

¹⁰² Για την τάση της ρωσικής κοινής γνώμης έναντι των ΗΠΑ από το 2010 και εντεύθεν βλέπε, «Attitude to US», *Yuri Levada Analytical Center*, διαθέσιμο στο <https://www.levada.ru/en/>, πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2017

αναγνωρίσει τη Ρωσία, ως τον πρωταρχικό κίνδυνο για την ασφάλειά τους.¹⁰³

Η διατήρηση της υπεροχής στην περιοχή των χωρών του «εγγύς εξωτερικού» (near abroad)¹⁰⁴ αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Ο έλεγχος των γειτονικών κρατών, πολιτικά ή στρατιωτικά, θεωρείται ζωτικής σημασίας για την επιβεβαίωση της Ρωσίας ως κέντρου διεθνούς επιρροής αλλά και ως απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση του απαραίτητου στρατηγικού βάθους, παράγοντα ιδιαίτερα σημαντικού για την ασφάλεια της Ρωσίας, δεδομένης της απουσίας φυσικών αμυντικών οχυρώσεων κατά μήκος των συνόρων.¹⁰⁵

Έμφαση δίδεται και στη στροφή προς Ανατολάς. Η διεύρυνση και ισχυροποίηση των Ασιατικών περιφερειακών οργανισμών (Collective Security Treaty Organization, Eurasian Economic Union, Shanghai Cooperation Organization, RIC) πρέπει να συνεχιστεί και οι κρίσεις που ανακύπτουν στην περιοχή, να αντιμετωπιστούν άμεσα και αποτελεσματικά.

Η Κίνα αποτελεί στρατηγικό εταίρο, με τον οποίον προωθείται η συστράτευση για την αντιμετώπιση των παγκοσμίων προβλημάτων. Οι σχέσεις των δύο χωρών υπήρξαν ομαλές από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έγιναν στενότερες στις αρχές του 2014, όταν η Ουκρανική κρίση αποξένωσε τη Ρωσία από τη Δύση.

Οι παράγοντες που προάγουν τη διμερή συνεργασία είναι ταυτόχρονα οικονομικοί και πολιτικοί. Οι οικονομίες των δύο χωρών μπορούν υπό μία έννοια να χαρακτηριστούν ως συμπληρωματικές, αφού η Κίνα έχει ανάγκη τις πρώτες ύλες της Ρωσίας ενώ από την πλευρά της η Ρωσία προσβλέπει στην εισροή κινεζικών κεφαλαίων και στην απόκτηση πρόσβασης στην αχανή κινεζική αγορά για την προώθηση των προϊόντων της. Σε επίπεδο πολιτικής, και τα δύο καθεστώτα διατηρούν κάποιο βαθμό ανελευθερίας, μοιράζονται την ίδια καχυποψία για τη Δύση και επιδιώκουν τον περιορισμό της αμερικανικής επιρροής στην περιοχή της

¹⁰³ Samuel Greene, «Future approaches to the US» στο Haukkala Hiski and Popescu Nicu (ed) «Russian futures: Horizon 2025», οπ.παρ., σελ. 43

¹⁰⁴ Ο όρος «near abroad» χρησιμοποιείται στη ρωσική διπλωματία με σκοπό να περιγράψει τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ

Olga Oliker, Christopher Chivvis, Keith Crane, Olesya Tkacheva, Scott Boston, «Russian Foreign Policy in Historical and Current Context», RAND CORPORATION, σελ. 5, διαθέσιμο στο <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE144.html> πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

¹⁰⁵ Ben Smith, «Russian foreign and security policy», οπ.παρ., σελ. 11

Ασίας.¹⁰⁶ Στην προσέγγιση των δύο πλευρών ιδιαίτερο ρόλο διαδραμάτισε και η στρατιωτική διπλωματία, αφού η Ρωσία υπερέβη χρόνιες αναστολές και ενέδωσε στην πώληση υψηλής τεχνολογίας οπλικών συστημάτων στην Κίνα (SU-35, S-400, υποβρυχίων κλάσης LADA).¹⁰⁷

Από την άλλη πλευρά, οι σινορωσικές σχέσεις παρουσιάζουν σοβαρές ασυμμετρίες, που εκτιμάται ότι δε θα επιτρέψουν την εμβάθυνσή τους σε πραγματική συμμαχία. Τα σημαντικότερα εμπόδια συνιστούν η άνιση οικονομική ανάπτυξη και η διαφορετική πολιτική θεώρηση των διεθνών σχέσεων. Η κινεζική εξωτερική πολιτική προωθεί με συνέπεια την εξασφάλιση ενός ειρηνικού και ευνοϊκά διακείμενου για τη χώρα, διεθνούς περιβάλλοντος, προκειμένου να προάγει την οικονομική της ανάπτυξη και να καταπολεμήσει τις εσωτερικές ανισότητες και την υποβόσκουσα κοινωνική αναταραχή. Αντίθετα, η Ρωσία αποζητά πρωτίστως τη γεωπολιτική ασφάλεια και την διατήρηση της υπόστασής της, ως παγκόσμιας δύναμης. Στο πλαίσιο επίτευξης των απώτερων στόχων τους, κανένα από τα δύο μέρη δεν φαίνεται διατεθειμένο να θυσιάσει τα εθνικά του συμφέροντα προς όφελος του άλλου.

Η Ινδία, παραδοσιακά από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς ρωσικού αμυντικού υλικού, κατέχει για τη ρωσική διπλωματία, θέση προνομιούχου εταίρου. Σε ότι αφορά στην περιοχή Ασίας - Ειρηνικού, η Μογγολία και η Ιαπωνία επίσης καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση στις ρωσικές προτεραιότητες, ενώ για πρώτη φορά γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε Βιετνάμ, Ινδονησία, Ταϊλάνδη, Σιγκαπούρη και Μαλαισία.

Από τη μελέτη του δόγματος, συμπεραίνεται ότι η έκδοση του δεν αποτέλεσε πρωτοβουλία της Ρωσίας με σκοπό τον επανακαθορισμό της θέσης της στη ιεραρχία των διεθνών σχέσεων. Αντιθέτως υπήρξε επακόλουθο αιφνιδιαστικών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών τις οποίες οι διαμορφωτές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής είχαν αποτύχει να προβλέψουν.¹⁰⁸ Υπό αυτή την έννοια, παρουσιάζεται πιο συστηματικό σε σχέση με τα προγενέστερα, εμπεριέχει σαφείς αναφορές στις απειλές και στα συμφέροντα της χώρας και υπερθεματίζει επί της πολυπλοκότητας και της αδυναμίας πρόβλεψης των μελλοντικών διεθνών εξελίξεων.

¹⁰⁶ Alexander Gabuev, «Future Approaches to China» στο Haukkala Hiski and Popescu Nicu (ed) «Russian futures: Horizon 2025», όπ. παρ., σελ 49

¹⁰⁷ «An Arms Deal That Will Benefit Russia and China», worldview, Stratfor, 27 March 2013, διαθέσιμο στο <https://worldview.stratfor.com/article/arms-deal-will-benefit-russia-and-china>, πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017.

¹⁰⁸ Areg Galstyan, Sergey Melkoyan, «Inside Russia's New Foreign Policy Master Plan», όπ. παρ.

Ο ρόλος των ΕΔ στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.

Η καταφυγή στη χρήση μιας δυναμικότερης εκδοχής της στρατιωτικής διπλωματίας, αρχικά με τον πόλεμο στη Γεωργία και εντατικότερα μετά το 2014, σε συνδυασμό με την στρατοκρατορική κληρονομιά της Σοβιετικής Ένωσης, μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει έναν εξωτερικό παρατηρητή στο συμπέρασμα, ότι η στρατιωτική ηγεσία διαδραματίζει κομβικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Αντιθέτως όμως απ' ότι θα περίμενε κανείς, η αύξηση της ισχύος και της χρηστικότητας των ΕΔ, δε συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αναβάθμιση του ρόλου των ανωτάτων αξιωματικών στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής.

Ενώ είναι δυνατόν να παρατεθούν πολυάριθμα παραδείγματα αξιωματικών των μυστικών υπηρεσιών, που κατέχουν σημαντικές θέσεις στην προεδρική γραφειοκρατία και στην κυβέρνηση (με σημαντικότερο ίσως παράδειγμα τον νυν Υπουργό Άμυνας Shergey Shoygu),¹⁰⁹ οι συνάδελφοί τους που προέρχονται από το στράτευμα και κατέχουν ύπατα αξιώματα είναι ελάχιστοι. Γενικότερα διαπιστώνεται ότι η στρατιωτική ηγεσία έχει συμβιβαστεί με το ρόλο του εκτελεστή των πολιτικών αποφάσεων και με την ενεργή ανάμιξη της πολιτικής ηγεσίας στις στρατιωτικές υποθέσεις. Στον αντίποδα, οι αξιωματικοί απολαμβάνουν αξιοσημείωτη πρωτοβουλία κατά τη σύνταξη των θεσμικών κειμένων αμιγώς στρατιωτικού περιεχομένου,¹¹⁰ την εκπόνηση στρατηγικών και επιχειρησιακών σχεδίων, τον εξοπλισμό, την κινητοποίηση, την πρόσληψη προσωπικού, τη διοίκηση και τον έλεγχο των ΕΔ

Είναι γεγονός ότι οι ρωσικές ΕΔ ποτέ δεν είχαν ως αποκλειστική αποστολή την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας. Στα επιχειρησιακά τους έργα περιλαμβάνονται η αποτροπή πολιτικών απειλών που στρέφονται ενάντια στην ασφάλεια και στα συμφέροντα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, η υποστήριξη των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων της χώρας στο εξωτερικό, η προστασία των ρωσόφωνων πληθυσμών στα όμορα κράτη, η εκτέλεση μη στρατιωτικών επιχειρήσεων επιρροής και η προβολή ισχύος.¹¹¹

Για την υποστήριξη των γεωπολιτικών της φιλοδοξιών, η Μόσχα ασκεί με συνέχεια και συνέπεια τα τελευταία χρόνια, μια πολυσχιδή στρατιωτική διπλωματία.

¹⁰⁹ Για το βιογραφικό του Shergey Shoygu, βλέπε Ministry of Defense of the Russian Federation, διαθέσιμο στο http://eng.mil.ru/en/management/minister.htm?id=11445111@SD_Employee, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

¹¹⁰ Carolina Vendil Pallin C, «The Role of Military in Russian Foreign Policy pdf», EURUSSIA CENTER, σελ 111-113, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

¹¹¹ Mission and Objectives of the Russian Armed Forces, Russian Ministry of Defense, διαθέσιμο στο <http://eng.mil.ru/en/mission/tasks.htm>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 17

Η πρωτοκαθεδρία της στρατιωτικής έναντι των άλλων μορφών διπλωματίας, αποτελεί λογικό επακόλουθο του ελλείμματος «ήπιας» και οικονομικής ισχύος σε σύγκριση με τις ΗΠΑ, την Κίνα και την Ευρώπη αλλά και του γεγονότος ότι οι ρωσικές ΕΔ διαθέτουν πλέον επαρκή ισχύ για την αποτελεσματική προάσπιση των ρωσικών συμφερόντων.

Η στρατιωτική διπλωματία αναπτύσσεται σε όλες τις πτυχές της: διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων προβολής ισχύος, αποτροπή, πειθαναγκασμός, σύναψη συμμαχιών, διεξαγωγή κοινών ασκήσεων, πώληση όπλων, ανάπτυξη στρατιωτικών βάσεων στο έδαφος άλλων κρατών, συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές. Η Ρωσία κυνηγά διαφορετικούς στόχους σε διαφορετικές χώρες. Έτσι η υιοθετούμενη κάθε φορά μορφή στρατιωτικής διπλωματίας, καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη φύση και την έκταση των ρωσικών συμφερόντων, της αξιολόγησης του έτερου δρώντα ως εχθρού ή φίλου και του υφιστάμενου συσχετισμού σκληρής ισχύος.

Σιδηρά διπλωματία

Πολιτική χρήση της ρωσικής στρατιωτικής ισχύος.¹¹²

Το ρωσικό δόγμα εξωτερικής πολιτικής, διαρκώς επικαλείται την αξία του διαλόγου και των ειρηνικών διαδικασιών, ως των προτιμητέων επιλογών για την επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών. Βία είναι θεμιτό να ασκείται μόνον για σκοπούς αυτοάμυνας ή κατά την εκτέλεση αποστολών επιβολής της διεθνούς ειρήνης, πάντοτε υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Βεβαίως η πραγματικότητα καταγράφεται εντελώς διαφορετική. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Γεωργία, στην Ουκρανία και προσφάτως στη Συρία, όλες σε διάστημα μόλις επτά ετών, καταδεικνύουν την αυξανόμενη σημασία της χρήσης στρατιωτικών μέσων και μεθόδων, στην άσκηση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Το Κρεμλίνο θεωρεί τη Δύση ως το μεγαλύτερο κίνδυνο για τη ασφάλεια της χώρας και τη σταθερότητα του καθεστώτος. Η ρωσική ηγεσία είναι πεπεισμένη ότι ΗΠΑ, NATO και ΕΕ υπονομεύουν συστηματικά, μέσω της άσκησης κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών πιέσεων, κάθε προσπάθεια εκ νέου καθιέρωσης της Ρωσίας ως πρωταγωνιστή στις παγκόσμιες εξελίξεις.

¹¹² Αναλυτικά για το θέμα στο Mark Galleoti, «Heavy Metal Diplomacy: Russia's Political Use Of Its Military In Europe Since 2014.pdf», European Council On Foreign Relations, 19 December 2016, σελ.1, διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/page/-/Heavy_Metal_Diplomacy_Final_2.pdf, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Για να γίνει αντιληπτή η ρωσική προκλητικότητα είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη δύο παράγοντες: Πρώτον, υφίσταται αναντιστοιχία μέσων και σκοπών κατά τη σχεδίαση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής (οι σκοποί είναι πολύ φιλόδοξοι σε σχέση με τα διαθέσιμα μέσα). Δεύτερον, στους ρωσικούς ηγετικούς κύκλους έχει επικρατήσει η άποψη, ίσως όχι άδικα, ότι η Δύση βρίσκεται σε πορεία παρακμής. Ειδικότερα, σε ότι αφορά στην ΕΕ, η επικρατούσα αντίληψη είναι ότι μαστίζεται από πολυεπίπεδη κρίση, είναι βαθιά διχασμένη και εφόσον διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες, η ενότητά της θα διαρραγεί. Με την οικονομία σε ύφεση και τις τιμές των καυσίμων να μην αναμένεται να αυξηθούν θεαματικά τα επόμενα χρόνια, οι αναβαθμισμένες ρωσικές ΕΔ και η υιοθέτηση μιας δυναμικής εξωτερικής πολιτικής πειθαναγκασμού, συνοδευόμενης από τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας,¹¹³ αποτελούν ίσως την πλέον αξιόπιστη εναλλακτική για την προάσπιση των ρωσικών συμφερόντων.

Επιδιώξεις από την πολιτική χρήση της στρατιωτικής ισχύος.¹¹⁴

Οι στρατηγικές επιδιώξεις από τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος για την επίτευξη πολιτικών σκοπών, αφορούν τέσσερις εκτενείς και αλληλοκαλυπτόμενες κατηγορίες. Όλες αποτελούν, σύμφωνα με τη Μόσχα, απάντηση στις δυτικές προσπάθειες διείσδυσης και υπονόμευσης της ρωσικής επιρροής στις περιοχές ζωτικού ενδιαφέροντός της.

Η πρώτη επιδίωξη αφορά **στην υπονόμευση της ενότητας** των δυτικών αντιπάλων. Δεδομένου ότι ΕΕ και NATO, εφόσον διατηρούνται ενωμένοι, υπερισχύουν της Ρωσίας σε όλους τους τομείς σκληρής και ήπιας ισχύος, ο εντοπισμός και η ανάδειξη των διαφορών μεταξύ των μελών τους, αποτελεί κεντρική στρατηγική στόχευση.

Η ανάληψη δράσεων στρατιωτικής φύσης κατά επιλεγμένων χωρών δυτικής επιρροής, αποσκοπεί στην άσκηση πολιτικής και οικονομικής πίεσης, μέσω της αύξησης του κόστους διατήρησης ενεργής της αντιπαλότητας με τη Μόσχα και της διασποράς αμφιβολιών σχετικά με τη αξιοπιστία της δέσμευσης του NATO, να παράσχει την απαιτούμενη υποστήριξη. Είναι γνωστή τόσο η αδιαφορία πολλών

¹¹³ Margarete Klein, «Russian's Military: On The Rise?», όπ. παρ., σελ. 2

¹¹⁴ Mark Galleoti, «Heavy Metal Diplomacy: Russia's Political Use Of Its Military In Europe Since 2014.pdf», όπ. παρ. σελ 2-4

Ευρωπαϊκών χωρών για τα τεκταινόμενα στο ανατολικό άκρο της ηπείρου όσο και η αδυναμία τους να συνδράμουν στρατιωτικά και οικονομικά τις χώρες που γίνονται αποδέκτες της ρωσικής προκλητικότητας. Για τη μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων, οι στρατιωτικές δραστηριότητες συνδυάζονται με αντίστοιχες κεκαλυμμένες επιχειρήσεις διάσπασης της εσωτερικής συνοχής των αντιπάλων κρατών, με τις οποίες υποστηρίζονται παντοιοτρόπως εξτρεμιστικά, λαϊκίστικα και εθνικιστικά κινήματα καθώς και πολιτικές παρατάξεις φιλικά προσκείμενες προς τη Μόσχα.

Ως δεύτερος στόχος έχει τεθεί η **απόσπαση της προσοχής** της παγκόσμιας κοινότητας από άλλα σημαντικά ζητήματα που εξελίσσονται στο παρασκήνιο. Για παράδειγμα το Νοέμβριο του 2105, εξαπολύθηκαν βαλλιστικοί πύραυλοι σε στόχους στη Συρία, με σκοπό τη συγκάλυψη της αναζωπύρωσης των εχθροπραξιών στην Ανατολική Ουκρανία. Λαμβανομένου υπόψη ότι οι προσπάθειες συλλογής πληροφοριών μεταξύ αντιπάλων, εστιάζονται κυρίως σε θέματα στρατιωτικού ενδιαφέροντος, η χρήση στρατιωτικών δραστηριοτήτων για σκοπούς παραπλάνησης, αποδεικνύεται συνήθως ιδιαίτερα αποτελεσματική.

Άλλη σημαντική επιδίωξη είναι η επιτυχής εφαρμογή του πειθαναγκασμού και κατ' επέκταση η **αποθάρρυνση** του ακροατηρίου-δέκτη και η εδραίωση στην κυβέρνηση και στην κοινή γνώμη του αντιπάλου, μιας αίσθησης ευπάθειας έναντι της ρωσικής ισχύος και της πεποίθησης ότι οι συνέπειες ενός πολέμου, θα είναι πολύ βαρύτερες από την αποδοχή των όποιων παραχωρήσεων προς όφελος της Μόσχας.

Η **κυριαρχία**, είναι το τέταρτο και τελευταίο ζητούμενο. Οι υπάρχουσες ενδείξεις δε συνηγορούν ότι η Ρωσία τρέφει φιλοδοξίες κατάκτησης εδαφών. Ακόμη και στην περίπτωση της Ουκρανίας, όπου η ισχύς του ρωσικού στρατού θα μπορούσε να τη σβήσει από τον πολιτικό χάρτη σε διάστημα λίγων ημερών, επεδείχθη αυτοσυγκράτηση. Παρά ταύτα, είναι βέβαιο ότι η Ρωσία είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στα ζητήματα άσκησης επιρροής επί των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών, με εξαίρεση ίσως τις χώρες της Βαλτικής. Ως ένα σημείο, η στάση αυτή αντανακλά την εδραιωμένη τάση της ρωσικής στρατηγικής, που απαιτεί η χώρα να περιβάλλεται από προστατευτικές ζώνες, ώστε να αποκτά το απαραίτητο στρατηγικό βάθος για την προστασία από εισβολές ή άλλα αποσταθεροποιητικά συμβάντα. Επιπλέον κίνητρο αποτελεί το γεγονός ότι πολλές από τις χώρες αυτές, διατηρούν στο έδαφός τους σημαντικούς ρωσόφωνους μειονοτικούς πληθυσμούς. Κατά συνέπεια, η κυριαρχία στην συγκεκριμένη περιοχή, ζωτικού γεωπολιτικού ενδιαφέροντος, επιχειρείται να διατηρηθεί με κάθε τρόπο και εφόσον οι συνθήκες το επιτρέψουν, να ενισχυθεί

περαιτέρω.

Εργαλεία της ρωσικής στρατιωτικής διπλωματίας.¹¹⁵

Η κυβέρνηση κάθε κράτους έχει στη διάθεσή της μια σειρά από στρατιωτικά εργαλεία, κατάλληλα για σκοπούς εξωτερικής πολιτικής. Ορισμένα αντιπροσωπεύουν καλύτερα το εθνικό ύφος και ως εκ τούτου αποκτούν προβάδισμα στη χρήση.

Για τη ρωσική διπλωματία, στρατιωτικό εργαλείο προτίμησης **αποτελεί η απειλή χρήσης βίας και η διασπορά φημών επί επικείμενης εμπλοκής σε πολεμική σύρραξη**. Αναλόγως της περίπτωσης και του αντιπάλου, οι απειλές εκτοξεύονται ενίοτε ωμά και χωρίς περιστροφές ενώ άλλοτε υπονοούνται έμμεσα στο πλαίσιο μιας γενικότερης επιθετικής ρητορικής. Από την μέχρι σήμερα εμπειρία καθίσταται εμφανές ότι το Κρεμλίνο δε θα διστάσει να χρησιμοποιήσει κυβερνητικά στελέχη, βουλευτές και υψηλόβαθμους κρατικούς λειτουργούς ως φορείς εκτόξευσης απειλών προς τους αντιπάλους του. Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα κρατών θυμάτων αυτής της λογικής, αποτελούν η Ρουμανία και η Πολωνία, οι οποίες μετά την απόφασή τους να συναινέσουν στην ανάπτυξη αμερικανικών αντιβαλλιστικών συστημάτων στο έδαφός τους, προειδοποιήθηκαν ότι πλέον βρίσκονται στο «στόχαστρο» της Ρωσίας.¹¹⁶ Παρότι η υιοθέτηση ανάλογων συμπεριφορών αποτελεί ουσιαστικά απόπειρα με όρους ορθής διπλωματικής πρακτικής, στην πραγματικότητα αποδεικνύονται ιδιαίτερα αποτελεσματικές στην επίτευξη του στόχου τους, που δεν είναι άλλος από την πρόκληση σύγχυσης και την αποθάρρυνση του αντιπάλου.

Η εκτόξευση απειλών μέσω προσώπων υψηλής αναγνωρισιμότητας, όχι άμεσα συνδεδεμένων με το καθεστώς (πχ ακαδημαϊκοί, περιφερειακοί αξιωματούχοι, μέλη δεξαμενών σκέψης) παρέχει το αξιοσημείωτο πλεονέκτημα της, εκ των υστέρων, δυνατότητας διάψευσης των δηλώσεών τους, εφόσον αξιολογηθούν ως επιζήμιες. Παράλληλα επιτυγχάνεται η δημιουργία σύγχυσης στους αποδέκτες των φραστικών επιθέσεων, κατά πόσον τα πρόσωπα αυτά λειτουργούν ως εντολοδόχοι του Κρεμλίνου ή εκφέρουν προσωπικές απόψεις. Το βασικό μειονέκτημα συνίσταται στο γεγονός ότι, η συχνή καταφυγή σε φραστικές επιθέσεις οι οποίες δεν συνοδεύονται από στρατιωτική δράση, εγκυμονεί τον κίνδυνο, με την πάροδο του

¹¹⁵ Τα στοιχεία του παρόντος εδαφίου προέρχονται στο μεγαλύτερο μέρος τους από το Mark Galleoti M, «Heavy Metal Diplomacy: Russia's Political Use Of Its Military In Europe Since 2014», όπ. παρ., σελ 4-8, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

¹¹⁶ Denis Dyomkin , «Putin says Romania, Poland may now be in Russia's cross-hairs», Reuters, 27 May 2016, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-russia-europe-shield-idUSKCN0YI2ER> , πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

χρόνου οι απειλές να καταστούν κενές περιεχομένου.

Η έλλειψη προβλεψιμότητας και η διατήρηση μιας αίσθησης επαπειλούμενου πολέμου, αποτελούν κεντρικά σημεία της ρωσικής στρατηγικής. Η χρήση των απειλών ως εργαλείου άσκησης διπλωματίας, δεν είναι πάντοτε αποτελεσματική, πλην όμως δεν επιφέρει κόστος, είναι εύκολη στην υλοποίηση και στη διάγνωση και συνήθως χρησιμοποιείται συνδυαστικά με άλλα εργαλεία εξωτερικής πολιτικής.

Οι στρατιωτικές ασκήσεις και τα πολεμικά παίγνια έχουν ιδιαίτερη αξία στην προς πόλεμο προπαρασκευή. Το ρητό «Εκπαιδεύσου όπως θα Πολεμήσεις» του στρατού των ΗΠΑ, τυγχάνει ευρείας αποδοχής μεταξύ των χωρών της Δύσης. Στο πλαίσιο της αναβάθμισης της μαχητικής ικανότητας του ρωσικού στρατού, οι ασκήσεις έχουν εντατικοποιηθεί και έχουν λάβει ρεαλιστικότερη μορφή. Δεδομένου ότι οι ασκήσεις, κυρίως οι μεγάλης κλίμακας, αποτελούν αντικείμενο λεπτομερούς ανάλυσης από φίλους και εχθρούς, χρησιμεύουν πλέον του κύριου σκοπού τους και ως ένα αποτελεσματικό μέσο κεκαλυμμένης κοινοποίησης προθέσεων, απειλών και προειδοποιήσεων. Για την ενίσχυση της επίδρασης των εκπεμπόμενων μηνυμάτων, γίνεται ευρεία χρήση των εγχώριων μέσων ενημέρωσης, ιδιαιτέρως όσων διαθέτουν αυξημένη διεθνή απήχηση, επί των οποίων το Κρεμλίνο ασκεί σημαντική επιρροή.

Από το 2014 και εφεξής, κύριος αποδέκτης της ρωσικής προκλητικότητας είναι η Ευρώπη. Περιοδικά οι ρωσικές ΕΔ εκτελούν ασκήσεις ανάπτυξης πυρηνικών και συμβατικών δυνάμεων, κατά τις οποίες δεν αφήνονται πολλές αμφιβολίες, για την πραγματική ταυτότητα των εξομοιούμενων στόχων. Στο στόχαστρο έχουν βρεθεί πολλάκις οι Βαλτικές χώρες και η Πολωνία. Η τελευταία, στο πλαίσιο της άσκησης “Zapad-2009” αποτέλεσε εικονικό αντικειμενικό σκοπό χειρσαίας εισβολής και προσβολής με πυρηνικά όπλα.¹¹⁷ Ομοίως οι Σκανδιναβικές χώρες δεν διέφυγαν της ρωσικής προκλητικότητας, αποτελώντας στόχους προς προσβολή κατά την αντίστοιχη άσκηση του Μαρτίου 2016. Επιπρόσθετα, οι απροειδοποίητες ασκήσεις ετοιμότητας και συναγερμού που ξεκίνησαν το 2013, πέραν του στόχου της βελτίωσης της ετοιμότητας του ρωσικού στρατού, χρησιμοποιούνται και για την αξιολόγηση της ταχύτητας και της ποιότητας αντίδρασης των γειτονικών κρατών, συντηρώντας παράλληλα ένα ψυχροπολεμικό κλίμα στις μεταξύ τους σχέσεις.

Η χρήση στρατιωτικών ασκήσεων και πολεμικών παιγνίων ως μέσων

¹¹⁷ «In Zapad Exercises, Russia Flexes its Military Strength», STRATFOR Worldview, 20 September 2013, διαθέσιμο στο <https://www.stratfor.com/analysis/zapad-exercises-russia-flexes-its-military-strength>, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

άσκησης πολιτικής, παρέχει πολλαπλά πλεονεκτήματα όπως η αναβάθμιση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των συμμετεχόντων, η άσκηση ψυχολογικής πίεσης στον αντίπαλο με σχετικά χαμηλό κόστος (ιδιαίτερα οι ασκήσεις επί χάρτου) και η ευκολία διάψευσης των πραγματικών αντικειμενικών σκοπών τους.

Ένας ακόμη, εξίσου σημαντικός αλλά με εντελώς διαφορετική στόχευση, ρόλος των ασκήσεων στην υπηρεσία της διπλωματίας, αφορά στη συνεκπαίδευση μεταξύ φίλων και συμμάχων στρατών. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, η προσωπική επαφή με το στρατιωτικό προσωπικό άλλων χωρών, η εμπέδωση σχέσεων φιλίας και εμπιστοσύνης, η ανάπτυξη συνεργασίας και συναντίληψης επί στρατιωτικών θεμάτων, η αποκατάσταση διαύλων επικοινωνίας μεταξύ των ηγεσιών (γεγονός με αυξημένη προστιθέμενη αξία σε περίπτωση αντιμετώπισης εντάσεων ή κρίσεων), η ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας, η εμπέδωση του αισθήματος ασφαλείας και η προώθηση προς πώληση προϊόντων της ρωσικής αμυντικής βιομηχανίας. Στο ίδιο πνεύμα, πραγματοποιούνται ανταλλαγές μονίμου στρατιωτικού προσωπικού κάθε βαθμίδας, για εκπαίδευση στις εκατέρωθεν στρατιωτικές σχολές. Γενικά, οι πάσης μορφής συνεκπαιδεύσεις αποτελούν έναν από τους πυλώνες της στρατιωτικής συνεργασίας της Ρωσίας με τους θεωρούμενους ως σημαντικούς εταίρους, όπως οι χώρες της Κεντρικής Ασίας, η Κίνα, η Ινδία και η Αίγυπτος και ουσιαστικά μια μορφή «χακί» ήπιας ισχύος.

Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, ο ρωσικός στρατός απώλεσε ουσιαστικά τη δυνατότητα ανάπτυξης δυνάμεων πέραν των εθνικών συνόρων. Τα τελευταία χρόνια αναλήφθηκε σειρά πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού μειονεκτήματος, με αποτέλεσμα η δυνατότητα **ανάπτυξης δυνάμεων εκτός συνόρων για συμβολικούς ή επιχειρησιακούς σκοπούς**, να προστεθεί στις επιλογές της στρατιωτικής διπλωματίας. Στο πλαίσιο αυτό, ανακοινώθηκε το Νοέμβριο του 2016 η πρόθεση εγκατάστασης βαλλιστικών πυραύλων μικρού βεληνεκού τύπου Iskander-M και συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας S-400 στο Καλίνινγκραντ,¹¹⁸ ως απάντηση στην ανάπτυξη Νατοϊκών Δυνάμεων στην Ανατολική Ευρώπη. Η συγκεκριμένη ενέργεια, εφόσον υλοποιηθεί, δε διαφοροποιεί τους συσχετισμούς ισχύος, αποκτά όμως ιδιαίτερη σημειολογία, δεδομένου ότι οι πύραυλοι Iskander-M έχουν δυνατότητα μεταφοράς πυρηνικών κεφαλών και

¹¹⁸ Maria Tsvetkova and Polina Devitt , «New Russia missiles in Kaliningrad are answer to U.S. shield: lawmaker», *Reuters*, 21 November 2016, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-russia-missiles-kaliningrad-idUSKBN13G0W9> , πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

αποφυγής της εχθρικής αντιπυραυλικής άμυνας, μέσω της χρήσης συστημάτων παραπλάνησης. Ομοίως η ανάπτυξη ενός στολίσκου υπό το αεροπλανοφόρο Admiral Kuznetsov, στα ανοιχτά των ακτών της Συρίας, δεν επηρέασε δραματικά την εξέλιξη των επιχειρήσεων, διαδραμάτισε όμως σημαντικό ρόλο σε επίπεδο διπλωματίας. Η πρώτη αεροναυτική επιχείρηση μακράν της ρωσικής επικράτειας και η εκτεταμένη χρήση σύγχρονων πυραυλικών συστημάτων μακράς ακτίνας δράσης, υπογράμμισαν με εμφαντικό τρόπο τις αναβαθμισμένες δυνατότητες του ρωσικού ναυτικού και αμφισβήτησαν στην πράξη τη δυτική κυριαρχία στη Μεσόγειο.

Οι επιχειρήσεις προβολής ισχύος, πέραν των αδιαμφισβήτητων στρατιωτικών, συνοδεύονται και από σημαντικά διπλωματικά πλεονεκτήματα. Επίσης διατηρούν τη δυνατότητα της διάψευσης των πραγματικών τους σκοπών, εφόσον κριθεί σκόπιμο. Στα αρνητικά τους συγκαταλέγονται το υψηλό κόστος και η αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης εντάσεων με στρατεύματα άλλων χωρών, που ενδεχομένως να επιχειρούν στο ίδιο θέατρο επιχειρήσεων.

Τέλος, στη φαρέτρα της ρωσικής στρατιωτικής διπλωματίας, περιέχεται ένα όπλο πολύ γνώριμο στην Ελλάδα: **Η τακτική των παραβάσεων - παραβιάσεων και των προκλήσεων**. Η συγκεκριμένη πρακτική, εγκαταλήφθηκε μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, μόνο για να αναβιώσει ξανά στις αρχές του 2000, όταν έγινε αντιληπτό ότι η προσέγγιση με το NATO, δεν αποτελούσε πλέον ρεαλιστική επιλογή. Οι περιπολίες στρατηγικών βομβαρδιστικών πάνω από τον Ατλαντικό, τον Ειρηνικό και το Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό, αυξήθηκαν προοδευτικά σε ένταση και αριθμό, όπως και οι παραβιάσεις των χωρικών υδάτων ευρωπαϊκών χωρών από ρωσικά πλοία και υποβρύχια. Από το 2014 και τα γεγονότα στην Ουκρανία, οι παραπάνω παραβατικές συμπεριφορές αποτελούν μέρος της καθημερινότητας. Η κορύφωση της προκλητικότητας παρατηρήθηκε το 2014, όταν μαχητικά του NATO αναχαίτισαν ρωσικά αεροσκάφη σε 400 περιπτώσεις¹¹⁹ ενώ κάποιες φορές, όπως συμβαίνει και κατά την ελληνοτουρκική αντιπαράθεση στο Αιγαίο, οι αερομαχίες παρ' ολίγον να εξελιχθούν σε θερμά επεισόδια. Οι αριθμοί για το 2016, παρότι διατηρήθηκαν υψηλοί, εντούτοις παρουσίασαν σημαντική κάμψη.¹²⁰

Γενικότερα, η αποτελεσματικότητα της τακτικής των παραβάσεων -

¹¹⁹ Brad Lendon, «NATO jets scrambled more than 400 times this year for Russian intercepts», CNN, 21 November 2014, διαθέσιμο στο <http://edition.cnn.com/2014/11/21/world/europe/nato-russia-intercepts/>, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

¹²⁰ Damien Sharkov, «NATO: Russian Aircraft Intercepted 110 Times Above Baltic in 2016», Newsweek, 4 January 2017, διαθέσιμο στο <http://europe.newsweek.com/nato-intercepted-110-russian-aircraft-around-baltic-2016-538444?rm=eu>, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

παραβιάσεων έχει σταδιακά υποβαθμιστεί, κυρίως λόγω της συνεχούς επανάληψης. Παρά ταύτα καταφέρνουν να συντηρούν μια αίσθηση διαρκούς αλλά χαμηλού επιπέδου απειλής σε βάρος των αντιπάλων κρατών και παγιώνουν μια αντίληψη αδυναμίας αποτελεσματικής αντιμετώπισης της ρωσικής πολεμικής μηχανής. Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της γενικότερης στρατηγικής διασποράς της διχόνοιας, επιδιώκουν τη δημιουργία ρηγμάτων μεταξύ των μελών του NATO, αφού πολλές χώρες - σύμμαχοι, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχουν ούτε τη βούληση, ούτε τους πόρους για να αναχαιτίσουν τη ρωσική προκλητικότητα. Σε κάθε περίπτωση το ζήτημα του καταμερισμού του κόστους λειτουργίας του NATO, το οποίο αποτελεί ζήτημα τριβής μεταξύ των ΗΠΑ και των λοιπών κρατών μελών του οργανισμού, τέθηκε στο σύνολό του από τον νέο πρόεδρο Ντόναλντ Τράμπ, κατά την σύνοδο των αρχηγών των κρατών μελών στις 25 Μαΐου 2017,¹²¹ δίχως έκτοτε να έχουν σημειωθεί αξιόλογες εξελίξεις.

Οργανισμός Συμφώνου Συλλογικής Ασφάλειας [Collective Security Treaty Organization (CSTO)]

Η Κεντρική Ασία έχει ιδιαίτερη αξία για τη ρωσική εξωτερική πολιτική και ασφάλεια. Οι γενικότερες επιδιώξεις στην περιοχή αφορούν στην επικράτηση έναντι των ανταγωνιστικών δυτικών επιρροών, στην προστασία των διαδρομών ενέργειας και στην καταπολέμηση απειλών όπως η ισλαμιστική τρομοκρατία και το εμπόριο ναρκωτικών.

Στην εξασφάλιση της σταθερότητας και της ρωσικής πρωτοκαθεδρίας στην περιοχή, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο Οργανισμός Συμφώνου Συλλογικής Ασφάλειας [Collective Security Treaty Organization (CSTO)].¹²² Βασισμένος στη συμφωνία της Τασκένδης του 1992, ο CSTO ιδρύθηκε το 2002. Ως μέλη του, μετά την αποχώρηση του Ουζμπεκιστάν το 2007, παραμένουν η Ρωσία, η Λευκορωσία, η Αρμενία, το Καζακστάν, το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν ([Χάρτης A4](#)). Η Κίνα δε μετέχει στη συμμαχία και αποφεύγει να τηρεί ανταγωνιστική στάση σε θέματα που άπτονται της ρωσικής ασφάλειας στην Κεντρική Ασία. Το Κρεμλίνο έχει επιδιώξει την επίσημη αναγνώριση του Οργανισμού, ως περιφερειακής συμμαχίας σύμφωνα με το άρθρο 8 του ΟΗΕ, δίχως επιτυχία μέχρι σήμερα. Από ιδρύσεώς του, ο CSTO δεν

¹²¹ Peter Baker, «Trump Says NATO Allies Don't Pay Their Share. Is That True?», *The New York Times*, , 26 May 2017, διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/2017/05/26/world/europe/nato-trump-spending.html> , πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

¹²² Foreign Policy Concept of the Russian Federation, όπ. παρ., παράγραφος 52

έχει εμπλακεί στην αντιμετώπιση κάποιας διεθνούς κρίσης ή πόλεμου.

Η Ρωσία χρειάζεται τον CSTO για μια σειρά από λόγους που αφορούν στην εξυπηρέτηση κυρίως ιδίων συμφερόντων. Παρά τη χαμηλή στρατιωτική ισχύ των εταίρων, η παρουσία τους σε επίπεδο συμβολισμού είναι σημαντική, ενισχύοντας την εικόνα ότι η χώρα δε μάχεται μόνη ενάντια στη Δύση. Επιπρόσθετα, η επίκληση της ευθύνης προστασίας των συμμάχων της, παρέχει στη Ρωσία πρόσχημα επέμβασης στο εσωτερικό των κρατών μελών ενώ λειτουργεί αποτρεπτικά σε ενδεχόμενες απόπειρες διείσδυσης δυτικών οικονομικών, στρατιωτικών και πολιτικών συμφερόντων. Στη βάση αυτής της λογικής θεσπίστηκε το 2011, κατόπιν ρωσικής πρωτοβουλίας, η απαγόρευση εγκατάστασης ξένων βάσεων στο έδαφος των χωρών - μελών του Οργανισμού.¹²³ Αντίθετα η Ρωσία διατηρεί, δύο στρατιωτικές βάσεις (μία στο Κιργιστάν και μία στο Τατζικιστάν) και μία βάση εκτόξευσης διαστημικών πυραύλων στο Καζακστάν.

Τα λοιπά μέλη από την πλευρά τους, πέραν των υποχρεώσεων προς τον οργανισμό, αποκομίζουν και σημαντικά οφέλη, όπως μεταξύ άλλων τη δυνατότητα αγοράς ρωσικών οπλικών συστημάτων σε προνομιακές τιμές και την προστασία από τη ρωσική πυρηνική και συμβατική ασπίδα. Βεβαίως, τυχόν απόφαση αποχώρησης, πιθανόν να θέσει τα μέλη προ σοβαρών πολιτικών, οικονομικών και υπό προϋποθέσεις και στρατιωτικών συνεπειών, καθώς είναι ισχυρώς και πολυεπίπεδα εξαρτημένα από τη Ρωσία.

Συγκρίνοντας τον CSTO με το NATO, έναντι του οποίου προορίζεται να λειτουργεί ως αντίπαλο δέος, διαπιστώνεται η πενιχρή αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος. Οι λόγοι είναι ποικίλοι και σημαντικοί. Κατ' αρχήν δεν υφίσταται αδιαμφισβήτητη πρόβλεψη, σε επίπεδο συμφωνίας αλλά και θέλησης στην πράξη, ανάπτυξης συλλογικής άμυνας κατά τα πρότυπα του άρθρου 5 του NATO. Το πλέον αντιπροσωπευτικό δείγμα απουσίας ομοψυχίας αποτελεί η έλλειψη βούλησης, ενδεχομένως και η ανικανότητα εκ μέρους των συμμάχων κρατών, παροχής στρατιωτικής συνδρομής στην Αρμενία, η οποία βρίσκεται από το 1991 σε εμπόλεμη κατάσταση με το Αζερμπαϊτζάν για το ζήτημα του Ναγκόρνο - Καραμπάχ. Οι διατάξεις της συμφωνίας συχνά παραβιάζονται και οι σύμμαχοι ενεργούν κατά το δοκούν, σε συνάρτηση με τα εθνικά συμφέροντα και την οικεία αντίληψη περί

¹²³ "CSTO tightens rules on foreign bases in the territory of member nations», Asia-Plus, 21 December 2011, διαθέσιμο στο <http://www.news.tj/en/news/csto-tightens-rules-foreign-bases-territory-member-nations> , πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

απειλής. Οι διαθέσιμοι πόροι, οικονομικοί και στρατιωτικοί, είναι περιορισμένοι σε σχέση με τους αντίστοιχους του NATO. Τέλος τα μέλη του CSTO χωρίζουν σοβαρές εδαφικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διαφορές που δυσχεραίνουν περαιτέρω τις όποιες απόπειρες εμβάθυνσης της συνεργασίας.

Παρά τις εμφανείς αστοχίες στην οργάνωση και λειτουργία του Οργανισμού, για λόγους σκοπιμότητας και εξυπηρέτησης επιμέρους συμφερόντων, δεν αναμένεται η διάλυσή του στο άμεσο μέλλον αλλά, πλην δραματικού απροόπτου, θα εξακολουθήσει να δραστηριοποιείται έστω και σε επίπεδο συμβολισμού, όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα.¹²⁴

Στρατιωτικές βάσεις εκτός της ρωσικής επικράτειας

Η Σοβιετική Ένωση διατηρούσε στρατιωτικές βάσεις στις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας και σε άλλα συμμαχικά κράτη (Αίγυπτο, Συρία, Αιθιοπία, Υεμένη, Γουινέα, Λιβύη, Τυνησία, Γιουγκοσλαβία και Βιετνάμ). Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης της δεκαετίας του 1990 και με ζωντανή ακόμη την προοπτική προσέγγισης με τη Δύση, η Ρωσική Ομοσπονδία οδηγήθηκε στην απόφαση να εγκαταλείψει τις περισσότερες από αυτές. Η σταδιακή επέκταση του NATO στην Ανατολική Ευρώπη, έφερε εκ νέου στο προσκήνιο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, την αναγκαιότητα επανεγκατάστασης στρατιωτικών βάσεων στο έδαφος άλλων χωρών.

Σήμερα η Ρωσία διαθέτει βάσεις σε 10 κράτη: Στην Απχαζία (Γεωργία), στην Αρμενία, στη Λευκορωσία, στο Βιετνάμ, στο Καζακστάν, στο Κιργιστάν, στην Τρανσνίστρια (Μολδαβία), στη Συρία, στο Τατζικιστάν και στη Νότια Οσετία (Γεωργία)¹²⁵ (Χάρτης A5) ενώ σύμφωνα με πληροφορίες, η ρωσική αεροπορία χρησιμοποιεί τη βάση Χαμαντάν στο Ιράν, για να εξαπολύει επιδρομές κατά του ISIS στη Συρία.¹²⁶ Παράλληλα εξετάζεται η πιθανότητα εκ νέου ενεργοποίησης της βάσης στην Κούβα και η επέκταση της αντίστοιχης στο Βιετνάμ, η οποία επί του παρόντος

¹²⁴ Albert Hayrapetyan, «Why the Collective Security Treaty Organization is a pale replica of NATO», Russia Direct, 8 September 2016, διαθέσιμο στο <http://www.russia-direct.org/opinion/why-collective-security-treaty-organization-just-pale-replica-nato>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

¹²⁵ «Russian Military Bases Abroad: Facts and Details», Sputnik News, 8 October 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201610081046123220-russian-abroad-military-bases/>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

¹²⁶ Saeed Kamali Dehghan, «Russia uses Iranian airbase for first time in Syria campaign», The Guardian, 16 August 2016, διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/16/russia-uses-iranian-airbase-for-first-time-in-syria-campaign>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

χρησιμεύει μόνο για να εξυπηρετεί τον ανεφοδιασμό του ρωσικού ναυτικού.¹²⁷ Σύμφωνα με δηλώσεις του Ρώσου υπουργού άμυνας, υπάρχουν επαφές με αριθμό ξένων κυβερνήσεων (Βιετνάμ, Κούβα, Βενεζουέλα, Νικαράγουα, Σειχέλες και Σιγκαπούρη) με τις οποίες συζητείται το ενδεχόμενο παροχής ευκολιών ελλιμενισμού για τα πλοία του ρωσικού στόλου και ανεφοδιασμού των στρατηγικών βομβαρδιστικών.¹²⁸

Η ανάπτυξη στρατιωτικών βάσεων στο έδαφος άλλων κρατών, προσδίδει στη Ρωσία πολλαπλά οφέλη. Η ύπαρξη στρατευμάτων εντός της χώρας υποδοχής, λειτουργεί ως μοχλός πίεσης στις τοπικές κυβερνήσεις για την προώθηση των ρωσικών συμφερόντων. Η καταβολή, συνήθως σημαντικής, χρηματικής αποζημίωσης υπό τύπον μισθώματος και η τόνωση των τοπικών οικονομιών μέσω των εμπορικών συναλλαγών αυξάνει περαιτέρω την εξάρτηση. Οι στρατιωτικές δυνατότητες, τόσο της Ρωσίας όσο και της χώρας υποδοχής, αναβαθμίζονται όπως αποδεικνύει και η πρόσφατη ενοποίηση της αντιαεροπορικής άμυνας Ρωσίας, Λευκορωσίας, Καζακστάν και Αρμενίας.¹²⁹

Η προωθούμενη εγκαθίδρυση βάσεων μακράν της Ρωσικής επικράτειας, θα αυξήσει κατακόρυφα τις δυνατότητες προβολής ισχύος, συντελώντας αποφασιστικά στην καθιέρωση της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης. Ταυτόχρονα θα ασκήσει πίεση στις αντίπαλες χώρες καθόσον θα αποκτηθεί δυνατότητα ανάπτυξης και διατήρησης όγκου δυνάμεων πλησίον των συνόρων τους, παρακάμπτοντας υφιστάμενες γραμμές ανάσχεσης, όπως για παράδειγμα το αμερικανικό πρόγραμμα αντιπυραυλικής άμυνας.

Εξαιρετικά σημαντικές για τη ρωσική ασφάλεια και γεωπολιτική υπόσταση, είναι οι βάσεις που διατηρούνται στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, καθώς λειτουργούν ως μέσο αποτροπής της επέκτασης ΗΠΑ και ΝΑΤΟ στα κράτη όπου εδράζονται (αποτροπή μέσω παρουσίας) και εξασφαλίζουν την προστασία και τον έλεγχο των φιλωρωσικών κυβερνήσεων. Από αυτές, ιδιαίτερη σημειολογία διατηρούν όσες βρίσκονται στις περιοχές των αποκαλούμενων «παγωμένων συγκρούσεων»

¹²⁷ Phuong Nguyen, «What Should the United States Do about Cam Ranh Bay and Russia's Place in Vietnam?», CSIS -cogitASIA 16 March 2015, διαθέσιμο στο <https://www.cogitasia.com/what-should-the-united-states-do-about-cam-ranh-bay-and-russias-place-in-vietnam/>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

¹²⁸ Russian Military Bases Abroad: Facts and Details, όπ. παρ.

¹²⁹ «Russia, Armenia Sign Agreement to Create Joint Regional Air Defense Systems», Sputnik News, 23 December 2015, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201512231032198360-cooperation-defense-caucasus-agreement/> πρόσβαση 4 Μαρτίου 2017

(frozen conflicts), στη Γεωργία και στη Τρανσνιστρία. Στην περίπτωση της Γεωργίας, εξασφαλίζουν την προστασία των αποσχισθεισών περιοχών Απχαζίας και Ν. Οσετίας και λειτουργούν ως παράγοντας αποτροπής σε ενδεχόμενες προσπάθειες της Γεωργιανής κυβέρνησης, είτε να ανακαταλάβει τις περιοχές αυτές είτε πολύ περισσότερο να επιδιώξει τη συμμετοχή της στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ. Σε ότι αφορά στη Τρανσνιστρία, παρότι η Ρωσία είχε δεσμευτεί να αποχωρήσει από τη βάση που διατηρεί εκεί, εκτιμάται ότι δεν πρόκειται να το πράξει στο άμεσο μέλλον, επιδιώκοντας να διατηρήσει κάποιο βαθμό ελέγχου στα τεκταινόμενα στη Μολδαβία και αποτρέποντας τυχόν πολιτική στροφή της χώρας προς δυσμάς.

Ο αριθμός των στρατιωτικών που υπηρετούν στις βάσεις του εγγύς εξωτερικού ανέρχεται σε: Αρμενία (3.300), Απχαζία και Νότια Οσετία (7.000), Τρανσνιστρία (1.500), Κιργιστάν (500), Τατζικιστάν (5.000), και Κριμαία (20.000).¹³⁰

Ειρηνευτικές αποστολές

Η Ρωσία έχει κατά καιρούς συνεισφέρει παρατηρητές και στρατιωτικά τμήματα επ' ωφελεία του ΟΗΕ σε πολλά σημεία του πλανήτη, συμπεριλαμβανομένης και της Αφρικής. Οι αποστολές αυτές, πέραν της ανθρωπιστικής τους διάστασης, αποτέλεσαν μέσο επιβεβαίωσης της διεθνούς υπόστασης της χώρας και εργαλείο προώθησης των εθνικών της συμφερόντων. Χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα, αποτελεί η περίπτωση της ρωσικής ειρηνευτικής δύναμης στο Κόσσοβο το 1999, όπου αιφνιδιάζοντας τη διεθνή κοινότητα, επιχείρησε να εγκαθιδρύσει δική της ζώνη επιρροής στην περιοχή, δίχως τελικά να το επιτύχει.¹³¹

Λόγω και των οικονομικών δυσχερειών, η τρέχουσα συμμετοχή στον ΟΗΕ περιορίζεται σε 91 άτομα συνολικά (άνδρες και γυναίκες) σε 10 διαφορετικές αποστολές, κατατάσσοντας τη Ρωσία στην 67η θέση στο σύνολο των κρατών μελών.¹³² Αξίζει να επισημανθεί, ότι η Ρωσία έχει καταφέρει να αποδώσει χαρακτήρα ειρηνευτικών δυνάμεων στα στρατιωτικά τμήματα που βρίσκονται ανεπτυγμένα στις

¹³⁰ Jonathan Masters, "The Russian Military", όπ. παρ.

¹³¹ Ingmar Oldberg, «Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev», Occasional Papers No 1, Swedish Institute of International Affairs, 2010, διαθέσιμο στο <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/russias-great-power-strategy-under-putin-and-medvedev-min.pdf> πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017.

¹³² United Nations Peacekeeping, «Troop and police contributors: Contributions by Country», as of 31 August 2017, United Nations διαθέσιμο στο <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

βάσεις των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών, προσπαθώντας με τον τρόπο αυτό να νομιμοποιήσει την εκεί παρουσία τους. Βεβαίως η συγκεκριμένη θεώρηση απέχει μακράν της αντίστοιχης Δυτικής, καθόσον τα στρατεύματα αυτά χρησιμοποιούν βαρύ οπλισμό και οπωσδήποτε δεν τηρούν στάση ουδετερότητας στην αντιμετώπιση των ζητημάτων που άπτονται των αρμοδιοτήτων τους.

Η εμπλοκή στη Συρία

Η εμπλοκή στη Συρία, αποτελεί ίσως το κορυφαίο από πλευράς αποτελεσματικότητας, εγχείρημα της σύγχρονης ρωσικής στρατιωτικής διπλωματίας. Σε αντίθεση με τις πολεμικές συγκρούσεις στη Γεωργία και στην Ουκρανία, όπου οι στρατιωτικές επιτυχίες επισκιάστηκαν από τις σοβαρές πολιτικές και οικονομικές διεθνείς κυρώσεις που επακολούθησαν, η επιχείρηση στη Συρία αποδείχθηκε εξαιρετικά αποδοτική.

Με τη δέσμευση ολιγάριθμων δυνάμεων και διατηρώντας το συνολικό κόστος του πολέμου σε χαμηλά συγκριτικά επίπεδα, η Ρωσία κατάφερε να αποκομίσει σημαντικά και πολυδιάστατα οφέλη: Μετέφερε στο επίκεντρο της προσοχής της διεθνούς διπλωματίας τη Μέση Ανατολή, υποβαθμίζοντας έμμεσα το ζήτημα της Ουκρανίας. Αντιμετώπισε επιτυχώς την απόπειρα διεθνούς απομόνωσής της, ενδυνάμωσε τη θέση και το γόητρο της στη διεθνή σκηνή και κέρδισε τη συμπάθεια της εσωτερικής και της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, προβάλλοντας το όλο εγχείρημα ως εκστρατεία κατά της τρομοκρατίας. Υποχρέωσε τη Δύση να την αποδεχτεί ως ισότιμο εταίρο στις διαπραγματεύσεις επίλυσης του Συριακού προβλήματος και εξασφάλισε προνομιακή μεταχείριση για τις ρωσικές κατασκευαστικές εταιρείες, στις πρωτοβουλίες ανοικοδόμησης του κράτους, που αναμένεται να ακολουθήσουν τη λήξη των εχθροπραξιών. Απεκατέστησε τις σχέσεις της με τις Αραβικές χώρες της περιοχής, οι οποίες είχαν διαρραγεί επί προεδρίας Μ. Γκορμπατσώφ. Πάνω απ' όλα όμως διατήρησε την υψηλής γεωπολιτικής αξίας, Συρία, ως στρατιωτικό της προπύργιο, σε μια περιοχή που βρίσκεται στο κέντρο μιας σειράς φιλικά διακείμενων χωρών και πληθυσμών (Ιράν, Ιράκ, Αίγυπτος).¹³³

Επιτυχές υπήρξε το εγχείρημα και με αμιγώς στρατιωτικούς όρους. Ο πρώτος «αμερικανικού τύπου» πόλεμος της Ρωσίας, αιφνιδίασε την παγκόσμια κοινότητα και

¹³³ Dmitri Trenin, «Russia in the Middle East: Moscow's Objectives, Priorities, and Policy Drivers», 5 April 2016, [Carnegie Moscow Center](http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers-pub-63244), διαθέσιμο στο <http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers-pub-63244>, πρόσβαση 9 Μαρτίου 2017

κατέδειξε για μια ακόμη φορά, τις αναβαθμισμένες δυνατότητες των Ρωσικών ΕΔ, ως αποτέλεσμα των εκτεταμένων προγραμμάτων αναδιοργάνωσης και εκσυγχρονισμού στα οποία υπεβλήθησαν. Τα ρωσικά στρατεύματα διεξήγαγαν για διάστημα αρκετών μηνών, υψηλής έντασης αεροναυτικές επιχειρήσεις, με ελάχιστες απώλειες σε προσωπικό και υλικό και επιτυγχάνοντας να διατηρήσουν υψηλά ποσοστά διαθεσιμότητας των μέσων. Το στρατιωτικό προσωπικό απέκτησε πολύτιμη πολεμική εμπειρία σε επιχειρήσεις προβολής ισχύος. Οι επιχειρησιακές δυνατότητες των ισλαμιστών εξτρεμιστών δέχτηκαν συντριπτικά πλήγματα¹³⁴ με αποτέλεσμα να υπάρξει αναστροφή της έκβασης του πολέμου προς όφελος του Συριακού καθεστώτος και να αποφευχθεί ο κίνδυνος διασποράς ριζοσπαστικών πυρήνων σε περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, ώστε να αποτελέσουν μελλοντικά απειλή για τη Ρωσία. Νέα οπικά συστήματα χρησιμοποιήθηκαν στο πεδίο της μάχης και αξιολογήθηκαν επιτυχώς. Παρά τα επιμέρους προβλήματα που παρατηρήθηκαν στην απόδοση ορισμένων από αυτά,¹³⁵ η δράση των ρωσικών όπλων στη Συρία έδωσε το έναυσμα για νέες παραγγελίες στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία.¹³⁶

Πωλήσεις όπλων

Για την πάλαι ποτέ Σοβιετική Ένωση, η πώληση αμυντικού υλικού αποτελούσε ένα από τα βασικότερα εργαλεία άσκησης πολιτικής. Μη δυνάμενη να ανταγωνιστεί ευθέως τις ΗΠΑ σε πολιτιστικό, οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο, επιδίωκε μέσω των πωλήσεων όπλων, συχνά σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές ενίοτε και δωρεάν, να εδραιώσει τις συμμαχίες της, κυρίως με τις χώρες του Τρίτου κόσμου. Τις πωλήσεις συνήθιζε να συνοδεύει με την αποστολή στρατιωτικών συμβούλων και τεχνικών, πρωταρχική αποστολή των οποίων, αποτελούσε η προώθηση των συμφερόντων της

¹³⁴ «Russian military: mission accomplished, Islamic State defeated in Syria», *Reuters*, 7 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia/russian-military-mission-accomplished-islamic-state-defeated-in-syria-idUSKBN1E11R3>, πρόσβαση 9 Δεκεμβρίου 2017

¹³⁵ Maksim Khodarenok, Mikhail Solopov, «Russian arms pass Syria test, but have problems: Shoigu», *Russia Beyond*, 24 October 2016, διαθέσιμο στο https://www.rbth.com/economics/defence/2016/10/25/russian-arms-pass-syria-test-but-have-problems-shoigu_642103, πρόσβαση 9 Μαρτίου 2017

¹³⁶ Fred Weir, «Battlefield as showroom: Russian arms gain new luster after Syria campaign», *The Christian Science Monitor*, 5 April 2016, διαθέσιμο στο <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2016/0405/Battlefield-as-showroom-Russian-arms-gain-new-luster-after-Syria-campaign>, πρόσβαση 9 Μαρτίου 2017

Μόσχας στην χώρα εξαγωγής.¹³⁷

Η πώληση όπλων, σήμερα περισσότερο από ποτέ, αποτελεί κομβική διεργασία στη σκακιέρα της διεθνούς πολιτικής. Είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια απλή οικονομική συναλλαγή, μια στρατιωτική σχέση ή μια πρόκληση ανταγωνισμού εξοπλισμών. Είναι εφαρμοσμένη εξωτερική πολιτική.¹³⁸ Μία σημαντική εξαγωγή οπλικών συστημάτων, μπορεί να αποσταθεροποιήσει ή να διατηρήσει την ισορροπία σε μία περιοχή του πλανήτη. Ως εκ τούτου, συνοδεύεται πολλές φορές από βασανιστικά πολιτικά διλήμματα και γίνεται αντικείμενο σκληρής αντιπαράθεσης ανάμεσα στις χώρες, οι οποίες επηρεάζονται με οποιονδήποτε τρόπο από αυτή.

Η σημαντικότητα της πώλησης αμυντικού υλικού έχει αναβαθμιστεί, πλέον των άλλων και ως αντίβαρο της υποχώρησης άλλων παραδοσιακών μεθόδων στρατιωτικής διπλωματίας, όπως η συγκρότηση επίσημων συμμαχιών, η ανάπτυξη στρατευμάτων στο έδαφος συμμάχων χωρών και οι στρατιωτικές επεμβάσεις.

Οι εξαγωγές οπλικών συστημάτων βοηθούν τη Ρωσία να επιτύχει ένα ευρύ φάσμα στόχων εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, στους οποίους προεξέχουσα θέση καταλαμβάνει η διατήρηση του γοήτρου της χώρας ως παγκόσμιας δύναμης. Ο ίδιος ο πρόεδρος Πούτιν, δε δίστασε σε ομιλία του να παραδεχθεί ότι οι εξαγωγές όπλων αποτελούν «ένα αποτελεσματικό εργαλείο προώθησης των εθνικών οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων».¹³⁹

Ως γνωστόν, τα κράτη που συνδέονται μέσω αμυντικών συνεργασιών, θεωρούνται διεθνώς ως προνομιούχοι εταίροι. Στις περισσότερες περιπτώσεις αναπτύσσονται μεταξύ τους σχέσεις βαθιάς αλληλεξάρτησης και αμοιβαίας εμπιστοσύνης, που νομοτελειακά σχεδόν εξελίσσονται σε συμμαχίες. Η επιλογή μιας χώρας ως προς την πηγή προμήθειας πολεμικού υλικού, σηματοδοτεί πολλές φορές και τη στάση που θα ακολουθήσει στη διεθνή πολιτική σκηνή. Έτσι για τη Ρωσία, οι πελάτες της αμυντικής βιομηχανίας της, αποτελούν εν δυνάμει φίλους και συμμάχους και αποδεικνύουν στην πράξη ότι η χώρα δεν βρίσκεται απομονωμένη, όπως διατείνεται σε κάθε ευκαιρία η Δύση. Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς ότι τα

¹³⁷ Andrew J. Pierre, «Arms Sales: The New Diplomacy», *Foreign Affairs*, winter 1981/82, Copyright 1982 by the Council of Foreign Relations, αναδημοσίευση στο Defense Technical Information Center, διαθέσιμο στο <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a497255.pdf>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

¹³⁸ Στο ίδιο

¹³⁹ «Meeting of the Commission for Military Technology Cooperation with Foreign States», Events, *President of Russia*, 2 July 2012, διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/15865>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

παραπάνω κίνητρα διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο, στην προώθηση των εξαγωγών σε χώρες όπως η Αρμενία, το Τατζικιστάν και η Συρία.

Στην παρούσα συγκυρία οι Ρώσοι κατασκευαστές όπλων επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν τις διαχρονικές εντάσεις μεταξύ των ΗΠΑ και κρατών όπως το Ιράν, η Κίνα και η Συρία αλλά και εκείνες που υποβόσκουν με χώρες παραδοσιακούς πελάτες των ΗΠΑ, όπως η Τουρκία, η Αίγυπτος, η Σαουδική Αραβία και οι Φιλιππίνες. Εκτός από την αύξηση των πωλήσεων, επιδιώκεται παράλληλα η διάβρωση των σχέσεων των παραπάνω χωρών με τους Δυτικούς συμμάχους τους. Επίσης καταβάλλεται προσπάθεια αναθέρμανσης των συναλλαγών με χώρες που κατά το παρελθόν υπήρξαν σημαντικοί αγοραστές ρωσικών όπλων, όμως για διάφορους λόγους, τον ενδιαφέρον τους έχει σήμερα ατονήσει.¹⁴⁰

Παρότι η πώληση όπλων αποτελεί ένα σημαντικό βέλος στη φαρέτρα της στρατιωτικής διπλωματίας, δεν αποτελεί πανάκεια και οπωσδήποτε δε μεταφράζεται πάντοτε, σε μια μακρόχρονη σχέση επιρροής του προμηθευτή επί του αγοραστή. Ένα μάθημα που οι Ρώσοι διατηρούν στη μνήμη τους από το μακρινό 1972, όταν ο Αιγύπτιος πρόεδρος Ανουάρ Σαντάτ απέπεμψε τους σοβιετικούς στρατιωτικούς συμβούλους, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τις καθυστερήσεις στην παράδοση των παραγγελθέντων οπλικών συστημάτων και για την αμφίσημη πολιτική στάση του Κρεμλίνου στο ζήτημα της Μ. Ανατολής. Σήμερα η Μόσχα έχει αποστασιοποιηθεί από τις παρελθούσες πρακτικές σχέσεων αλληλεξάρτησης (προστάτη - προστατευόμενου) τύπου Σοβιετικής Ένωσης. Αντίθετα παραμένει σε μεγάλο βαθμό επικεντρωμένη στη μεγιστοποίηση του κέρδους από κάθε συναλλαγή, γεγονός που αποτρέπει την εμβάθυνση της συνεργασίας με τις χώρες παραλήπτες των ρωσικών όπλων.

Η οικονομική πτυχή της υφιστάμενης ρωσικής δραστηριότητας στον τομέα των εξαγωγών αμυντικού υλικού, παρουσιάζεται στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

¹⁴⁰ Jaroslav Adamowski, «Serbia turns to Russia for air defense systems, helo procurement», *Defence News*, 14 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.defensenews.com/global/europe/2017/12/13/serbia-turns-to-russia-for-air-defense-systems-helo-procurement/>, πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

Ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις και οικονομία

Αξιολόγηση της κατάστασης της ρωσικής οικονομίας

Μετά από μια ασταθή και περιπετειώδη πολιτική και οικονομική μετεξέλιξη, η Ρωσία γνώρισε στις αρχές του 2000 μια δεκαετία υψηλής, σχεδόν αδιατάρακτης οικονομικής ανάπτυξης, οφειλόμενης κυρίως στις ιστορικά υψηλές τιμές του πετρελαίου. Η παγκόσμια κρίση των ετών 2008 - 2009, προσέβαλε σοβαρά τη ρωσική οικονομία οδηγώντας την σε παρατεταμένη ύφεση, με μια σύντομη εξαίρεση το 2010. Το ΑΕΠ της χώρας από το 2007 και μετέπειτα βαίνει συνεχώς μειούμενο ([Πίνακας Α15](#)). Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΔΝΤ η οικονομία συνέχισε να συρρικνώνεται και το 2016 κατά 0,2%, ενώ για το 2017 προβλέπεται μικρή ανάκαμψη +1,4%.¹⁴¹

Η υφιστάμενη οικονομική δυσπραγία έχει πολλές και βαθιές αιτίες. Κατά τη δεκαετία της οικονομικής άνθησης, δεν υλοποιήθηκαν οι απαραίτητες δομικές μεταρρυθμίσεις, που θα οδηγούσαν την οικονομία στην ανεξάρτησή της από το σοβιετικό μοντέλο. Αντιθέτως πολλοί και σημαντικοί τομείς εξακολουθούν να βρίσκονται υπό κρατικό έλεγχο. Η οικονομική δραστηριότητα είναι μονοδιάστατη, με τα δημόσια έσοδα να στηρίζονται δυσανάλογα στις εξαγωγές πρώτων υλών. Παράλληλα, οι κρατικές ενισχύσεις παρέχονται κυρίως με πολιτικά και όχι οικονομικά κριτήρια, κατευθυνόμενες κατά προτεραιότητα στους φιλοκαθεστωτικούς επιχειρηματίες.

Στα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας προστέθηκε και η μείωση το 2016, των διεθνών τιμών του αργού πετρελαίου σε ιστορικά χαμηλά (43,33 έναντι 99 δολ/βαρέλι το 2014).¹⁴² Η επιβολή τον Ιούλιο του 2014, οικονομικών και εμπορικών κυρώσεων από τη Δύση¹⁴³ ως αποτέλεσμα της εισβολής στην Ουκρανία, τα συνεπακόλουθα ρωσικά αντίμετρα και η προσωρινή διακοπή των σχέσεων με την Τουρκία, σημαντικού εμπορικού εταίρου, επιβάρυναν περαιτέρω τη δημοσιονομική κατάσταση. Ειδικότερα η σωρευτική μείωση του ΑΕΠ λόγω των δυτικών κυρώσεων, αναμένεται την τριετία 2014 - 2017 να ανέλθει στο -2,4% σε σχέση με το υποθετικό

¹⁴¹ IMF Staff Country reports, «Russian Federation: 2017 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report», IMF, 10 July 2017, διαθέσιμο στο <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/07/10/Russian-Federation-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-45054>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017.

¹⁴² US Energy Information Administration, «Short-Term Energy Outlook», EIA, 11 October 2017, διαθέσιμο στο <https://www.eia.gov/outlooks/steo/report/prices.cfm>, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

¹⁴³ The World Bank in Russia, «Country Data: Russian Federation, upd 6 October 2017, The World Bank, διαθέσιμο στο <http://www.worldbank.org/en/country/russia/overview#1>, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

σενάριο της απουσίας κυρώσεων.¹⁴⁴ Σημαντικό ρόλο στην επιδείνωση του ήδη κακού οικονομικού κλίματος, διαδραμάτισε επίσης η ραγδαία πτώση της τιμής συναλλαγής του ρουβλίου, η οποία κατέγραψε το αρνητικό ρεκόρ των 82 ρουβλίων/δολάριο τον Ιανουάριο του 2016. Το 2017 το ρωσικό νόμισμα παρουσίασε μικρή ανάκαμψη, σταθεροποιούμενο τελικά στην περιοχή των 60 ρουβλίων/δολάριο.¹⁴⁵

Σύμφωνα με τις επισημάνσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας, απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε η Ρωσία να επιτύχει βιώσιμη ανάπτυξη, αποτελούν η αύξηση της παραγωγικότητας και η αντιμετώπιση μια σειράς προκλήσεων όπως το αδύναμο επενδυτικό κλίμα, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, οι περιορισμένες υποδομές, τα χαμηλά ποσοστά καινοτομίας κυρίως στον ιδιωτικό τομέα και η απουσία διασύνδεσης του εκπαιδευτικού συστήματος με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Η σταθερότητα της διακυβέρνησης, η επάρκεια πόρων και η περιβαλλοντική προστασία, αποτελούν εξίσου σημαντικούς παράγοντες για την οικονομική πρόοδο της χώρας.¹⁴⁶

Στρατιωτικές δαπάνες¹⁴⁷

Γενικά.

Οι αμυντικές δαπάνες αποτελούν έναν τομέα όπου δεν υφίσταται περιθώριο ανάπτυξης ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Δεν υπάρχουν επιχειρήσεις ή οργανώσεις που να μπορούν να αναλάβουν αυτό το έργο. Κατά τον Adam Smith, η άμυνα του κράτους αποτελεί μία από τις πρωταρχικές λειτουργίες της Κυβέρνησης και επαρκή δικαιολόγηση για τη φορολόγηση των πολιτών.¹⁴⁸ Εκτός των άμεσων και ορατών συνεπειών στην ενίσχυση των αμυντικών δυνατοτήτων, οι στρατιωτικές δαπάνες επηρεάζουν πολλές πτυχές της οικονομίας, όπως μεταξύ άλλων, το δημόσιο χρέος,

¹⁴⁴ Gurvich E, Prilepskii I, «The impact of financial sanctions on the Russian economy», *Russian Journal of Economics* Volume 1, Issue 4, December 2016, διαθέσιμο στο <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405473916000039>, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

¹⁴⁵ «Russian Ruble 1993-2017 |Data | Chart | Calendar | Forecast | News», *Trading Economics*, διαθέσιμο στο <https://tradingeconomics.com/russia/currency>, πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017

¹⁴⁶ Systematic Country Diagnostic for the Russian Federation: Pathways to Inclusive Growth, publication, *The World Bank*, διαθέσιμο στο <http://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/systematic-country-diagnostic-for-the-russian-federation-pathways-to-inclusive-growth>, πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2017

¹⁴⁷ Τα οικονομικά στοιχεία της παρούσης βασίζονται στο Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», FOI, όπ. παρ., σελ. 133 - 147 εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

¹⁴⁸ Andrew Beatle, «How Military Spending Affects The Economy», 21 July 15, *Investopedia Academy*, διαθέσιμο στο <http://www.investopedia.com/articles/investing/072115/how-military-spending-affects-economy.asp>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 17

την απασχόληση, την τοπική οικονομία και την ανάπτυξη της τεχνολογίας, λειτουργώντας κατά περίπτωση, συμπληρωματικά ή αντιδιαμετρικά των λοιπών κλάδων της ιδιωτικής οικονομίας. Η διατήρηση υψηλών αμυντικών δαπανών αποτελεί αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για την ανάπτυξη στρατιωτικής ισχύος. Ως γενική διαπίστωση καταγράφεται ότι, όσο αυξάνονται τα στρατιωτικά κονδύλια, τόσο αναβαθμίζονται οι επιχειρησιακές δυνατότητες ενός στρατεύματος.

Σε αντίθεση με τη συνεχιζόμενη πτώση των οικονομικών δεικτών, ο ρωσικός αμυντικός προϋπολογισμός βαίνει διαρκώς αυξανόμενος ως ποσοστό του ΑΕΠ ([Γράφημα A8](#)). Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2005 - 2015, ο μέσος όρος αύξησης των αμυντικών δαπανών ανήλθε στο 7,9% έναντι αύξησης μόλις 3,4% του ΑΕΠ. Ειδικότερα το 2015, παρά τη συρρίκνωση της οικονομίας, οι διατιθέμενες πιστώσεις για αμυντικούς σκοπούς αυξήθηκαν κατά 18%. Οι αμυντικές δαπάνες, από 43 δισ. δολάρια το 2005 υπερδιπλασιάστηκαν στα 91 δισ. δολάρια το 2015 ([Γράφημα A9](#)), ανερχόμενες σε ποσοστό 5,4% του ρωσικού ΑΕΠ ([Γράφημα A10](#)). Παρά ταύτα, συγκρινόμενες σε απόλυτες τιμές με τις αντίστοιχες των ΗΠΑ (611 δισ) και της Κίνας (215 δισ) παραμένουν σχετικά χαμηλές, κατατάσσοντας τη χώρα για το έτος 2016, στην 3η θέση παγκοσμίως.¹⁴⁹

Η διατήρηση υψηλών αμυντικών προϋπολογισμών εν μέσω ύφεσης, καθιστά εμφανή τη σημαντικότητα που έχει αποδώσει η Ρωσική ηγεσία στην ασφάλεια της χώρας, έναντι των λοιπών κρατικών λειτουργιών και ιδιαίτερα της οικονομίας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την ισχύουσα (εκδόσεως 2015) Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας (National Security Strategy), όπου η ανάπτυξη της οικονομίας κατατάσσεται ως τέταρτη κατά σειρά κρατική προτεραιότητα.¹⁵⁰ Παράλληλα, η εγχώρια αμυντική βιομηχανία, η οποία μετά την εφαρμογή των κυρώσεων λειτουργεί πρακτικά χωρίς ανταγωνισμό, ασκεί μέσω μιας ομάδας επιχειρηματιών που έχουν πρόσβαση στο προεδρικό περιβάλλον, συστηματική πίεση για την εξασφάλιση νέων παραγγελιών. Δεδομένων των παραπάνω συνθηκών, οι αμυντικές δαπάνες ανήλθαν

¹⁴⁹ Nan Tian, Aude Fleurant, Pieter D. Wezeman And Siemon T. Wezeman , “SIPRI Fact Sheet: Trends In World Military Expenditure, 2016 , April 2016, [SIRPI](https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-world-military-expenditure-2016.pdf), διαθέσιμο στο <https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-world-military-expenditure-2016.pdf>, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

¹⁵⁰ «Russian National Security Strategy (full text translation)», [Spanish Institute for Strategic Studies](http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf), December 2015, διαθέσιμο στο <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

το 2015 στο 25,8%¹⁵¹ του κρατικού προϋπολογισμού, υπολειπόμενες μόνον των κοινωνικών που κατέλαβαν την πρώτη θέση με μερίδιο 27%.

Δαπάνες εξοπλιστικών προγραμμάτων.

Τα τελευταία χρόνια το μείζον των κονδυλίων του ετήσιου αμυντικού προϋπολογισμού, αναλώνονται στην εξυπηρέτηση των χρηματοδοτικών αναγκών του προγράμματος εκσυγχρονισμού 2011 - 2020, συνολικού προϋπολογισμού 19 τρις ρουβλίων. Από τη συνολική δαπάνη, το 70% αφορά σε προμήθεια νέου εξοπλισμού ενώ το υπόλοιπο κατανέμεται σε προγράμματα εκσυγχρονισμού, ανακατασκευών, έρευνας και τεχνολογίας.

Οι ανάγκες αποπληρωμής των ετήσιων υποχρεώσεων του προγράμματος, ανήλθαν για το 2016 στο 54% του συνολικού αμυντικού προϋπολογισμού. Για την προμήθεια νέων οπλικών συστημάτων διατέθηκε το 82%, ενώ το υπόλοιπο αναλώθηκε σε προγράμματα έρευνας και τεχνολογίας, συντηρήσεως και επισκευών (Πίνακας A18). Παρά το γεγονός ότι ο προϋπολογισμός του 2017 υπέστη περικοπές, οι παραλαβές των οπλικών συστημάτων δεν επηρεάστηκαν, όπως άλλωστε είχε εξ' αρχής διαβεβαιώσει η Ρωσίδα Υφυπουργός Άμυνας.¹⁵²

Δαπάνες προσωπικού.

Προκειμένου να καταστεί θελκτική η σταδιοδρομία στις ΕΔ, οι απολαβές των Ρώσων στρατιωτικών κατά την τελευταία πενταετία έχουν σχεδόν τριπλασιαστεί και οι συντάξεις έχουν αυξηθεί κατά 60-70%. Εντούτοις εξακολουθούν να παραμένουν συγκριτικά χαμηλές ενώ έχουν πληγεί και από την πτώση της αγοραστικής δύναμης του ρουβλίου. Πλέον των μισθών και των συντάξεων, στον αμυντικό προϋπολογισμό εγγράφονται κονδύλια για την κατασκευή στρατιωτικών οικημάτων, με τελική επιδίωξη την πλήρη κάλυψη των αναγκών στέγασης του προσωπικού. Το γεγονός ότι 1.000.000 περίπου στρατιωτικοί μισθοδοτούνται από το κράτος, έχει θετική επίπτωση στην καταπολέμηση της ανεργίας. Τα εισοδήματα του προσωπικού συνεισφέρουν

¹⁵¹ Richard Connolly, «Hard Times? «Defence Spending and the Russian Economy», Russian Security Defence, Russian Analytical Digest, issue 196, Center for Security Studies, σελ. 2, 23 December 2016, διαθέσιμο στο http://www.css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/publications/rad/rad-all-issues/details.html?id=/n/o/1/9/no_195_russian_securitydefensenr_195_rus , πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2017

¹⁵² «Russian Defense Ministry Confirms \$1.6Bln Budget Cut in 2017», Sputnik news, 26 December 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/russia/201612161048664926-russia-mod-budget-cut/> , πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

αποτελεσματικά στην στήριξη της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας και προάγουν τη σύσφιγξη των σχέσεων στρατού - λαού.

Δαπάνες πολεμικών επιχειρήσεων.

Στις 14 Μαρτίου 2016 η ρωσική στρατιωτική δύναμη στη Συρία μειώθηκε, καθώς σύμφωνα με δήλωση του Προέδρου Πούτιν, οι σκοποί της εκστρατείας είχαν επιτευχθεί. Παρότι τα στοιχεία που αφορούν στις δαπάνες των πολεμικών επιχειρήσεων παραμένουν απόρρητα, το συνολικό κόστος για την περίοδο Σεπτεμβρίου 2015 - Μαρτίου 2016, σύμφωνα με δηλώσεις του ιδίου του Ρώσου πρόεδρου, ανήλθε σε 483 εκατ. δολάρια¹⁵³ (1% του ετήσιου προϋπολογισμού), με την ημερήσια δαπάνη να κυμαίνεται μεταξύ 2,5 - 2,8 εκατ. δολάρια, αρκετά χαμηλότερη της αντίστοιχης αμερικανικής που υπολογίζεται στα 12 εκατ. δολάρια.¹⁵⁴ Το κόστος του πολέμου στην Ανατολική Ουκρανία είναι δύσκολο να υπολογιστεί λόγω της ιδιαίτερης φύσης της σύγκρουσης, εκτιμάται όμως ότι ανέρχεται στο 2% του προϋπολογισμού (διπλάσιο του αντίστοιχου στη Συρία). Οι αναγκαιούσες πιστώσεις δε βαρύνουν τον κεντρικό κρατικό προϋπολογισμό αλλά εξοικονομούνται μέσω αναδιανομής των κονδυλίων του στρατιωτικού προϋπολογισμού και κυρίως από τη δέσμευση δαπανών εκπαίδευσης και συντήρησης. Υπό μία έννοια, μέρος των δαπανηθέντων επανήλθαν στη χώρα υπό τη μορφή παραγγελιών στη ρωσική αμυντική βιομηχανία από χώρες του εξωτερικού, καθόσον τα πεδία των μαχών, αποτέλεσαν ταυτόχρονα χώρους προβολής των δυνατοτήτων των ρωσικών οπλικών συστημάτων.

Αναλυτικά στοιχεία επί του ρωσικού αμυντικού προϋπολογισμού (έτη 2014-16) και των προγραμμάτων στα οποία επιμερίζεται, παρουσιάζονται στον [Πίνακα A17](#).

Η ρωσική αμυντική βιομηχανία¹⁵⁵

¹⁵³ John C.K. Daly, «The real cost of Russia's Syrian campaign», UPI, 6 March 2017, διαθέσιμο στο <https://www.upi.com/The-real-cost-of-Russias-Syrian-campaign/7981488823565/>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

¹⁵⁴ Hadi Gholami Nohouji, «Cost Effective Aerial Campaign: Russian Airstrikes In Syria And The Svp-24», Southfront, 1 September 2017, διαθέσιμο στο <https://southfront.org/cost-effective-aerial-campaign-russian-airstrikes-syria-svp-24/>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

¹⁵⁵ Τα οικονομικά στοιχεία της παρούσης βασίζονται στο Tomas Malmlof with contributions from Roger Roffey, «The Russian Defense Industry and Procurement», στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective FOI, όπ. παρ. σελ. 151 - 178 εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά

Προγράμματα προμηθειών.

Η σπουδαιότητα της αμυντικής βιομηχανίας, αναδεικνύεται από το γεγονός ότι αντιμετωπίζεται ως συστατικό στοιχείο της αμυντικής οργάνωσης του ρωσικού κράτους¹⁵⁶. Κάθε πρωτοβουλία περαιτέρω οικονομικής ενίσχυσης της, έχει διττή στόχευση: Από τη μία πλευρά, αποσκοπεί στην θεμελίωση του ρόλου της, ως ενός αποδοτικού, αποτελεσματικού και εναλλακτικού τομέα υψηλής τεχνολογίας της οικονομίας. Από την άλλη, επιδιώκει την αναβάθμιση της εξαγωγικής της δυναμικής, καθώς η διατήρηση της χώρας ανάμεσα στους μεγαλύτερους παγκόσμιους εξαγωγείς όπλων, αποτελεί προαπαιτούμενο για την αναγνώρισή της ως μεγάλη δύναμη. Ως εκ τούτου κάθε επένδυση στην αμυντική βιομηχανία δεν προάγει μόνο τη στρατιωτική ασφάλεια αλλά ταυτόχρονα αποτελεί πηγή επαγγελματικής απασχόλησης, εσόδων και γοήτρου.

Επί του παρόντος, η κύρια πηγή κερδοφορίας προέρχεται από τις παραδόσεις οπλικών συστημάτων στις ρωσικές ΕΔ, στο πλαίσιο της υλοποίησης του δεκαετούς προγράμματος επανεξοπλισμού, το οποίο ολοκληρώνεται το 2020. Τα προγράμματα επανεξοπλισμών έχουν δεκαετή διάρκεια και αναθεωρούνται κάθε πέντε έτη. Ο συνδυασμός των οικονομικών και τεχνολογικών δυτικών κυρώσεων, της διακοπής της αμυντικής συνεργασίας με την Ουκρανία και της υφεσιακής πορείας της οικονομίας, θέτουν σημαντικές προκλήσεις ως προς την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος. Παρά την αποφασιστικότητα που επιδεικνύει το Κρεμλίνο στην υλοποίηση του εκσυγχρονιστικού προγράμματος, ανεξαρτήτως των δυσμενών συνεπειών που θα επέλθουν στην οικονομία της χώρας, έχουν ήδη επιμηκυνθεί οι χρόνοι παραλαβής αρκετών συστημάτων.¹⁵⁷ Αυτή η εξέλιξη θεωρείται από πολλούς αναλυτές αναμενόμενη, δεδομένου του δυσθεώρητου ύψους της δαπάνης και της προβλεπόμενης κλιμάκωσης των πληρωμών, με τα 2/3 του συνόλου να απαιτείται να καταβληθούν την πενταετία 2015 - 2020. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι προγραμματισμένες πληρωμές για το έτος 2020 είναι δεκαπλάσιες των αντίστοιχων του 2010. Για οικονομικούς επίσης λόγους, έχει αναβληθεί κατά 2 έτη (για το 2018 έναντι του 2016) η εκπόνηση του επόμενου προγράμματος εξοπλισμών 2018-2025.¹⁵⁸ Στο πλαίσιο του σχεδιασμού του νέου προγράμματος, το ρωσικό Υπουργείο Άμυνας

¹⁵⁶ The Military Doctrine of the Russian Federation, όπ. παρ., παράγραφος 8j

¹⁵⁷ Maria Martens, όπ. παρ., σελ. 4

¹⁵⁸ «Putin orders Russia's Draft 2018-25 State Arms Program by July 2017», *Sputnik News*, 9 September 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201609091045133916-putin-draft-arms-program/>, πρόσβαση 8 Ιανουαρίου 2017

έχει αιτηθεί τη διάθεση 24 τρις ρουβλίων, ποσό που δεν έχει εγκριθεί και θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι τελικά θα περικοπεί.

Τρέχουσα κατάσταση και προοπτικές

Η ρωσική αμυντική βιομηχανία, σύμφωνα με στοιχεία του 2015, περιλαμβάνει 1.353 εταιρείες από τις οποίες μόλις 250 είναι ιδιωτικές. Σ' αυτές προστέθηκαν ακόμη 13 μετά την προσάρτηση της Κριμαίας, ενώ δεν είναι γνωστή η κατάσταση άλλων 18 που λειτουργούσαν στην Ανατολική Ουκρανία. Το σύνολο των εργαζομένων ανέρχεται σε 2 εκατομμύρια εκ των οποίων 1,3 εκατομμύρια απασχολούνται στον κατασκευαστικό τομέα.

Κινούμενοι αντίθετα με το παράδειγμα των ΕΔ, οι ιθύνοντες της αμυντικής βιομηχανίας απέφυγαν να προβούν σε βαθιές τομές στα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας, παραμένοντας από πολλές απόψεις «μια παρωδία της Σοβιετικής βιομηχανικής εποχής».¹⁵⁹ Αξιολογώντας τις επιδόσεις των ρωσικών επιχειρήσεων του κλάδου, διαπιστώνεται ότι υστερούν σημαντικά συγκρινόμενες με τους δυτικούς ανταγωνιστές τους, λόγω ελλείψεων σε τεχνογνωσία και εξειδικευμένο εργατικό προσωπικό, σε συνδυασμό με την εφαρμογή παρωχημένων μεθόδων παραγωγής.

Για την αναβάθμιση των τεχνολογικών και παραγωγικών δυνατοτήτων, αναλήφθηκε στις αρχές Μαρτίου του 2012, ένα δεκαετές αναπτυξιακό πρόγραμμα προϋπολογισμού 48 δισ δολαρίων¹⁶⁰ από τα οποία το 64,3% θα χρηματοδοτηθεί από το κράτος και το υπόλοιπο από τις εταιρείες.¹⁶¹ Το πρόγραμμα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την κατασκευή 2 νέων εργοστασίων, την αντικατάσταση του πεπαλαιωμένου μηχανολογικού εξοπλισμού και την αρχική εκπαίδευση και επανεκπαίδευση 200.000 εργαζομένων. Ως στόχοι του εγχειρήματος, το οποίο ολοκληρώνεται το 2020, έχουν καθοριστεί η αντικατάσταση του 80% του μηχανολογικού εξοπλισμού ηλικίας άνω των 10 ετών και η αύξηση της παραγωγικότητας κατά 2,6 φορές.

Η διακοπή των συναλλαγών με την Ουκρανία επηρέασε δυσμενώς τους τομείς

¹⁵⁹ Thomas Groove , «Russian Defense Industry Hits Speed Bumps», *The Wall Street Journal*, 26 November 2015, διαθέσιμο στο <https://www.wsj.com/articles/russian-defense-industry-hits-speed-bumps-1448583770> , πρόσβαση 1 Ιανουαρίου 2017

¹⁶⁰ Why Russia's army can't complete its modernization program, όπ. παρ.

¹⁶¹ Julian Cooper, «Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015», , FOI, March 2016, σελ. 22-23, διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/profile/Julian_Cooper2/publication/299338379_Russia%27s_state_armament_programme_to_2020_a_quantitative_assessment_of_implementation_2011-2015_FOI_Report/links/56f11db508aecd0f31f235d/Russias-state-armament-programme-to-2020-a-quantitative-assessment-of-implementation-2011-2015-FOI-Report.pdf πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

παραγωγής μηχανών σκαφών επιφανείας, κινητήρων ελικοπτέρων, μεταφορικών αεροσκαφών καθώς και το πρόγραμμα συντήρησης των βαλλιστικών πυραύλων. Ακόμη σοβαρότερες επιπτώσεις επιφέρουν οι εμπορικές και οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν από την ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Οι ρωσικές εταιρείες απώλεσαν την πρόσβαση σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας και σε υπερσύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό βιομηχανικής παραγωγής, ενώ μια σειρά εξαιρετικά σημαντικών προγραμμάτων συμπαραγωγής (ελικοπτεροφόρα Mistral, τεθωρακισμένα οχήματα Renault, μικρά υποβρύχια Italian Fincantieri κλπ) ακυρώθηκαν.

Για την υπέρβαση των προβλημάτων που ανέκυψαν από τις διεθνείς κυρώσεις, αποφασίστηκε το 2014 η υλοποίηση δύο βιομηχανικών προγραμμάτων με σκοπό την παραγωγή, έως το 2018, ρωσικών υποκατάστατων των μέχρι πρότινος εισαγόμενων εξαρτημάτων.¹⁶² Το πρώτο εξ' αυτών, ύψους 50 δις. ρουβλίων εστιάζεται στην παραγωγή 3.000 ανταλλακτικών πρώην Ουκρανικής προελεύσεως και σύμφωνα με τις προβλέψεις, θα επιτύχει τους στόχους του δίχως ιδιαίτερα προβλήματα. Το δεύτερο, το ακριβές ύψος του οποίου δεν έχει αποκαλυφθεί, στοχεύει στην εγχώρια παραγωγή υποκατάστατων εξαρτημάτων που εισάγονταν στο παρελθόν από τη Δύση. Εδώ, οι δυσκολίες είναι μεγαλύτερες. Παρότι στο μεγαλύτερο μέρος του αναμένεται να ολοκληρωθεί με επιτυχία μέχρι το 2018, για κάποια ιδιαίτερος πολύπλοκα ηλεκτρονικά συστήματα ενδέχεται να επεκταθεί μέχρι το 2021. Για την αντιμετώπιση των δυσχερειών, αναμένεται ότι η ρωσική βιομηχανία θα στραφεί στην Κίνα, στην Ινδία και σε άλλες τεχνολογικά προηγμένες Ασιατικές χώρες, προκειμένου να εξασφαλίσει την αναγκαίουσα τεχνογνωσία.

Οι εντυπωσιακές ομολογουμένως επιδόσεις της αμυντικής βιομηχανίας, έχουν δημιουργήσει στην ηγεσία του Κρεμλίνου την πεποίθηση, ότι μπορεί να διαδραματίσει το ρόλο της ατμομηχανής της ρωσικής οικονομίας.¹⁶³ Στην πραγματικότητα όμως, όπως προαναφέρθηκε, το συντριπτικό ποσοστό των εσόδων (84% για το έτος 2016, σύμφωνα με δηλώσεις του ιδίου του Προέδρου Πούτιν)¹⁶⁴ προέρχονται από την παράδοση οπλικών συστημάτων στις ρωσικές ΕΔ, στο πλαίσιο υλοποίησης του δεκαετούς προγράμματος επανεξοπλισμού. Έχοντας υπόψη ότι, υπό τις κρατούσες οικονομικές συνθήκες, οι κρατικές παραγγελίες όπλων θα βαίνουν

¹⁶² Julian Cooper, «Russia's state armament programme to 2020», όπ. παρ., σελ. 38-40

¹⁶³ «Russian Military Industry Set to Become Driver of Civilian Economy», *Sputnik News*, 28 June 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/business/201606281042103974-russian-military-industrial-complex-conversion-analysis/>, πρόσβαση 12 Μαρτίου 2017.

¹⁶⁴ Richard Connolly, «Hard Times? «Defence Spending and the Russian Economy», όπ. παρ, σελ 4

συνεχώς μειούμενες, τόσο ο Ρώσος πρόεδρος όσο και άλλοι κυβερνητικοί αξιωματούχοι, παροτρύνουν διαρκώς τις εταιρείες να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους στην παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας για ειρηνικούς σκοπούς. Το παράδειγμα της παρακμής των ρωσικών αμυντικών βιομηχανιών κατά τη δεκαετία του 1990, όπου εκατομμύρια απασχολούμενοι έμειναν άνεργοι, είναι ακόμη νωπό και καταδεικνύει, πέραν πάσης αμφιβολίας, την ανάγκη διαφοροποίησης της παραγωγικής βάσης. Ήδη κάποιες εταιρίες έχουν αναπτύξει προϊόντα προοριζόμενα για την ιδιωτική αγορά, όπως φακούς φωτογραφικών μηχανών, ρωσικά smartphones και tablets, φορητά αυτοκίνητα, συστήματα άρδευσης, εξοπλισμό σιδηροδρόμων κλπ.

Εξαγωγές οπλικών συστημάτων

Οι πωλήσεις οπλικών συστημάτων διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη ρωσική οικονομία και αντιπροσωπεύουν ένα ικανό ποσοστό των συνολικών εξαγωγών. Η Ρωσία είναι ο δεύτερος μετά τις ΗΠΑ, εξαγωγέας αμυντικού υλικού στον κόσμο και προσπαθεί να εδραιώσει περαιτέρω την παρουσία της στις νέες αγορές. Το διάστημα 2012-16 τα ρωσικά όπλα εξήχθησαν σε 50 χώρες, καταλαμβάνοντας μερίδιο 23% επί των συνολικών παγκόσμιων πωλήσεων ([Γράφημα A7](#)) και καταγράφοντας αύξηση 4,7% σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία.¹⁶⁵

Η Ασία αποτελεί, με μεγάλη διαφορά, τη σημαντικότερη αγορά για τα προϊόντα της ρωσικής πολεμικής βιομηχανίας. Η περιοχή περιλαμβάνει τους δύο μεγαλύτερους πελάτες (Κίνα και Ινδία) και πολλούς μικρότερους αλλά ιδιαίτερα σημαντικούς, όπως το Βιετνάμ, τη Μιανμάρ, τη Μαλαισία, το Καζακστάν και την Ινδονησία. Γενικότερα, στην Ασία κατευθύνθηκε το 70% των ρωσικών εξαγωγών όπλων την περίοδο 2000 -2016.¹⁶⁶ Δεύτερη σε σημαντικότητα έρχεται η αγορά της Μ. Ανατολής και της Β. Αφρικής, όπου η απομάκρυνση από την εξουσία, πελατών όπως ο Σαντάμ Χουσεΐν και ο Μουαμάρ Καντάφι, κατάφερε σημαντικό πλήγμα στις ρωσικές εξαγωγές. Εκεί η Ρωσία προσπαθεί να επαναδραστηριοποιηθεί και να

¹⁶⁵ Aude Fleurant, Pieter D. Wezeman, Siemon T. Wezeman and Nan Tian, «Fact Sheet, Trends In International Arms Transfers 2016», SIPRI, February 2017, διαθέσιμο στο <https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-in-international-arms-transfers-2016.pdf> , πρόσβαση 12 Μαρτίου 2017

¹⁶⁶ Richard Connolly and Cecilie Sendstad, «Russia's Role as an Arms Exporter: The Strategic and Economic Importance of Arms Exports for Russia, Research Paper, Russia and Eurasia Programme, Chatham House, March 2017, σελ.11, διαθέσιμο στο <https://www.chathamhouse.org/publication/russias-role-arms-exporter-strategic-and-economic-importance-arms-exports-russia> , πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

αυξήσει το μερίδιο των πωλήσεων της. Στη Λατινική Αμερική και στην υπόλοιπη Αφρική η διείσδυση των ρωσικών όπλων είναι περιορισμένη,¹⁶⁷ όμως το Κρεμλίνο συνεχίζει να προωθεί τη στρατιωτική συνεργασία με τις χώρες αυτές, επιδιώκοντας πρωτίστως να αναβαθμίσει το κύρος του ως διεθνές κέντρο επιρροής.

Η συνολική αξία των ρωσικών εξαγωγών για το 2016 ανήλθε, σύμφωνα με όλες τις εκτιμήσεις στα 13 δισ. δολάρια¹⁶⁸ ενώ και για το 2017 εκτιμάται ότι θα παραμείνει στα ίδια επίπεδα. Η επιτυχημένη πολεμική εκστρατεία στη Συρία, επέδρασε καταλυτικά στην ανανέωση του διεθνούς ενδιαφέροντος για τα ρωσικά όπλα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι, ενώ το 2015 μόλις 38 κράτη παρακολούθησαν την ετήσια κρατική έκθεση πολεμικού υλικού, το 2016 οι συμμετέχοντες υπερέβησαν τους 80,¹⁶⁹ μεταξύ των οποίων ορισμένοι παραδοσιακοί αγοραστές αμερικανικού υλικού.

Ενισχυτικά για τη διατήρηση της εξαγωγικής δυναμικής της ρωσικής βιομηχανίας, λειτουργούν οι ακόλουθοι παράγοντες: Πρώτον, η δυνατότητα κατασκευής όλου του φάσματος των σύγχρονων οπλικών συστημάτων, ώστε να καλύπτεται το σύνολο των αναγκών κάθε υποψήφιου αγοραστή, συνήθως με χαμηλότερο κόστος σε σύγκριση τον άμεσο ανταγωνιστή, τις ΗΠΑ. Δεύτερον, η ακολουθούμενη πολιτική πώλησης οπλικών συστημάτων σε όποιον μπορεί να πληρώσει, χωρίς ηθικούς, ανθρωπιστικούς ή άλλους ενδοιασμούς, ακόμη και ανάμεσα σε αντίπαλες χώρες, διευρύνει περαιτέρω το πελατολόγιο. Τρίτον η προσφορά, ιδίως στους πελάτες του αναπτυσσόμενου κόσμου, της δυνατότητας αποπληρωμής των όπλων με πίστωση ή με ανταλλαγή με πρώτες ύλες απαραίτητες για τη Ρωσία. Τέλος, η παροχή της επιλογής συμπαραγωγής ή συναρμολόγησης των προς προμήθεια οπλικών συστημάτων στη χώρα του αγοραστή.

Το ύψος των ανεκτέλεστων παραγγελιών προς τον κρατικό φορέα εξαγωγής όπλων (ROSOBORONEXPORT) ανέρχεται σε 44 δισ. δολάρια¹⁷⁰ και καταδεικνύει ότι η Ρωσία θα εξακολουθήσει να αποτελεί τη σημαντικότερη εναλλακτική πηγή

¹⁶⁷ Στο ίδιο σελ. 17-21

¹⁶⁸ «Russian exporter's weapons sales reach \$13 bln in 2016», TASS, 21 June 2017, διαθέσιμο στο <http://tass.com/defense/952549>, πρόσβαση 29 Οκτ. 17

¹⁶⁹ Andrew Korybko, «Army Expo 2016 Showcases Russia's Success at Military Diplomacy», Sputnik News, 7 September 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/columnists/201609071045048586-army-2016-russia-military-diplomacy-success/>, πρόσβαση 2 Απριλίου 2017

¹⁷⁰ «Russia's State Arms Exporter Order Portfolio Reaches \$44B», Defense world.net, 27 September 2017, διαθέσιμο στο http://www.defenseworld.net/news/20770/Russia_s_State_Arms_Exporter_Order_Portfolio_Reaches_44B#.WhBqQLbhOi4, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

προμήθειας οπλικών συστημάτων, ιδίως για τα κράτη που δε διατηρούν αγαστές σχέσεις με τις ΗΠΑ.

Στον αντίποδα, μελλοντικές εξελίξεις όπως ενδεχόμενες αστοχίες των προγραμμάτων κατασκευής ρωσικών υποκατάστατων, η διαρκώς αυξανόμενη παραγωγή και εξαγωγή οπλικών συστημάτων από την Κίνα, που σε πολλές αγορές δρα ανταγωνιστικά προς τη Ρωσία αλλά και η εντεινόμενη πρακτική των περιφερειακών δυνάμεων, να προωθούν την κατασκευή γηγενών οπλικών συστημάτων, δύνανται μεσοπρόθεσμα να θέσουν υπό αμφισβήτηση την εξαγωγική προοπτική.

Ανακεφαλαίωση - Συμπεράσματα

Τα κύρια συμπεράσματα της παρούσας ακαδημαϊκής μελέτης δύνανται να συγκεραστούν ως εξής:

Το Ρωσικό Αφήγημα

Στρατιωτική Διπλωματία και Γεωπολιτικές Επιδιώξεις

Η Ρωσία ως Στρατιωτική Απειλή

Η Προοπτική Ομαλοποίησης των Σχέσεων

Οι Επιπτώσεις για την Ελλάδα

Το Ρωσικό Αφήγημα

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η διάλυση της κραταιάς Σοβιετικής Ένωσης, οδήγησε στην ανεξαρτησία των συστατικών της κρατών. Η Ρωσική Ομοσπονδία, εξήλθε ως ο φυσικός διάδοχος της πρώην Υπερδύναμης, κληρονομώντας σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και κρίσιμες αδυναμίες. Οι σημαντικότερες προκλήσεις που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το νεοσύστατο κράτος αφορούσαν στη διαμόρφωση του συστήματος διεθνών σχέσεων από τις ΗΠΑ, «κοινωνιολογικά» στη διαχείριση της ήττας στον ψυχισμό των Ρώσων, την απώλεια της στρατιωτικής ισχύος ως στοιχείο περηφάνειας και πατριωτισμού, τη μονόπλευρη ανάπτυξη της οικονομίας, το οπισθοδρομικό γραφειοκρατικό σύστημα και την έλλειψη σημαντικών ηγετών.

Με την άνοδό του στην εξουσία, ο χαρισματικός πρόεδρος Πούτιν ανέλαβε συστηματικές δράσεις ανασύστασης της πολιτικής και οικονομικής ζωής, ανάταξης της εθνικής υπερηφάνειας, εξωραϊσμού της διεθνούς εικόνας της χώρας και αναβάθμισης της στρατιωτικής της ισχύος. Η αρνητική αξιολόγηση των επιχειρήσεων του πολέμου της Γεωργίας, έδωσε το έναυσμα για την ανάληψη το 2008, μιας δραστηκής και πολυεπίπεδης στρατιωτικής μεταρρύθμισης, που σκοπό είχε εκσυγχρονισμό, των επί σχεδόν δύο δεκαετίες, παραμελημένων ΕΔ και της αμυντικής βιομηχανίας. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα η Ρωσία απέκτησε ένα στρατό συμπαγή, ικανό να προβάλλει ισχύ, να προσδώσει αξιοπιστία στη διπλωματία και να διασφαλίσει ότι κανείς δε θα μπορεί εφεξής να απορρίψει τα ρωσικά συμφέροντα δίχως το φόβο των συνεπειών. Η άνοδος των δεικτών ισχύος ώθησε τη ρωσική ηγεσία να προβάλλει την αξίωση, η χώρα να καταλάβει τη θέση της παγκόσμιας υπερδύναμης, η οποία κατά την άποψή της, ιστορικά της ανήκε.

Η Χομπσιανή, υπέρ-ρεαλιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων εκ μέρους της Ρωσίας, ως ενός παιγνίου μηδενικού αθροίσματος, αξιωματικά προκρίνει την

αντιμετώπιση των διακρατικών διαφορών με όρους σκληρής ισχύος (στρατιωτικών, διπλωματικών και οικονομικών), με διαφορετικό μείγμα κάθε φορά, αναλόγως των επιδιώξεων και του αντιπάλου. Σε αντίθεση με τις δύο πρώτες θητείες του Προέδρου Πούτιν, όπου η έμφαση δόθηκε στην οικονομία και στην ενεργειακή διπλωματία, την τελευταία πενταετία η προώθηση των ρωσικών γεωπολιτικών φιλοδοξιών στηρίχθηκε κατά προτεραιότητα, στην άσκηση μιας δυναμικής εκδοχής της στρατιωτικής διπλωματίας.

Η συγκεκριμένη επιλογή έχει πολλαπλές αναγνώσεις. Ορισμένοι κύκλοι της Δύσης υποστηρίζουν ότι είναι αποτέλεσμα μιας Ρωσίας γεμάτης αυτοπεποίθηση, που αισθάνεται αρκετά ισχυρή ώστε να διακινδυνεύσει τη σύγκρουση, ακολουθώντας αναθεωρητική πολιτική κυρίως σε βάρος των όμορων κρατών. Άλλοι αναλυτές εκτιμούν ότι πηγάζει από την ανάγκη του προέδρου Πούτιν να διασφαλίσει τη σταθερότητα του καθεστώτος μετά τις εκτεταμένες αναταραχές των ετών 2011-12 και να κρύψει την κυβερνητική αδυναμία εκσυγχρονισμού των θεσμών και της οικονομίας¹⁷¹.

Οι παραπάνω λόγοι, αν και σημαντικοί δεν είναι σίγουρα οι μοναδικοί. Διαχρονικά, κατά την ιστορική διαδρομή της Ρωσίας, ο στρατός προβαλλόταν ως σύμβολο του ρωσικού μεγαλείου. Ομοίως η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής υπό το πρίσμα των αρχών του ρεαλισμού και με όρους στρατιωτικής ισχύος, αποτελεί εγγενές στοιχείο της ρωσικής πολιτικής κουλτούρας. Σε μια συγκυρία όπως η σημερινή, όπου η οικονομία επιβραδύνεται και οι ήπιες μορφές ισχύος υστερούν σημαντικά και μπορούν να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα μόνο σε βάθος χρόνου, η στρατιωτική ισχύς αποτελεί τη μοναδική αξιόπιστη εναλλακτική διασφάλισης των ρωσικών συμφερόντων.

Η συντελεσθείσα διττή αναβάθμιση των δυνατοτήτων των ρωσικών Ενόπλων Δυνάμεων και της αμυντικής βιομηχανίας, προήγαγε το κύρος τους διεθνώς και τις κατέστησε θελκτική επιλογή άσκησης πολιτικής, στα χέρια του Κρεμλίνου. Η καθετοποίηση των κρατικών δομών και η συγκέντρωση υπερεξουσιών στο πρόσωπο του προέδρου, έχει καταστήσει απλούστερη και ταχύτερη την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνάμεων. Οι πάσης φύσεως στρατιωτικές δραστηριότητες, όπως μεταξύ άλλων παραβάσεις, παραβιάσεις, επιδείξεις δύναμης, ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, πολεμικά παίγνια, στρατιωτικές επεμβάσεις (Γεωργία, Ουκρανία, Συρία)

¹⁷¹ «Russia's national security strategy and military doctrine and their implications for the EU», οπ.παρ, σελ. 4

πλαισιώνονται με τα κατάλληλα προπαγανδιστικά μηνύματα και προβάλλονται έντεχνα σε παγκόσμια κλίμακα, με φορείς τα ρωσικής επιρροής μέσα μαζικής ενημέρωσης και το διαδίκτυο. Σκοπό έχουν στο εξωτερικό να απειλήσουν, να αποθαρρύνουν και να πειθαναγκάσουν τους αντιπάλους, να εξασφαλίσουν την εμπιστοσύνη και την αφοσίωση των φίλων και να προωθήσουν τις πωλήσεις όπλων. Ταυτόχρονα στο εσωτερικό χρησιμοποιούνται για να διατηρήσουν μια πολεμική ατμόσφαιρα και μια αίσθηση επαπειλούμενου κινδύνου, να αυξήσουν τη δημοτικότητα της ηγεσίας,¹⁷² να μεγιστοποιήσουν την υποστήριξη του λαού προς το καθεστώς και να «νομιμοποιήσουν» τον πακτωλό των χρημάτων που δαπανήθηκαν και θα συνεχίσουν να δαπανώνται στην υλοποίηση της στρατιωτικής μεταρρύθμισης.

Στρατιωτική ισχύς, διπλωματία και γεωπολιτικές επιδιώξεις

Τα συμφέροντα της Μόσχας είναι ποικίλα σε μορφή και παγκόσμια σε έκταση. Σε κάθε περιοχή του πλανήτη επιδιώκονται διαφορετικοί στόχοι. Για την επίτευξή τους, υιοθετούνται οι πλέον κατάλληλες, κατά την κρίση του Κρεμλίνου, πτυχές της στρατιωτικής διπλωματίας.

Στην Κεντρική Ασία και στον Καύκασο, πλέον της αποτροπής κάθε δυτικής πολιτικής και στρατιωτικής διείσδυσης, επιζητείται και η επικράτηση έναντι των κινεζικών συμφερόντων. Ο CSTO αποτελεί τον κύριο φορέα προώθησης της ασφάλειας και της στρατιωτικής συνεργασίας στην περιοχή, εξασφαλίζοντας τη διατήρηση των κρατών υπό τη ρωσική επιρροή και την αποτροπή εκδήλωσης ισλαμιστικών κινημάτων.

Στη Μέση Ανατολή η επίτευξη σταθερότητας, συνδυαζόμενη με την αύξηση της ρωσικής επιρροής και αντίστοιχη μείωση της Αμερικανικής, αποτελεί το τελικό ζητούμενο. Η επιτυχημένη στρατιωτική επέμβαση στη Συρία, άλλαξε τους συσχετισμούς και άνοιξε το δρόμο σε περαιτέρω μορφές πολιτικής, διπλωματικής και στρατιωτικής συνεργασίας με τις χώρες της περιοχής και της Β. Αφρικής. Το Κρεμλίνο θέλει να εκμεταλλευτεί το γεωπολιτικό κενό που διαφαίνεται ότι έχει αφήσει η αμερικανική κυβέρνηση, ώστε να ισχυροποιήσει την παρουσία του και να

¹⁷² Στους μήνες που ακολούθησαν την ενσωμάτωση της Κριμαίας το Μάρτιο του 2014, η δημοτικότητα του Προέδρου Πούτιν παρέμενε διαρκώς πάνω από 80%. Περισσότερα σχετικά με το θέμα στο Olga Olikier, Christopher Chivvis, Keith Crane, Olesya Tkacheva, Scott Boston, «Russian Foreign Policy in Historical and Current Context», Rand Corporation, 2015, διαθέσιμο στο http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE144/RAND_PE144.pdf, σελ.14-21, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

καταστεί ρυθμιστής των εξελίξεων, μετά το πέρας του πολέμου.¹⁷³ Ταυτόχρονα στοχεύει στην επανάκαμψη των πωλήσεων αμυντικού υλικού στην αγορά της περιοχής.

Στην Ασία, μέσω ενός ευρέος φάσματος δραστηριοτήτων στρατιωτικής διπλωματίας επιδιώκεται η προαγωγή των αγαστών σχέσεων συνεργασίας με την Κίνα, την Ινδία και άλλα φιλικά κράτη της περιοχής και η εξισορρόπηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ. Παρότι οι σχέσεις Ρωσίας - Κίνας εμφάνισαν τελευταίως σημαντική πρόοδο, έχουν συγκεκριμένους περιορισμούς, που αποτρέπουν τη μετεξέλιξή τους σε πραγματική συμμαχία. Αντίθετα, η ασυμμετρία στη θεώρηση και τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής, οι βαθιές πολιτισμικές και αξιακές διαφορές, η συγκρουσιακή δυναμική της περιόδου του ψυχρού πολέμου, τα αντικρουόμενα συμφέροντα στην περιοχή της Ασίας, η σταδιακή μεγέθυνση της άνισης οικονομικής ανάπτυξης και η ύπαρξη εκτεταμένων κοινών εδαφικών συνόρων, συνιστούν παράγοντες ικανούς να οδηγήσουν μελλοντικά στη σύγκρουση.

Με τη Δύση η κατάσταση είναι περισσότερο περίπλοκη. Παρότι η ρωσική διπλωματία παραδοσιακά στεκόταν επικριτικά απέναντι στην αμερικάνικη πλανητική μονοκρατορία, έως ότου εκτυλιχτούν τα γεγονότα στην Ουκρανία, η στρατιωτική συνεργασία των δύο μερών υπήρξε ανεπτυγμένη σε ικανοποιητικό βαθμό, ιδιαίτερα σε αντικείμενα έρευνας, τεχνολογίας και συμπαραγωγών. Σήμερα, κάθε μορφή στρατιωτικής συνεργασίας έχει διακοπεί, οι διάυλοι επικοινωνίας με το NATO και άλλους φορείς της Δύσης παραμένουν ουσιαστικά κλειστοί και ανάμεσα στους στρατιωτικούς αξιωματούχους κυριαρχεί αμοιβαία καχυποψία.

Έναντι των Δυτικών και κυρίως των Ευρωπαίων, η ρωσική αντίδραση έχει λάβει την πλέον δυναμική μορφή της, με την εκτέλεση κάθε είδους προκλήσεων: παραβιάσεις, παραβάσεις, προκλήσεις, επιδείξεις δυνάμεων, διεξαγωγή ασκήσεων και πολεμικών παιγνίων που στοχοποιούν τα κέντρα βαρύτητας των δυτικών δυνάμεων, συνιστούν καθημερινή πρακτική. Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες αποβλέπουν στη διαίρεση, στην αποθάρρυνση και στη σύγχυση των Δυτικών κυβερνήσεων, με απώτερο στόχο την αποτροπή κάθε απόπειρας πολιτικής ή στρατιωτικής επέκτασης προς ανατολάς, στις περιοχές των «προνομιακών ρωσικών συμφερόντων».

¹⁷³ Barbara Bibbo, «What is Russia's endgame in Libya?», Al Jazeera, 22 January 2017, διαθέσιμο στο http://www.aljazeera.com/indepth/features_/2017/01/russia-endgame-libya-170116061913370.html , πρόσβαση 2 Απριλίου 17

Η Ρωσία ως στρατιωτική απειλή

Η διαφαινόμενη επιμονή της ηγεσίας του Κρεμλίνου να προκρίνει στρατιωτικές λύσεις σε πολιτικά προβλήματα προκαλεί δικαιολογημένη διεθνή ανησυχία. Αβίαστα προκύπτει το ερώτημα «Πως αξιολογείται η Ρωσία ως στρατιωτική απειλή;»

Στον τομέα των πυρηνικών δυνατοτήτων, παραμένει μαζί με τις ΗΠΑ μία από τις ισχυρότερες δυνάμεις παγκοσμίως. Παράλληλα τα τελευταία χρόνια, οι συμβατικές δυνάμεις έχουν ενισχυθεί σημαντικά, ενώ τα υπό παραγωγή σχέδια οπλικών συστημάτων δείχνουν σαφώς ένα στοχευμένο «οργασμό» επανεξοπλισμού.

Αναμφίβολα, για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της Σκανδιναβίας και ιδιαίτερα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, η αυξανόμενη στρατικοποίηση της Ρωσίας και η ακολουθούμενη πρακτική των στρατιωτικών επεμβάσεων για την προάσπιση των ζωτικών της συμφερόντων, αποτελούν πηγή γνήσιας ανησυχίας, δεδομένου ότι οι ρωσικές στρατιωτικές δυνατότητες είναι συντριπτικά υπέρτερες έναντι αυτών ([Πίνακας A16](#)). Ακόμη και οι ηγεσίες των φιλικά προσκείμενων όμορων κρατών στέκονται με καχυποψία απέναντι στο ρωσικό εναγκαλισμό, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα στην Ουκρανία, προσπαθώντας να διατηρήσουν ένα ελάχιστο βαθμό ανεξαρτησίας, αποφεύγοντας ωστόσο να προκαλέσουν το γίγαντα γείτονά τους.

Αντίθετα, η συμβατική ισχύς των ρωσικών ΕΔ συγκρινόμενη με αυτή του NATO, υπολείπεται ποσοτικά, ποιοτικά και τεχνολογικά. Βεβαίως η Ρωσία μπορεί να ξεκινήσει έναν πόλεμο έναντι του NATO με επιτυχία, αλλά δεν μπορεί να τον διατηρήσει με βάση τις υφιστάμενες δυνατότητές της, καθώς δε θα μπορούσε να αντέξει το κόστος της συνεπακόλουθης πλήρους απομόνωσής της από τη Δύση. Παραδοχή σ' αυτό το συμπέρασμα αποτελεί το γεγονός ότι οι Δυτικοί δεν θα διασπαστούν στις στρατηγικές τους επιλογές έναντι της Ρωσίας.

Η χρήση ασύμμετρων μέσων και μεθόδων ως πολλαπλασιαστών της συμβατικής ισχύος, ήλθε να καλύψει ως ένα βαθμό τη στρατιωτική υστέρηση έναντι της Δύσης. Ακόμη όμως και ο υβριδικός πόλεμος έχει συγκεκριμένα όρια, ενώ το στοιχείο του αιφνιδιασμού που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στις επιχειρήσεις της Ουκρανίας και της Συρίας, εκτιμάται ότι έχει απωλεσθεί, καθώς όλοι οι ενδεχόμενοι αντίπαλοι είναι σήμερα κατάλληλα ενήμεροι και επαρκώς προετοιμασμένοι.

Λαμβανομένου υπόψη ότι όλοι οι μεγάλοι διεθνείς δρώντες, της Ρωσίας συμπεριλαμβανομένης, έχουν κατ' επανάληψη και με κάθε τρόπο δηλώσει ότι δεν επιθυμούν μια γενικευμένη σύρραξη, μια ανάλογη εξέλιξη θεωρείται εξαιρετικά απίθανη. Ομοίως αμφίβολη είναι μια ρωσική χερσαία επίθεση με σκοπό την

προσάρτηση εδαφών, αφού η περίπτωση της Κριμαίας ήταν ιδιαίτερη για να αποτελέσει ασφαλές προηγούμενο, ενώ δεν επιδιώχθηκε η κατάληψη-προσάρτηση εδαφών της Ανατολικής Ουκρανίας.

Στο γενικότερο πλαίσιο, η έλλειψη των απαιτούμενων θαλάσσιων και εναέριων μέσων και η μη διαθεσιμότητα βάσεων μακράν της ρωσικής επικράτειας περιορίζουν σημαντικά τις πραγματικές δυνατότητες προβολής ισχύος. Έτσι, στο μέλλον εκτιμάται ότι είναι πιθανή η ανάληψη μόνο μικρής κλίμακας εκστρατευτικών αποστολών τύπου Συρίας, όπου με χαμηλό ρίσκο επιτυγχάνονται πολλαπλά οφέλη.

Τέλος ένα σημαντικό ζητούμενο είναι η διαπίστωση της αντοχής του ρώσικου στρατιωτικού οικοδομήματος, ως σύνολο. Ήδη οι επιπτώσεις του δυσμενούς οικονομικού κλίματος και των δυτικών κυρώσεων, προβάλλουν σοβαρές προκλήσεις στην απρόσκοπτη ολοκλήρωση του οράματος της στρατιωτικής μεταρρύθμισης.

Συμπερασματικά, οι πιθανότητες μιας ρωσικής στρατιωτικής εμπλοκής στο εγγύς μέλλον είναι περιορισμένες και εφ' όσον συμβεί, θα αποτελεί κατά περίπτωση προϊόν αντίδρασης σε προκλήσεις που εμπίπτουν στην κλασσική τριάδα **φόβου - συμφέροντος - τιμής**: **Φόβου** περίσχεσης από μια ενδεχόμενη ευρύτερη επικράτηση του μοντέλου της ανασχεσης που οι ΗΠΑ εφαρμόζουν συστηματικά από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου ή μιας πιθανής μεγάλης κλίμακας ισλαμιστικής εξέγερσης στα νότια σύνορα της χώρας. **Τιμής** για την προστασία του κύρους της Ρωσικής Ομοσπονδίας, την εξασφάλιση της κυριαρχίας της στη σφαίρα επιρροής της, την προστασία των πολιτών που ζουν στο εσωτερικό και στο εγγύς εξωτερικό και ως αποτέλεσμα μιας ανεξέλεγκτης, μη υπολογισμένης κλιμάκωσης μιας πολιτικής ή στρατιωτικής κρίσης. **Συμφέροντος** σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, όπως το κατανοεί η πολιτική ελίτ της χώρας και που αφορά στην εδραίωση του ηγετικού της ρόλου και της διαφύλαξης των πάσης φύσεως εμπορικών, οικονομικών και στρατιωτικών κεκτημένων.

Η προοπτική ομαλοποίησης των σχέσεων

Η Ρωσία είναι αναμφισβήτητα ένας σημαντικός δρών σε ένα σύστημα που αργά αλλά σταθερά, εγκαταλείπει τη μεταψυχροπολεμική μονοκρατορία των ΗΠΑ και μεταμορφώνεται σε πολυπολικό. Το 2014 με την επιλογή της να επέμβει στρατιωτικά στην Ουκρανία και να προσαρτήσσει την Κριμαία, διέρρηξε τις σχέσεις της με τη

Δύση και προκάλεσε τον πυρήνα της ευρωπαϊκής ασφάλειας.¹⁷⁴ Η αντιπαράθεση Κρεμλίνου - Δύσης όμως δεν αποτελεί φαινόμενο της τελευταίας πενταετίας. Από την εποχή της Σοβιετικής ένωσης οι σχέσεις των δύο πλευρών, παρουσιάζουν διαδοχικές εντάσεις και ομαλοποιήσεις. Το ερώτημα που γεννάται είναι, αν αυτή τη φορά, η ρήξη έχει καταστεί δομική.

Η επικράτηση ενός κλίματος «ψυχρής ειρήνης»¹⁷⁵ στις σχέσεις των δύο μερών, εξυπηρετεί συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων. Στην κορυφή βρίσκεται το ΝΑΤΟ. Σε ένα κόσμο ρευστών εννοιών όπως η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα, η ύπαρξη μιας νόμιμης διεθνούς κρατικής οντότητας ως δυνητικού εχθρού αυξάνει τη συνοχή της συμμαχίας. Σημαντικά οφέλη αποκομίζει και το καθεστώς της Ρωσίας που επιτυγχάνει τη συσπείρωση του πληθυσμού, εξασφαλίζοντας τη μακροήμερευση του δίχως σοβαρές αμφισβητήσεις. Η αντιπαράθεση λειτουργεί θετικά και για τις αμυντικές βιομηχανίες, παρέχοντας την απαιτούμενη «νομιμοποίηση» στις πιέσεις που ασκούν για έγκριση νέων εξοπλιστικών προγραμμάτων.

Ιδωμένη όμως υπό ένα ευρύτερο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο η διατήρηση της αντιπαράθεσης κρίνεται αντιπαραγωγική. Οι τελευταίες ελπίδες ενσωμάτωσης της Ρωσίας στους δυτικούς θεσμούς έχουν εξανεμιστεί. Η Ρωσία, σύμφωνα με την εύστοχη ρήση του Τσάρου Αλέξανδρου δύο αιώνες πριν, αποδεικνύει για μια ακόμη φορά ότι βρίσκεται στην Ευρώπη, χωρίς να αποτελεί τμήμα αυτής. Η συνοχή της ΕΕ και του ΝΑΤΟ τίθεται υπό δοκιμασία, καθώς συγκεκριμένες κυβερνήσεις, μέρος του επιχειρηματικού κατεστημένου και σημαντικό ποσοστό της κοινής γνώμης, διαφωνούν στην παράταση των κυρώσεων που επιβλήθηκαν για χάρη της Ουκρανίας. Αντικείμενο διερεύνησης πρέπει επίσης να αποτελέσει η εντεινόμενη σινορωσική προσέγγιση, η οποία μεσοπρόθεσμα δύναται να αποδειχθεί επιζήμια για τα δυτικά συμφέροντα.

Στην αντίπερα όχθη, οι ευρωπαϊκές κυρώσεις έχουν επιφέρει σοβαρό πλήγμα στη ρωσική οικονομία, δυσχεραίνοντας τις όποιες προσπάθειες ανάκαμψης. Η τακτική του προέδρου Πούτιν, να χρησιμοποιεί τη στρατιωτική βία ή την απειλή χρήσης της, ως μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, μπορεί να έχει επιφέρει

¹⁷⁴ «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy», European Union Global Strategy, June 2016, σελ. 33, διαθέσιμο στο http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf#page35, πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

¹⁷⁵ Ο όρος είναι δανεισμένος από Alexander Gabuev, «Future Approaches to China» στο Haukkala Hiski and Popescu Nicu (ed) «Russian futures: Horizon 2025», οπ.παρ., σελ 48

πρόσκαιρα κέρδη για το κύρος της χώρας και τη σταθερότητα του καθεστώτος, αυτά όμως έχουν επιτευχθεί σε βάρος της οικονομικής ευημερίας των Ρώσων πολιτών¹⁷⁶. Παρά της, περί του αντιθέτου ρητορικής, η ρωσική πολιτική και οικονομική δραστηριότητα εξακολουθεί να διατηρεί το κέντρο βάρους της στην Ευρώπη. Η στροφή προς την Ασία και ειδικότερα προς την Κίνα, δεν αρκεί από μόνη της για να παράξει την απαιτούμενη ώθηση για την επιστροφή στην ανάπτυξη και μένει να αποδειχτεί κατά πόσον τελικά θα αποβεί προς όφελος της Ρωσίας. Τα δυτικά κεφάλαια και η τεχνογνωσία παραμένουν απαραίτητα,¹⁷⁷ όμως οι υφιστάμενες κυρώσεις και η διστακτικότητα των δυτικών επενδυτών, απομακρύνουν τις δύο οικονομίες. Τέλος η ρωσική επιθετικότητα, ωθεί πολλές ευρωπαϊκές χώρες που διατηρούν χαλαρές σχέσεις συνεργασίας με το NATO, να σκέφτονται πλέον σοβαρά την πλήρη ένταξή τους στη συμμαχία.

Η διαχείριση της σχέσης με τη Ρωσία αντιπροσωπεύει μια σημαντική στρατηγική πρόκληση. Για να διατηρηθούν ζωντανές οι όποιες ελπίδες επανασύνδεσης, είναι αναγκαία η αποφυγή μιας ολομέτωπης σύγκρουσης, μέσω της προώθησης της αλληλοκατανόησης του ψυχισμού των εμπλεκομένων και της αποκλιμάκωσης της έντασης. Για διακόσια και πλέον χρόνια η Ρωσία στρεφόταν προς τη Δύση για την απόκτηση ταυτότητας, πολιτικών ιδεών, πολιτισμικών αξιών, τεχνολογίας και καινοτομίας. Αυτή η βαθιά και πολυσχιδής αλληλεπίδραση δεν είναι εύκολο να διαρραγεί. Παρά την επικρατούσα ένταση, υπάρχει πεδίο συνεργασίας στην αντιμετώπιση ζητημάτων κοινού ενδιαφέροντος, όπως η εξερεύνηση του διαστήματος, η αποτροπή της διασποράς των όπλων μαζικής καταστροφής, η χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, η επίλυση του προσφυγικού ζητήματος και η καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας, αν και η πρόσφατη εκστρατεία στη Συρία, κατέδειξε ότι Ανατολή και Δύση προσδιορίζουν διαφορετικά την έννοια της τρομοκρατίας, αναλόγως των ιδίων συμφερόντων.

Η επαναπροσέγγιση μπορεί να υλοποιηθεί σταδιακά με την οικοδόμηση μέτρων εμπιστοσύνης, την πλήρη συμμετοχή στα θεσμικά όργανα και την τήρηση ανοιχτών των διαύλων επικοινωνίας. Η Δύση απαιτείται να αντιληφθεί ότι ο

¹⁷⁶ «Russians' Real Wages Fall 9.5% in 2015», The Moscow Times, 25 June 2016, διαθέσιμο στο <https://themoscowtimes.com/articles/russians-real-wages-fall-95-in-2015-51571>, πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

¹⁷⁷ Hiroshi Yamazoe, «The Prospects and Limits of the Russia-China Partnership», RUFS Briefing No. 32, FOI, December 2015, σελ. 2, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/download/18.2bc30cfb157f5e989c31824/1477482863880/RUFS%20Briefing%20No.%2032%20.pdf>, πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2017.

εκσυγχρονισμός των ρωσικών δυνάμεων αποτελούσε λογική αναγκαιότητα, μετά από μία εικοσαετία παραμέλησης και ότι οι ρωσικές αντιδράσεις είναι εν μέρει πολιτικής και όχι αποκλειστικά στρατιωτικής φύσεως. Κατά τις διμερείς επαφές είναι σκόπιμο να αποδίδεται στη Ρωσία το κύρος του ισότιμου συνομιλητή, του οποίου οι αιτιάσεις πρέπει να εισακούονται και να αξιολογούνται ανάλογα. Τυχόν επεκτάσεις πολιτικής ή στρατιωτικής φύσης προς ανατολάς, στην περιοχή που η Ρωσία προσδιορίζει ως σφαίρα επιρροής, απαιτείται να συνοδεύονται από επαρκή αιτιολόγηση, προς αποφυγή εκατέρωθεν προκλήσεων και πιθανώς, θερμών επεισοδίων. Οι οικονομικές κυρώσεις μπορούν να αρθούν και οι εμπορικές συναλλαγές να αποκατασταθούν προοδευτικά, πάντοτε υπό όρους, αφού η πολιτική, οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη της Ρωσίας μπορεί να είναι προς το συμφέρον της Δύσης, όχι όμως και η στρατιωτική.

Από την πλευρά της Ρωσίας, απαιτείται η υιοθέτηση μιας διπλωματίας καλής πίστης, η επιστροφή στους δυτικούς θεσμούς και η παροχή επαρκών στοιχείων για την πρόοδο και τους στόχους του προγράμματος επανεξοπλισμού. Πρωτίστως, είναι αναγκαία η εποικοδομητική συμβολή στην αποκλιμάκωση της Ουκρανικής κρίσης, η οποία αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο αγκάθι στην προοπτική ομαλοποίησης των σχέσεων. Για να συμβεί αυτό, ο Ρώσος ηγέτης πρέπει να υιοθετήσει απέναντι στο εσωτερικό και στο διεθνές ακροατήριο, ένα πολιτικό λόγο που θα επαναπροωθεί μια διπλωματία πραγματικής συνεργασίας. Αυτός ο ηγέτης δύσκολα θα είναι ο Πούτιν, καθώς η πολιτική στρατηγική που ακολουθεί, βασίζεται στη διατήρηση ενεργής της αντιπαράθεσης με τη Δύση. Τυχόν εγκατάλειψη της στρατηγικής αυτής θα κλονίσει το καθεστώς και ενδεχομένως να του στοιχίσει την εξουσία. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι πιθανή κάποια σημαντική αλλαγή πολιτικής προ των επικείμενων ρωσικών εκλογών του 2018, όπου ο πρόεδρος Πούτιν ανακοίνωσε ότι θα είναι υποψήφιος.¹⁷⁸

Η αποκατάσταση των σχέσεων Ρωσίας - Δύσης απαιτεί υπομονή, συνέπεια και συνέχεια. Προϋποθέτει σημαντικές αλλαγές πολιτικής, τόσο στο εσωτερικό των εμπλεκομένων κρατών όσο και σε επίπεδο διεθνούς διπλωματίας. Σ' ένα εξαιρετικά δύσκολο και ρευστό περιβάλλον διεθνών σχέσεων και με δεδομένο το απρόβλεπτο του χαρακτήρα, τόσο του Ρώσου όσο και του Αμερικανού προέδρου, οι προσδοκίες για ταχεία πρόοδο θα πρέπει να παραμείνουν χαμηλές.

¹⁷⁸ Alec Luhn, «Vladimir Putin announces he will run for president again in 2018», *The Telegraph*, 6 December 2017, διαθέσιμο στο <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/12/06/putin-announces-will-run-president-2018/>, πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

Επίμετρο **(Οι Επιπτώσεις για την Ελλάδα)**

Στην ιστορία της μεταπολίτευσης και στο πνεύμα της ρήσης «ανήκωμεν εις τη Δύσιν», η Ελλάδα στο αφήγημά της προσδοκά τη ρωσική υποστήριξη, παραμένοντας όμως ταυτόχρονα προσδεδεμένη στο Δυτικό άρμα. Πρόσφατα ανοίγματα Ελλήνων πολιτικών εντάσσονται στη ψυχροσύνθεση του ηγέτη ή σε πολιτική σκοπιμότητα. Γενικότερα οι σχέσεις των δύο χωρών μπορούν να χαρακτηριστούν φιλικές, σε καμία όμως περίπτωση στρατηγικά εναρμονισμένες ενώ προσδιορίζονται στο μέγιστο βαθμό από την ιδιότητα της Ελλάδας ως μέλος του NATO και της ΕΕ. Οι επικρατούσες συνθήκες πόλωσης Ανατολής - Δύσης, σε συνδυασμό με την οικονομική δυσπραγία και των δύο χωρών, καθιστούν ουσιαστικά ανέφικτη κάθε μορφή στρατιωτικής συνεργασίας. Η ρωσική διαχρονική πρακτική άσκησης της εξωτερικής πολιτικής αποκλειστικά με όρους συμφέροντος, αφαιρεί κάθε υπόσταση αληθοφάνειας από δοξασίες και ευχολόγια περί «ξανθού γένους» που θα προστρέξει να συνδράμει την Ελλάδα σε περίπτωση κινδύνου εξ' Ανατολών.

Η πολιτικο-στρατιωτική προσέγγιση Ρωσίας - Τουρκίας οφείλει να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερου προβληματισμού. Οι δύο χώρες έχουν μεγάλες διαφορές αλλά και αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, όπως η αυταρχικότητα του καθεστώτος, η ανομοιομορφία του πληθυσμού, η ροπή προς τον εθνικισμό και η χρήση της στρατιωτικής ισχύος για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων, όπως αναμφίβολα αποδεικνύεται την περίπτωση της Συρίας. Η διευρυνόμενη στρατιωτική συνεργασία εγκυμονεί σημαντικούς κινδύνους, καθώς οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις προτίθενται να εντάξουν στο οπλοστάσιό τους υπερσύγχρονα ρωσικά στρατηγικά οπλικά συστήματα,¹⁷⁹ κυρίως όμως ενδέχεται να καταστούν κοινωνοί των εμπειριών και των διδαγμάτων στη σχεδίαση και διεξαγωγή των επιχειρήσεων υβριδικού πολέμου. Με δεδομένη τη σοβούσα ελληνοτουρκική ένταση, δεν είναι απίθανο η χώρα μας μελλοντικά να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής, ενός ρωσικής εμπνεύσεως, τουρκικής κοπής, υβριδικού πολέμου.

Απαιτείται συστηματική μελέτη του δόγματος Γερασίμωφ και εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων που θα ενσωματωθούν στην ελληνική επιχειρησιακή

¹⁷⁹ «Turkey Buys 4 Russian S-400 Systems, Russian Loans to Cover 55% of Costs», Sputnik, 27 December 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201712271060341881-turkey-buy-russia-s400-loans/>, πρόσβαση 30 Δεκεμβρίου 2017

σχεδίαση ώστε, αφ' ενός μεν να ενισχυθούν οι επιθετικές δυνατότητες των ελληνικών ΕΔ, αφετέρου δε, να αποτελέσουν οδηγό ανάληψης των απαιτούμενων αμυντικών προπαρασκευών για την αποφυγή του αιφνιδιασμού. Η πρόκληση έγκειται στην ίδια τη φύση του υβριδικού πολέμου, η αντιμετώπιση του οποίου δεν αποτελεί αρμοδιότητα μόνον του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, αντιθέτως απαιτεί συντονισμένη δράση πλήθους κρατικών υπηρεσιών. Η συνδρομή από το ΝΑΤΟ και λοιπές σύμμαχες χώρες, μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη. Κατ' αντιστοιχία, η τακτική του Κρεμλίνου να χρησιμοποιεί τις ρωσόφωνες μειονότητες ως αφορμή για τη νομιμοποίηση στρατιωτικών επεμβάσεων στο έδαφος άλλων κρατών, ενδέχεται να οδηγήσει στον πειρασμό την τουρκική κυβέρνηση, ώστε να αποπειραθεί να εκμεταλλευτεί τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης για τον ίδιο σκοπό.

Η μελέτη της ρωσικής ιδιαιτερότητας αποδεικνύει πέραν πάσης αμφιβολίας, τη σημαντικότητα της στρατιωτικής ισχύος ως μέσου εξασφάλισης της επιβίωσης ενός κράτους και της αποτελεσματικής προώθησης των εθνικών του συμφερόντων. Όπου όλες οι άλλες πηγές ισχύος αποτυγχάνουν, η στρατιωτική διπλωματία έρχεται συνήθως να σώσει την παρτίδα. Όμως η δημιουργία ισχυρών Ένοπλων Δυνάμεων είναι έργο επίπονο και χρονοβόρο. Απαιτεί ατσάλινη πολιτική βούληση, στρατιωτικές ηγεσίες με όραμα, δυσθεώρητες δαπάνες και έναν πληθυσμό κατάλληλα προετοιμασμένο για να υποστεί τις θυσίες. Όποτε η Ελλάδα αποφασίσει να προβεί σε δραστικές στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις, το παράδειγμα της Ρωσίας συνιστά, με κατάλληλη προσαρμογή, ένα χρήσιμο οδηγό.

Η αρμονική χρήση μορφών ήπιας και σκληρής ισχύος, στο νέο ρωσικό Στρατηγικό Σχεδιασμό Εθνικής Ασφαλείας, αποτελεί πρότυπο για την Ελλάδα. Η κατανόηση των κοινών στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς έλαβε «σάρκα και οστά» με το έτος ελληνορωσικής φιλίας το 2016, πλην όμως εκκρεμεί η ταύτιση της πολιτικο-στρατιωτικής αντίληψης της πραγματικότητας, τόσο από τους πολιτικούς όσο και από τους στρατιωτικούς των δύο χωρών. Η έμφαση που η ρωσική κυβέρνηση έχει προσδώσει στην εκπαίδευση και στην τόνωση του πατριωτικού αισθήματος, οφείλει να αποτελέσει ένα ακόμη παράδειγμα για την πατρίδα μας. Η Ελλάδα χρησιμοποιώντας το ιστορικό υπόβαθρο του «Βυζαντίου», δύναται να λάβει σημαντικές πρωτοβουλίες συντονισμού των προσπαθειών κατανόησης του ρωσικού στρατηγικού σκέπτεσθαι, ενεργούσα όχι ως ένα υποκατάστατο των δυτικών υπερεθνικών οργανισμών, αλλά ως ένας διαμεσολαβητής κατανόησης μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Πηγές

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, «Ένοπλες Δυνάμεις», 1996 , σελ. 217

«29 August 1949 Soviets explode atomic bomb», this day in history, History.com, διαθέσιμο στο <http://www.history.com/this-day-in-history/soviets-explode-atomic-bomb> , πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2017

«An Arms Deal That Will Benefit Russia and China», worldview, Stratfor, 27 March 2013, διαθέσιμο στο <https://worldview.stratfor.com/article/arms-deal-will-benefit-russia-and-china> , πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017.

«Attitude to US» Yuri Levada Analytical Center, διαθέσιμο στο <https://www.levada.ru/en/> , πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2017

«Background to “Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution», Intelligence Community Assessment, 6 January 2017, διαθέσιμο στο https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf , πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

Baker, Peter, «Trump Says NATO Allies Don't Pay Their Share. Is That True?», The New York Times, , 26 May 2017, διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/2017/05/26/world/europe/nato-trump-spending.html> , πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

Bartles, C.K, «Special Essay: The Significance of Changes in Russia's Military Doctrine», OE WATCH, Vol 5, 6 June 15, FMSO FT LEAVENWORTH, σελ 80, διαθέσιμο στο http://fmso.leavenworth.army.mil/OEWatch/201506_/Special_Essay.html , πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017.

Beatle, Andrew, «How Military Spending Affects The Economy», 21 July 15, Investopedia Academy, διαθέσιμο στο <http://www.investopedia.com/articles/investing/072115/how-military-spending-affects-economy.asp> , πρόσβαση 11 Μαρτίου 17

Berzins, Janis, «Russia's New Generation Warfare in Ukraine»: Implications for Latvian Defense Forces», April 2014, National Defense Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research, σελ. 3 διαθέσιμο στο <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx> , πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

Bibbo, Barbara, «What is Russia's endgame in Libya?», Al Jazeera, 22 January 2017, διαθέσιμο στο <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/01/russia-endgame-libya-170116061913370.html> , πρόσβαση 2 Απριλίου 17

Biography of Sergei Shoigu, Ministry of Defense of the Russian Federation, διαθέσιμο στο

http://eng.mil.ru/en/management/minister.htm?id=11445111@SD_Employee ,
πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Brabanov Mikhail, Makienko Konstantin and Pukhov Ruslan, «Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army», Valdai Discussion Club Analytical Report, 2012, σελ. 16, διαθέσιμο στο http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017

Braw, Elizabeth, «Russians Dodge a Bullet, Young Russian Men Avoid the Draft», Foreign Affairs, 9 November 2015, διαθέσιμο στο <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2015-11-09/russians-dodge-bullet> , πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2017.

Conceptual Views Regarding the Activities of the Armed Forces of the Russian Federation in the Information Space (unofficial translation), NATO Cooperative Defense Center For Cyber Excellence, διαθέσιμο στο https://ccdcoc.org/strategies/Russian_Federation_unofficial_translation.pdf, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017.

Connolly, Richard and Sendstad, Cecilie «Russia's Role as an Arms Exporter: The Strategic and Economic Importance of Arms Exports for Russia, Research Paper, Russia and Eurasia Programme, Chatham House, March 2017, διαθέσιμο στο <https://www.chathamhouse.org/publication/russias-role-arms-exporter-strategic-and-economic-importance-arms-exports-russia> , πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Connolly Richard, Aris Stephen and Ren Bettina, Russian Security Defense, Russian Analytical Digest, issue 196, Center for Security Studies, 23 December 2016, διαθέσιμο στο http://www.css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/publications/rad/rad-all-issues/details.html?id=/n/o/1/9/no_195_russian_securitydefensenr_195_rus , πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2017

Cooper, Julian, «The Military Face of “Militant Russia”», Russia in Global Affairs, 13 February 2016, <http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Military-Face-of-Militant-Russia--17979> , πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2017.

Cooper, Julian, «Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015», , FOI, March 2016, σελ. 22-23, διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/profile/Julian_Cooper2/publication/299338379_Russia%27s_state_armament_programme_to_2020_a_quantitative_assessment_of_implementation_2011-2015_FOI_Report/links/56f11db508aead0f31f235d/Russias-state-armament-programme-to-2020-a-quantitative-assessment-of-implementation-2011-2015-FOI-Report.pdf πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

«CSTO tightens rules on foreign bases in the territory of member nations», Asia-Plus, 21 December 2011, διαθέσιμο στο <http://www.news.tj/en/news/csto-tightens-rules-foreign-bases-territory-member-nations> , πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

Daly, John C.K., «the real cost of Russia's Syrian campaign»,UPI, 6 March 2017, διαθέσιμο στο <https://www.upi.com/The-real-cost-of-Russias-Syrian-campaign/7981488823565/> , πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

«Defense capabilities initiative», NATO, 25 April 1999, Upd 6 November 2008, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27443.htm? , πρόσβαση 3 Ιανουαρίου 2017

Degham, Kamali Saeed, «Russia uses Iranian airbase for first time in Syria campaign», The Guardian, 16 August 2016, διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/16/russia-uses-iranian-airbase-for-first-time-in-syria-campaign> , πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

Dyomkin, Denis , «Putin says Romania, Poland may now be in Russia's cross-hairs», Reuters, 27 May 2016, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-russia-europe-shield-idUSKCN0YI2ER> , πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Edmunds, Timothy «What are Armed Forces for? The changing nature of the military roles in Europe», International Affairs, Vol 82, No 6, στο <http://www.jstor.org/stable/4122085> , πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2016

Fleurant Aude, Wezeman Pieter D., Wezeman Siemon T. and Tian Nan, «Fact Sheet, Trends In International Arms Transfers 2016», SIPRI, February 2017, διαθέσιμο στο <https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-in-international-arms-transfers-2016.pdf> , πρόσβαση 12 Μαρτίου 2017

Gaday, Aleksey, «Reform of the Russian Armed Forces» στο «Russia's' New Army», ed Mikhail Barabanov, 2011, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, σελ. 9-32, διαθέσιμο στο http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017.

Galleoti, Mark, «Heavy Metal Diplomacy: Russia's Political Use Of Its Military In Europe Since 2014.pdf» , European Council On Foreign Relations, 19 December 2016, , σελ 1, διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/page/-/Heavy_Metal_Diplomacy_Final_2.pdf , πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Galstyan, Areg, Sergey Melkoyan, «Inside Russia's New Foreign Policy Master Plan», The National Interest, 4 January 2017, διαθέσιμο στο <http://nationalinterest.org/feature/inside-russias-new-foreign-policy-master-plan-18943?page=3>, πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

General of the Army Gerasimov V, «The Value of Science Is in the Foresight : New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat operations»,translated by Coalson R, Military Review January- February 2016, διαθέσιμο στο http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art008.pdf , πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Giles, Keir, «Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power», Research Paper, , Chatham House, 21

March 2016, σελ. 4 διαθέσιμο στο <https://www.chathamhouse.org/publication/russias-new-tools-confronting-west>, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

Gilsinan, Kathy, «Countries Without Militaries», *The Atlantic*, 11 November 2014, διαθέσιμο στο <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/11/countries-without-militaries/382606/>, πρόσβαση 9 Ιανουαρίου 2017

Gressel, Gustav, «Russia's Quiet Military Revolution and What it Means for Europe», *European Council on Foreign Affairs*, 12 October 2015, σελ. 6, διαθέσιμο στο http://ecfr.eu/page/-/Russias_Quiet_Military_Revolution.pdf, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

Golts, Alexander, «The Inherent Limits of Russian Military Reform: Another Lost Opportunity» στο «Russia's Military Assessment, Strategy and Threat», *Center on Global Interests*, June 2016, σελ. 14, διαθέσιμο στο <http://globalinterests.org/2016/06/24/russias-military-assessment-strategy-and-threat-2/> πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2017

Gorenburg, Dmitry, «Russia's Strategic Calculus: Threat Perceptions and Military Doctrine», *Ponars Eurasia*, 15 November 2016, <https://russiamil.wordpress.com/2016/11/15/russias-strategic-calculus-threat-perceptions-and-military-doctrine/> πρόσβαση 1 Ιανουαρίου 2017

Groove, Thomas, «Russian Defense Industry Hits Speed Bumps», *The Wall Street Journal*, 26 November 2015, διαθέσιμο στο <https://www.wsj.com/articles/russian-defense-industry-hits-speed-bumps-1448583770>, πρόσβαση 1 Ιανουαρίου 2017

Gurvich E, Prilepskii I, «The impact of financial sanctions on the Russian economy», *Russian Journal of Economics* Volume 1, Issue 4, December 2016, διαθέσιμο στο <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405473916000039>, πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Hayrapetyan, Albert, «Why the Collective Security Treaty Organization is a pale replica of NATO», *Russia Direct*, 8 September 2016, διαθέσιμο στο <http://www.russia-direct.org/opinion/why-collective-security-treaty-organization-just-pale-replica-nato>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

IMF Staff Country reports, «Russian Federation: 2017 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report», *IMF*, 10 July 2017, διαθέσιμο στο <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/07/10/Russian-Federation-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-45054>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017.

«In Zapad Exercises, Russia Flexes its Military Strength», *STRATFOR Worldview*, 20 September 2013, διαθέσιμο στο <https://www.stratfor.com/analysis/zapad-exercises-russia-flexes-its-military-strength>, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Kennan, George, «The Charge in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State», διαθέσιμο στο <https://nsarchive2.gwu.edu//coldwar/documents/episode->

1/kennan.htm , πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

Kasapoglu, Can, «Russia's Renewed Military Thinking: Non Linear Warfare and Reflexive Control», NATO Research Paper No 121, November 2015, NATO Defense College, σελ. 2-3 διαθέσιμο στο <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=467> , πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

Khodarenok Maksim, Mikhail Solopov, «Russian arms pass Syria test, but have problems: Shoigu», Russia Beyond, 24 October 2016, διαθέσιμο στο https://www.rbth.com/economics/defence/2016/10/25/russian-arms-pass-syria-test-but-have-problems-shoigu_642103 , πρόσβαση 9 Μαρτίου 2017

Klein, Margarete, «Russia's Military: On The Rise?», Transatlantic Academy, 1 March 2016, σελ. 15, διαθέσιμο στο <http://www.transatlanticacademy.org/publications/russia's-military-rise-0> πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017

Kofman Michael, «The Russian Military: A Force in Transition» στο Russia's Military, Strategy and Threat", Center on Global Interests, June 2016, σελ. 6, διαθέσιμο στο <http://globalinterests.org/2016/06/24/russias-military-assessment-strategy-and-threat-2/>, πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017

Korybko, Andrew, «Army Expo 2016 Showcases Russia's Success at Military Diplomacy», Sputnik News, 7 September 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/columnists/201609071045048586-army-2016-russia-military-diplomacy-success/> , πρόσβαση 2 Απριλίου 2017

Kureev, Artem, «Decoding the changes in Russia's new foreign policy concept», Russia Direct, 9 December 2016, διαθέσιμο στο <http://www.russia-direct.org/opinion/decoding-changes-russias-new-foreign-policy-concept> , πρόσβαση 2 Μαρτίου 2017

London, Brad, «NATO jets scrambled more than 400 times this year for Russian intercepts». CNN, 21 November 2014, διαθέσιμο στο <http://edition.cnn.com/2014/11/21/world/europe/nato-russia-intercepts/> , πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Litovkin, Nikolai, «Why Russia's army can't complete its modernization program», Russia Beyond, 28 October 2016, διαθέσιμο στο https://www.rbth.com/defence/2016/10/28/why-russias-army-cant-complete-its-modernization-program_642987 , πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

Luhn, Alec, «Vladimir Putin announces he will run for president again in 2018», The Telegraph, 6 December 2017, διαθέσιμο στο <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/12/06/putin-announces-will-run-president-2018/> , πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

Malmlof, Tomas with contributions from Roffey, Roger, «The Russian Defense Industry and Procurement», στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in

a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.48, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html> , πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Marcus, Jonathan, «Zapad: What can we learn from Russia's latest military exercise?», BBC News, 20 September 2017, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-41309290> , πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017.

Martens, Maria, «Russian Military Modernization», General Report, Rev 1, NATO Science and Technology Committee, 11 October 2015, διαθέσιμο στο <https://www.nato-pa.int/document/2015-176-stc-15-e-rev-1-fin-russian-military-modernisation-martens-report> , πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2017

Masters, Jonathan, «Russia, Trump, and the 2016 U.S. Election», Council on Foreign Relations, upd 1 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.cfr.org/backgrounder/russia-trump-and-2016-us-election> , πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

Masters, Jonathan, «The Russian Military», Council on Foreign Relations, 28 September 2015, http://www.cfr.org/russian-federation/russian-military/p33758?cid=ppc-Google-grant-russia_military_BGR&gclid=CNiZmZuBnNECFW4A0wodHbkHpg , πρόσβαση 31 Δεκεμβρίου 2016

Medvedev, Dmitry «Speech to an Extended Session of the Defense Ministry Board», President of Russia, 17 March 17, διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/3460> , πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2017

«Meeting of the Commission for Military Technology Cooperation with Foreign States», Events, President of Russia, 2 July 2012, διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/news/15865> , πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Mills, Claire, Russia's rearmament programme, briefing paper Number 7877, House of Commons Library, 24 January 2017, διαθέσιμο στο <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7877#fullreport> , πρόσβαση 13 Δεκεμβρίου 2017

Ministry of Defense of The Russian Federation, διαθέσιμο στο <http://eng.mil.ru/en/structure.htm> πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 17

Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, διαθέσιμο στο http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptlCkBgBZ29/content/id/2563163 , πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

«New START», US Department of State, διαθέσιμο στο <https://www.state.gov/t/avc/newstart/> , πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2017

«New START Treaty Aggregate Numbers of Strategic Offensive Arms», Fact Sheet, Bureau Of Arms Control, Verification And Compliance, US Department of State, 1

April 2017, διαθέσιμο στο <https://www.state.gov/documents/organization/269651.pdf>, πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2017.

Nguyen, Phuong, «What Should the United States Do about Cam Ranh Bay and Russia's Place in Vietnam?», CSIS -cogitASIA 16 March 2015, διαθέσιμο στο <https://www.cogitasia.com/what-should-the-united-states-do-about-cam-ranh-bay-and-russias-place-in-vietnam/>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

Nichol, Jim, «Russian Military Reform and Defense Policy», Congressional Research Service, 24 August 2011, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf>, πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017.

«Russia's State Arms Exporter Order Portfolio Reaches \$44B», Defense world.net, 27 September 2017, διαθέσιμο στο http://www.defenseworld.net/news/20770/Russia_s_State_Arms_Exporter_Order_Por_tfolio_Reaches_44B#.WhBqQLbhOi4, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Nohouji, Hadi Gholami, «Cost Effective Aerial Campaign: Russian Airstrikes In Syria And The Svp-24», Southfront, 1 September 2017, διαθέσιμο στο <https://southfront.org/cost-effective-aerial-campaign-russian-airstrikes-syria-svp-24/>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

Norberg, Johan «Training to Fight – Russia's Major Military Exercises 2011–2014», December 2015, FOI, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/report-search/pdf?fileName...pdf>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

Norberg Johan, Westerlund Fredrik, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective» Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.48, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

Oldberg, Ingmar, «Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev», Occasional Papers No 1, Swedish Institute of International Affairs, 2010, διαθέσιμο στο <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/russias-great-power-strategy-under-putin-and-medvedev-min.pdf> πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017.

Oliker, Olga, Chivvis Christopher, Crane Keith, Tkacheva Olesya, Boston Scott, «Russian Foreign Policy in Historical and Current Context», RAND CORPORATION, διαθέσιμο στο <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE144.html> πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017

Oliker, Olga, «Russia's New Military Doctrine: Same as the Old Doctrine, Mostly», 15 January 2015, RAND Corporation <http://www.rand.org/blog/2015/01/russias-new-military-doctrine-same-as-the-old-doctrine.html>, πρόσβαση 27 Ιανουαρίου 2017

Oxenstierna, Susanne, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research

Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.48, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html> , πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Pierre, Andrew J. «Arms Sales: The New Diplomacy», *Foreign Affairs*, winter 1981/82, Copyright 1982 by the Council of Foreign Relations, αναδημοσίευση στο Defense Technical Information Center, διαθέσιμο στο <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a497255.pdf> , πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

«Putin orders Russia's Draft 2018-25 State Arms Program by July 2017», *Sputnik News*, 9 September 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201609091045133916-putin-draft-arms-program/>, πρόσβαση 8 Ιανουαρίου 2017

«Russia, Armenia Sign Agreement to Create Joint Regional Air Defense Systems», *Sputnik News*, 23 December 2015, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201512231032198360-cooperation-defense-caucasus-agreement/> πρόσβαση 4 Μαρτίου 2017

«Readiness Action Plan, upd 17 September 2017», *NATO*, διαθέσιμο στο http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm, πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2017

Reynolds, Paul, «New Russian world order: the five principles», *BBC*, 1 September 2008, διαθέσιμο στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7591610.stm> , πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2017

Roberts, James, «Maskirovka 2.0: Hybrid Threat, Hybrid Response», Occasional Paper, Δεκέμβριος 2015, Joint Special Operations University, σελ. 1-2, διαθέσιμο στο http://jsou.libguides.com/ld.php?content_id=17566484 , πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017.

Russia: Information on military conscription and exemption from service, *UHNCR*, upd 10 March 2017, διαθέσιμο στο <http://www.refworld.org/docid/5072b6562.html> πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

«RUSSIA MILITARY POWER: Building a Military to Support Great Power Aspirations, Defense Intelligence Agency, 2017, διαθέσιμο στο <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Russian Ministry of Foreign Affairs, «Foreign Policy Concept of the Russian Federation», 30 November 2016, διαθέσιμο στο http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29 /content/id/2542248 , πρόσβαση 4 Φεβρουαρίου 2017

Haukkala Hiski and Popescu Nicu (ed) with contributions by Pavel K. Baev, Alexander Gabuev, Samuel A. Greene, Gustav C. Gressel, Vladislav Inozemtsev, Maria Lipman, Nikolay Petrov, Carolina Vendil Pallin and Yulia Zhuchkova «Russian futures: Horizon 2025», *European Union Institute for Security Studies*, Issue

No 26, March 2016, διαθέσιμο στο https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report_26.pdf , πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017.

«Russian Defense Ministry Confirms \$1.6Bln Budget Cut in 2017», *Sputnik news*, 26 December 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/russia/201612161048664926-russia-mod-budget-cut/> , πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017

«Russian exporter's weapons sales reach \$13 bln in 2016», *TASS*, 21 June 2017, διαθέσιμο στο <http://tass.com/defense/952549> , πρόσβαση 29 Οκτ. 17

«Russia Must Cement Claim Over Arctic Resources, Medvedev Says», *Deutsche Welle*, 17 September 2008, διαθέσιμο στο <http://www.dw.com/en/russia-must-cement-claim-over-arctic-resources-medvedev-says/a-3650815>, πρόσβαση 1 Απριλίου 17

«Russia may be drawn into resource wars in future – army chief», *Russia Today*, 14 February 2013, διαθέσιμο στο <https://www.rt.com/politics/military-conflict-gerasimov-threat-196/> , πρόσβαση 14 Μαρτίου 17

«Russian Military Industry Set to Become Driver of Civilian Economy», *Sputnik News*, 28 June 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/business/201606281042103974-russian-military-industrial-complex-conversion-analysis/>, πρόσβαση 12 Μαρτίου 2017.

«Russian Military Bases Abroad: Facts and Details», *Sputnik News*, 8 October 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201610081046123220-russian-abroad-military-bases/> , πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

«Russian military: mission accomplished, Islamic State defeated in Syria», *Reuters*, 7 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia/russian-military-mission-accomplished-islamic-state-defeated-in-syria-idUSKBN1E11R3>, πρόσβαση 9 Δεκεμβρίου 2017

«Russian National Security Strategy (full text translation)», *Spanish Institute for Strategic Studies*, December 2015, διαθέσιμο στο <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf> , πρόσβαση 11 Μαρτίου 17

«Russia's national security strategy and military doctrine and their implications for the EU», Policy Department, Directorate-General for External Policies, *European Parliament*, January 2017, σελ. 4, διαθέσιμο στο [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA\(2017\)578016_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA(2017)578016_EN.pdf) πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2017.

«Russia's Next Gen S-500 Prototype Launch Date Announced», *Sputnik News*, 19 February 2017, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/russia/201702191050842903-russia-missile-prototype/>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 17

«Russians' Real Wages Fall 9.5% in 2015», *The Moscow Times*, 25 June 2016,

διαθέσιμο στο <https://themoscowtimes.com/articles/russians-real-wages-fall-95-in-2015-51571> , πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

«Russian Ruble 1993-2017», Trading Economics, διαθέσιμο στο <https://tradingeconomics.com/russia/currency> , πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017

«The Military Doctrine of the Russian Federation, translated from Russian», The Embassy of The Russian Federation in UK of GB and Northern Ireland, διαθέσιμο στο <http://rusemb.org.uk/press/2029> , πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2017.

Pallin Vendil , Carolina, «The Role of Military in Russian Foreign Policy pdf», EURUSSIA CENTER, σελ 111-113, πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2017
Mission and Objectives of the Russian Armed Forces, Russian Ministry of Defense, διαθέσιμο στο <http://eng.mil.ru/en/mission/tasks.htm> , πρόσβαση 3 Μαρτίου 17

Salazar Torreon, Barbara, «Instances of Use of United States Armed Forces Abroad 1798-2016», Congressional Research Service, 7 October 16, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R42738.pdf>, πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2017

«Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy», European Union Global Strategy, June 2016, σελ. 33, διαθέσιμο στο http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf#page35 , πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

«Share of Advanced Weapons in Russian Army to Exceed 50% by 2017», Sputnik News, 25 November 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201611251047826736-russia-army-advanced-weapons/>, πρόσβαση 11 Μαρτίου 2017.

Sharkov, Damien, «NATO: Russian Aircraft Intercepted 110 Times Above Baltic in 2016», Newsweek, 4 January 2017, διαθέσιμο στο <http://europe.newsweek.com/nato-intercepted-110-russian-aircraft-around-baltic-2016-538444?rm=eu>, πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

Smith, Ben, «Russian foreign and security policy», briefing paper Number 7646, House of Commons Library, 5 July 2016, σελ. 17, διαθέσιμο στο <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7646> , πρόσβαση 13 Δεκεμβρίου 2017

Solovyov, Dmitry, «Russian army not fit for modern war: top general», Reuters, 16 December 2008, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-russia-army-idUSTRE4BF5JM20081216> , πρόσβαση 17 Μαρτίου 17

Systematic Country Diagnostic for the Russian Federation: Pathways to Inclusive Growth, publication, The World Bank, διαθέσιμο στο <http://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/systematic-country-diagnostic-for-the-russian-federation-pathways-to-inclusive-growth> , πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2017

The World Bank in Russia, «Country Data: Russian Federation, upd 6 October 2017, The World Bank, διαθέσιμο στο <http://www.worldbank.org/en/country/russia/overview#1> , πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Tian Nan, Fleurant, Wezeman Pieter D., Wezeman Siemon T. , “SIPRI Fact Sheet: Trends In World Military Expenditure, 2016 , April 2016, SIPRI, διαθέσιμο στο <https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-world-military-expenditure-2016.pdf> πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Tor Bukkvoll, “Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbass, Russian Military Power”, Strategic Studies Institute Army War College , 2016, σελ. 14, διαθέσιμο στο http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/issues/Summer_2016/5_Bukkvoll.pdf , πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Trenin, Dmitri, «A Five-Year Outlook For Russian Foreign Policy: Demands, Drivers, And Influences», Carnegie Endowment For International Peace, 18 March 2016, σελ. 2 -3 διαθέσιμο στο <http://carnegie.ru/2016/03/18/five-year-outlook-for-russian-foreign-policy-demands-drivers-and-influences-pub-63075>, πρόσβαση 3 Μαρτίου 2017

Trenin, Dmitri, «Putin’s Syria Gambit Aims at Something Bigger Than Syria», Carnegie Moscow Center, 13 October 2015, διαθέσιμο στο <http://carnegie.ru/2015/10/13/putin-s-syria-gambit-aims-at-something-bigger-than-syria/ij2j>, πρόσβαση 17 Δεκεμβρίου 2017

Trenin, Dmitri, «Russia in the Middle East: Moscow’s Objectives, Priorities, and Policy Drivers», 5 April 2016, Carnegie Moscow Center, διαθέσιμο στο <http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers-pub-63244> , πρόσβαση 9 Μαρτίου 2017

Trimble, Stephen, «Russia flies first Su-57 fitted with new Product 30 engine», Flight Global, 5 December 2017, διαθέσιμο στο <https://www.flightglobal.com/news/articles/russia-flies-first-su-57-fitted-with-new-product-30-443899/>, πρόσβαση 9 Δεκεμβρίου 2017

Tsvetkova, Maria and Devitt, Polina , «New Russia missiles in Kaliningrad are answer to U.S. shield: lawmaker», Reuters, 21 November 2016, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-russia-missiles-kaliningrad-idUSKBN13G0W9> , πρόσβαση 5 Μαρτίου 2017

«Turkey Buys 4 Russian S-400 Systems, Russian Loans to Cover 55% of Costs», Sputnik, 27 December 2016, διαθέσιμο στο <https://sputniknews.com/military/201712271060341881-turkey-buy-russia-s400-loans/> , πρόσβαση 30 Δεκεμβρίου 2017

Tyagi, SB, «The Role of Armed Forces in Internal Security», LinkedIn, 17 February 2015, διαθέσιμο στο <https://www.linkedin.com/pulse/role-armed-forces-internal-security-capt-sb-tyagi-coac-cc-fism-csc-> , πρόσβαση 24 Ιανουαρίου 2017.

United Nations Peacekeeping, «Troop and police contributors: Contributions by Country», as of 31 August 2017, United Nations διαθέσιμο στο <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml>, πρόσβαση 28 Οκτωβρίου 2017

US Energy Information Administration, «Short-Term Energy Outlook», EIA, 11 October 2017, διαθέσιμο στο <https://www.eia.gov/outlooks/steo/report/prices.cfm> , πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2017

Weir, Fred, «Battlefield as showroom: Russian arms gain new luster after Syria campaign», The Christian Science Monitor, 5 April 2016, διαθέσιμο στο <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2016/0405/Battlefield-as-showroom-Russian-arms-gain-new-luster-after-Syria-campaign> , πρόσβαση 9 Μαρτίου 2017

Woolf, Amy F. , «Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues», Congressional Research Service, 7 July 2017, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf> , πρόσβαση 2 Δεκεμβρίου 2017.

Yamazoe, Hiroshi, «The Prospects and Limits of the Russia-China Partnership», RUFS Briefing No.32, FOI, December 2015, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/download/18.2bc30cfb157f5e989c31824/1477482863880/RUFS%20Briefing%20No.%2032%20.pdf> , πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2017.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Δασκαλάκης, Ιπποκράτης, Περίγραμμα Διάλεξης «Σκληρή - Μαλακή - Έξυπνη Ισχύς», Αθήνα, ΣΕΘΑ, 8 Νοεμβρίου 2016

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως Σήμερα, Αθήνα, Ποιότητα, 2008

Παπασωτηρίου, Χάρης, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική (6ος -11ος αιώνας), Αθήνα, Ποιότητα, 2011

Πλατιάς, Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα, Εστία, 1999

Ξενόγλωσση

Jackson Robert, Sorensen Georg, Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, Gutenberg, 2006

Morgenthau, Hans, Politics Among Nations: The struggle for power and peace, New York, Alfred Knoff, 1973

Παράρτημα

Υποστηρικτικό υλικό (Χάρτες - Πίνακες – Γραφήματα)

Χάρτες

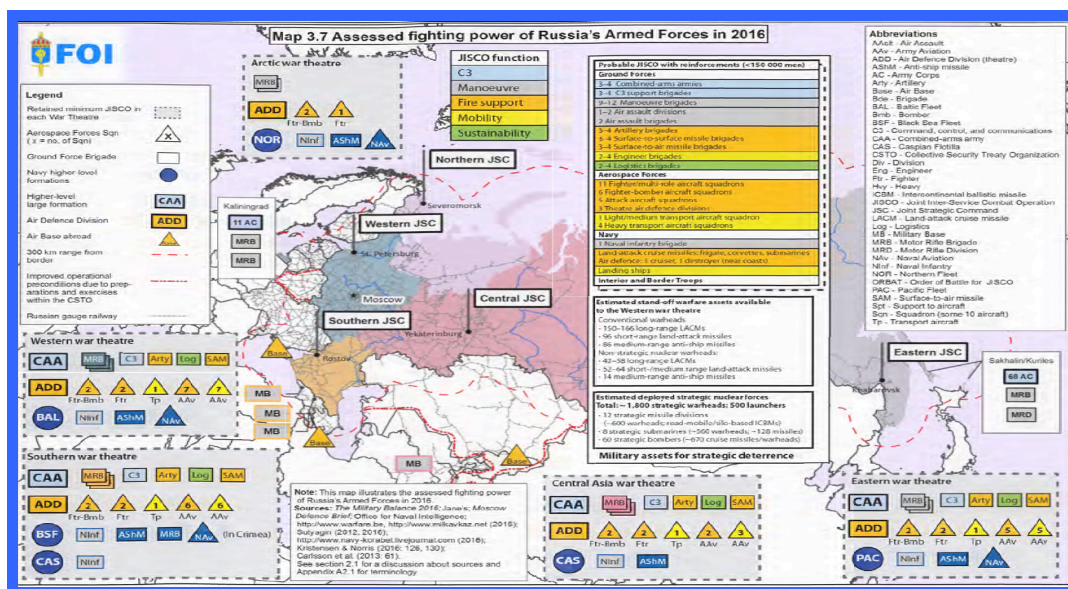
Χάρτης A1: Στρατιωτικές περιφέρειες της Ρωσικής Ομοσπονδίας

Σημείωση: Αναδημοσίευση του χάρτη από τη μελέτη «RUSSIA MILITARY POWER: Building a Military to Support Great Power Aspirations, Defense Intelligence Agency, 2017, σελ. 14, διαθέσιμο στο

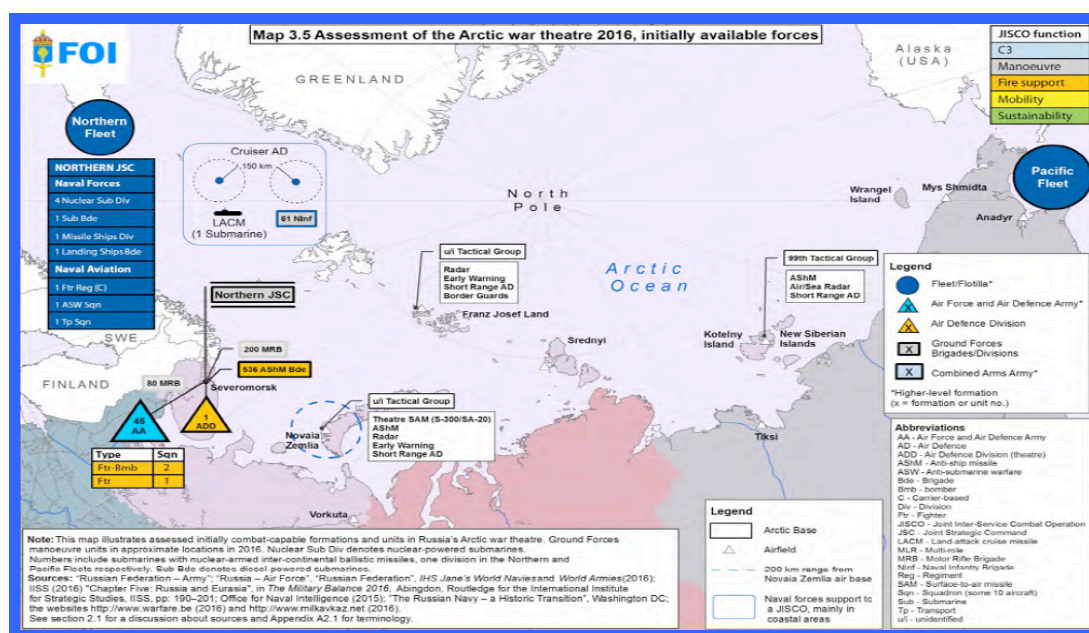
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Χάρτης Α2: Εκτιμώμενη μαχητική ισχύς των ρωσικών ΕΔ το 2016

Σημείωση: Αναδημοσίευση του σχεδιαγράμματος από Fredrik Westerlund and Johan Norberg with maps by Per Wikström, «The Fighting Power of Russia's Armed Forces in 2016 στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.95, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html> , πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Χάρτης A3: Διάταξη των ρωσικών ΕΔ στην Αρκτική

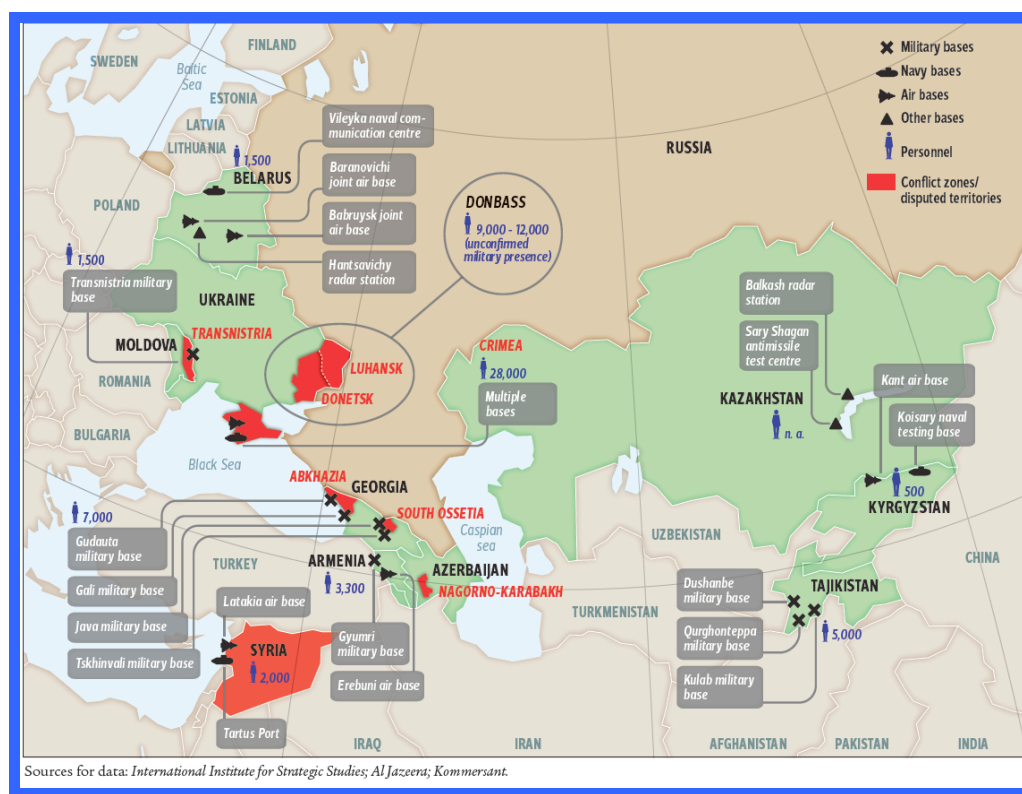
Σημείωση: Αναδημοσίευση του σχεδιαγράμματος από Fredrik Westerlund and Johan Norberg with maps by Per Wikström, «The Fighting Power of Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.83, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Χάρτης A4: Collective Security Treaty Alliance

Σημείωση: Αναδημοσίευση του σχεδιαγράμματος από το Masters, Jonathan, "The Russian Military", Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/russian-federation/russian-military/p33758?cid=ppc-Google-grant-russia-military-BGR&gclid=CNiZmZuBnNECFW4A0wodHbkHpg>, πρόσβαση 31 Δεκεμβρίου 2016

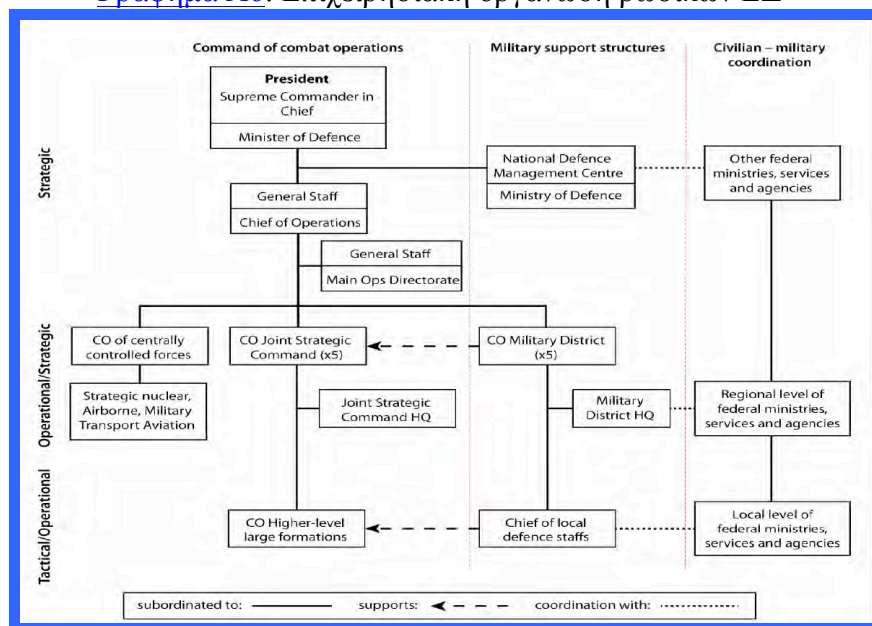
Χάρτης Α5: Ανάπτυξη ρωσικών ΕΔ και βάσεων πέραν των συνόρων

Σημείωση: Αναδημοσίευση του σχεδιαγράμματος από την έκδοση “Russian futures: Horizon 2025”, European Union Institute for Security Studies, Issue No 26, March 2016, σελ.35, διαθέσιμο στο https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report_26.pdf , πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017.

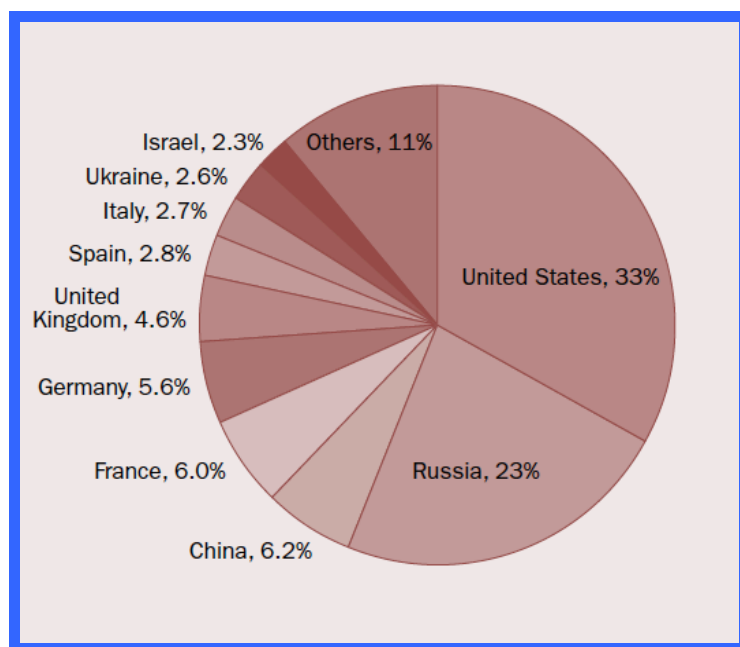
Γραφήματα

Γράφημα Α6: Επιχειρησιακή οργάνωση ρωσικών ΕΔ

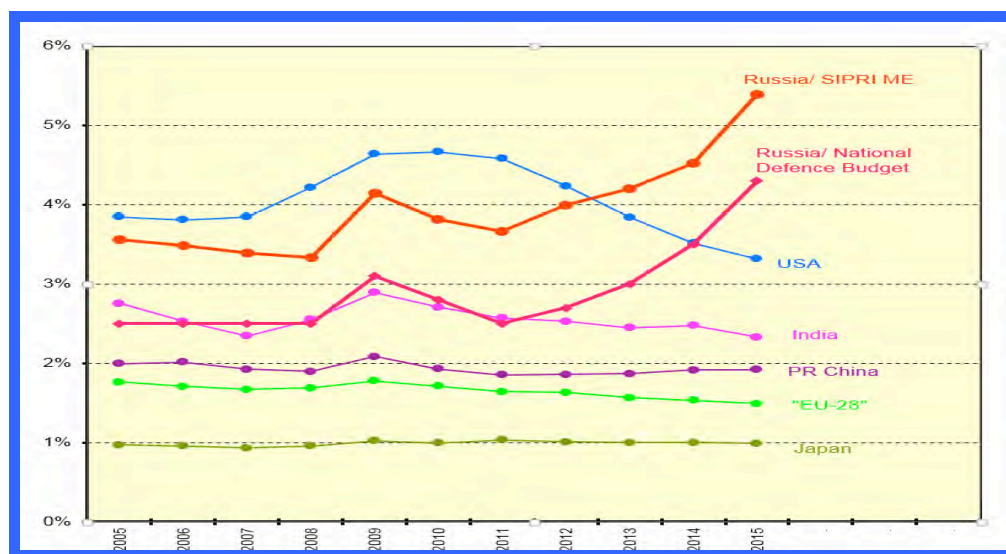
Σημείωση: Αναδημοσίευση του γραφήματος από Johan Norberg, Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed.) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.27, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Γράφημα Α7: Παγκόσμιες εξαγωγές όπλων 2012-2016

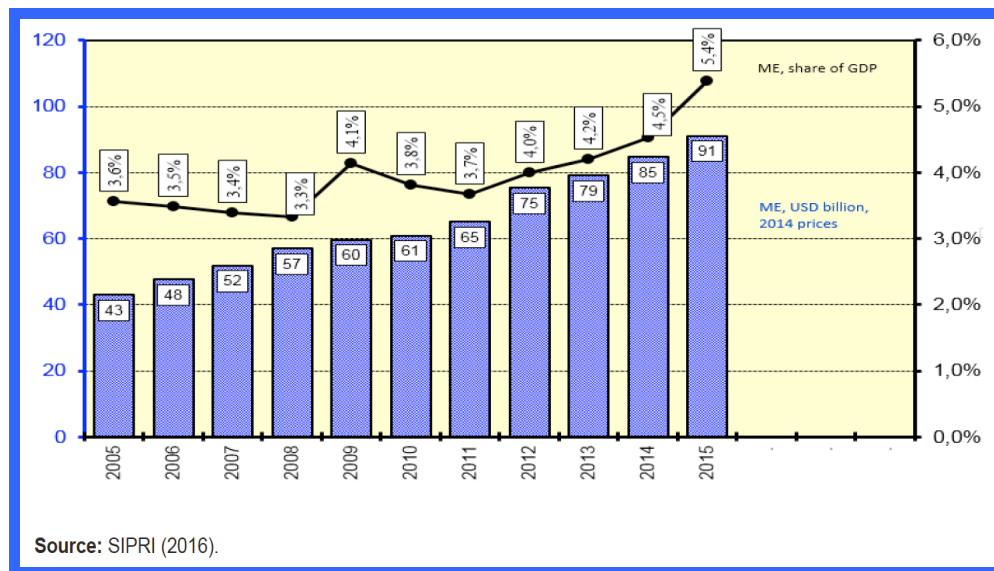
Σημείωση: Αναδημοσίευση του γραφήματος από Fleurant Aude, Wezeman Pieter D., Wezeman Siemon T. and Tian Nan, «Fact Sheet, Trends In International Arms Transfers 2016», SIPRI, February 2017, διαθέσιμο στο <https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-in-international-arms-transfers-2016.pdf>, πρόσβαση 12 Μαρτίου 2017

Γράφημα Α8: Σύγκριση ρωσικών στρατιωτικών δαπανών ως ποσοστό ΑΕΠ με άλλες χώρες

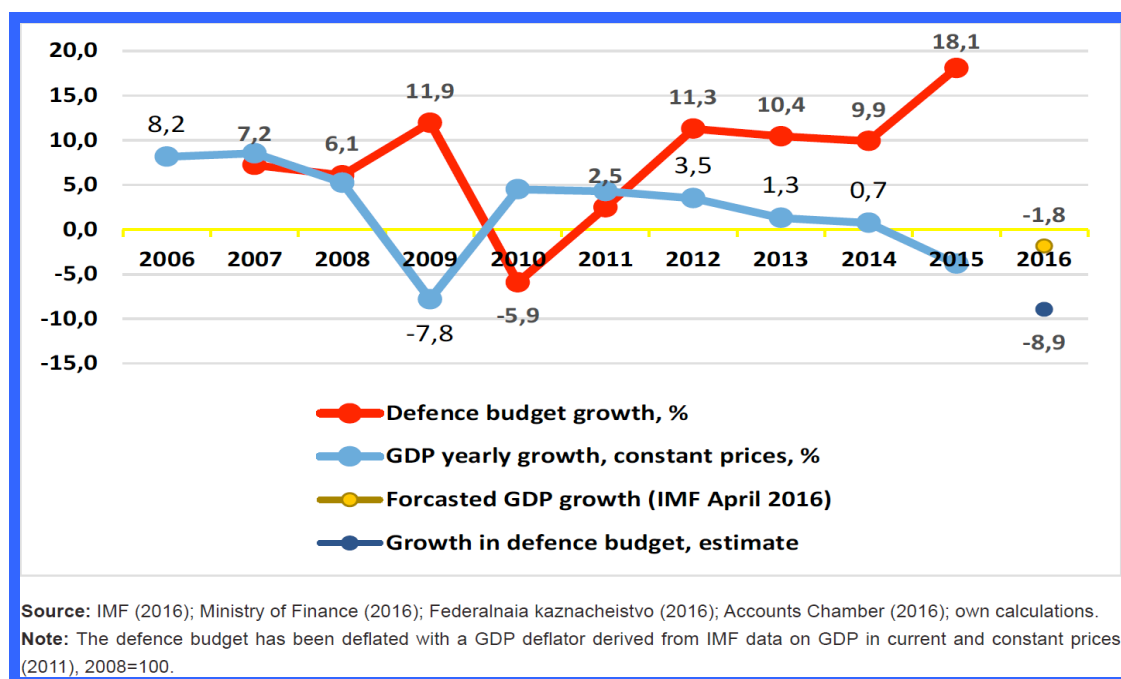
Σημείωση: Πηγή SIPRI/ Αναδημοσίευση του γραφήματος από Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.139, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Γράφημα Α9: Ρωσικές στρατιωτικές δαπάνες 2005 - 2015

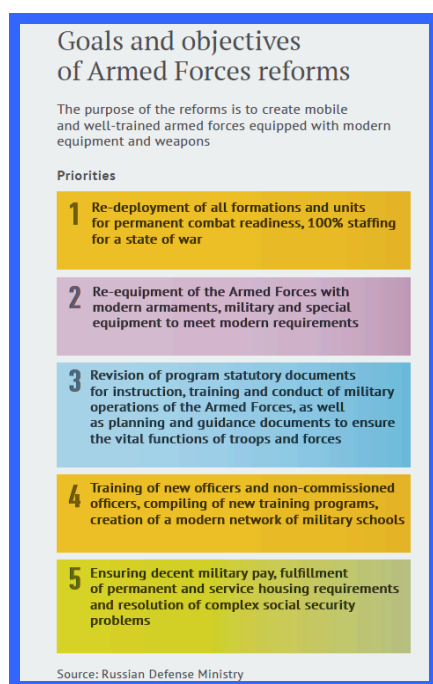
Σημείωση: Πηγή SIPRI/Αναδημοσίευση του γραφήματος από Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.139, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html> , πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Γράφημα Α10 : Συσχετισμός ρωσικού ΑΕΠ και αμυντικού προϋπολογισμού

Σημείωση: Αναδημοσίευση του γραφήματος από Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.139, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2017

Γράφημα Α11: Αντικειμενικοί σκοποί στρατιωτικής μεταρρύθμισης

Σημείωση: Πηγή RMoD/ Αναδημοσίευση του γραφήματος από Brabanov Mikhail, Makienko Konstantin and Pukhov Ruslan, «Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army», Valdai Discussion Club Analytical Report, 2012, σελ. 16, διαθέσιμο στο http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf, πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017

Πίνακες

Πίνακας A12 : Στρατιωτικό προσωπικό ρωσικών ΕΔ πλην Υπουργείου Άμυνας

Ministry/service/agency	Troops/armed units	Note
Federal Security Service (FSB)	Border Troops (140 000–160 000 men) Special Forces about 4 000 men	Examples of special units Alpha and Vypmel
Federal Service of the National Guard (formerly under the Ministry of the Interior, MVD) Total number 340 000*	Interior Troops (140 000–170 000 men, incl. special-purpose units OSN) Special purpose forces: OMON and SOBR (30 000–45 000 men)	OMON – 208 units (<i>otriady</i>) SOBR – 87 units (<i>otriady</i>) OSN – about 15 units (<i>otriady</i>) (examples of OSNs: Vitiaz and Rus)
Federal Protection Service (FSO)	Armed units of 10 000–30 000 men	
Ministry of Civil Defence, Emergencies and Disaster Relief of the Russian Federation (MChS)	Rescue Military Units (formerly Civil Defence Troops; about 22 000 men)	
Chief Directorate for Special Programmes of the Russian President (GUSP)	Unknown number	
Foreign Intelligence Service (SVR)	Unknown number	There have been rumours of a special unit (Zaslon)
Total:	345 000–415 000 men	

Σημείωση: Αναδημοσίευση του πίνακα από Johan Norberg, Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.57, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Πίνακας A13: Αριθμός υπηρετούντων κληρωτών στις ρωσικές ΕΔ 2000 - 2016 (σε χιλ. στρατιώτες)

Year	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	Total
Conscripts	248	267	352	576	550	355	293	303	308	297	307	3 849

Σημείωση: Αναδημοσίευση του πίνακα από Johan Norberg, Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.49, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Πίνακας A14: Πρόοδος επάνδρωσης των ρωσικών ΕΔ 2013 -2020

	2013	2014	2015	2016	2017 (t)	2018 (t)	2019 (t)	2020 (t)
Officers*	200 000	200 000	200 000	200 000	220 000	220 000	220 000	220 000
NCOs**	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Contracted***	220 000	295 000	352 000	356 000	425 000	NA	NA	500 000
Conscripts****	303 000	308 000	297 000	307 000	NA	NA	NA	250 000
Manning level (sum of above)	773 000	853 000	899 000	913 000	NA	NA	NA	NA
Manning level according to MoD	820 000	910 000	920 000	930 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000

Σημείωση: Αναδημοσίευση του πίνακα από Johan Norberg, Fredrik Westerlund, with contributions from Carolina Vendil Pallin and Roger Roffey, «Russia's Armed Forces in 2016» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.48, διαθέσιμο στο <https://foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Πίνακας Α15: Μακροοικονομικά στοιχεία ρωσικής οικονομίας

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. GDP, billion RUB, current prices	21 610	26 917	33 248	41 277	38 807	46 309	59 698	66 928	71 017	77 945	80 804
2. GDP growth %		8.2	8.5	5.2	-7.8	4.5	4.3	3.5	1.3	0.7	-3.8
3. Productivity growth %	5.5	7.5	7.5	4.8	-4.1	3.2	3.8	3.2	1.8	0.9	NA
4. Investment as % of GDP	17.4	18.1	20.8	21.4	20.9	20.6	19.2	19.5	19.5	20.6	20.7
5. Average monthly wage, nominal, RUB	8 555	10 634	13 593	17 290	18 638	20 952	23 369	26 629	29 792	32 495	33 981
6. Average oil price Brent USD /bbl	54.5	65.1	72.4	97.3	61.7	79.5	111.3	112	108.7	99	52.4
7. Poverty rate, % of population					13	12.5	12.7	10.7	10.8	11.2	13.4
8. Exchange rate USD/ RUB. CBR e-o-p	28.8	26.3	24.5	29.4	30.2	30.5	32.2	30.4	32.7	56.3	72.9

Σημείωση: Αναδημοσίευση του πίνακα από Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.135, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html> , πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Πίνακας Α16: Σύγκριση συμβατικών δυνάμεων Ρωσίας - όμορων κρατών

SELECTED CONVENTIONAL MILITARY DATA				CSTO
Country	Troops (active)	Tanks	Combat Aircraft	
RUSSIA	771,000	22,000	1,337	
ARMENIA	44,800	109	15	
AZERBAIJAN	66,950	433	44	
BELARUS	48,000	515	72	
GEORGIA	20,650	123	12	
KAZAKHSTAN	39,000	300	122	
KYRGYZSTAN	10,900	150	33	
MOLDOVA	5,350	0	0	
TAJIKISTAN	8,800	37	0	
TURKMENISTAN	22,000	680	94	
UKRAINE	121,500	700	203	
UZBEKISTAN	48,000	340	135	

Source:
IISS: The Military Balance 2015

Julia Ro

Σημείωση: Αναδημοσίευση του σχεδιαγράμματος από το Masters, Jonathan, “The Russian Military”, Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/russian-federation/russian-military/p33758?cid=ppc-Google-grant-russia-military-BGR&gclid=CNiZmZuBnNECFW4A0wodHbkHpg>, πρόσβαση 31 Δεκεμβρίου 2016

Πίνακας A17: Καταμερισμός ρωσικού αμυντικού προϋπολογισμού

	2014 Actual	2015 Actual	2016 Budget Law
Defence budget ("National defence" in Federal budget)	2 479 074	3 181 366	3 149 291
Per cent of total federal budget expenditure	16.7	20.4	19.6
Per cent of GDP	3.47*	4.32*	4.0
Arms recycling	23 651	17 317	14 829
Mobilization preparation of economy	3 951	4 020	3 835
Defence budget minus arms recycling & mobilization of the economy	2 451 472	3 160 029	3 130 627
Other military expenditure:	770 211	866 255	859 529
Other MOD expenditure: Housing	32 079	22 479	139
Fundamental research	1	211	785
Education	60 564	66 704	77 473
Health	56 248	56 409	54 377
Culture and cinematography	2 744	3 009	2 574
Physical culture and sport	2 079	4 202	3 856
Mass media	2 066	2 280	1 283
Pensions	287 452	306 311	330 152
Social support	42 855	136 520	138 496
Fees to international agencies	5	8	9
MVD troops	128 642	120 525	115 444
FSB border troops	142 626	136 709	123 870
Closed towns. Rosatom	11 566	9 987	10 047
Baikonur Space Centre	1 284	901	1 024
Total military expenditure	3 221 683	4 026 284	3 990 156
Total federal budget expenditure	14 831 576	15 610 901	16 098 658
Total military expenditure as % of total expenditure	21.7	25.8	24.8
GDP (current prices; 2014 & 2015 according to old definition; 2016 new definition)	77 893 063	73 708 000	78 673 000
Total military expenditure as % of GDP	4.1	5.5	5.1
Defence budget as % of total ME	76.9	79.0	78.9

Source: Cooper (2016); Appendix A5.3 & A5.4.

Σημείωση: Πηγή Cooper Julian/ Αναδημοσίευση του γραφήματος από Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.142, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017

Πίνακας A18: Ετήσιες δαπάνες κρατικού προγράμματος επανεξοπλισμού

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GOZ (MoD) billion RUB	235.8	299.5	390.3	476.9	483.5	581.5	732.8	1172.5	1189.8	1881.8	1701.3
GOZ share of defence budget (%)	34.6	36.0	37.5	40.1	37.9	38.4	40.4	55.7	48.0	59.2	54.0
Procurement as share of GOZ (%)	48.7	47.9	54.7	56.9	61.6	57.6	63.4	68.1	82.4	84.5	82.6
% of GDP	0.88	0.9	0.95	1.23	1.04	1.04	1.17	1.76	1.53	2.55	2.16

Σημείωση: Πηγή Cooper Julian/ Αναδημοσίευση του γραφήματος από Susanne Oxenstierna, «Russian Military Expenditure» στο Gudrun Persson (ed) «Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective», Swedish Defense Research Agency (FOI), 7 December 2016, σελ.142, διαθέσιμο στο <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>, πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2017